RADU TEODORESCU

FILOSOFUL DIN INTERIORUL BISERICII CREȘTIN ORTODOXE

Cugir 2020

CUPRINS

INTRODUCERE

Creștinii ortodocși pot observa că de mai multe ori în cadrul slujbelor ce sunt oficiate de preoți se rostește înțelepciune sau mai bine spus îndemnul la înțelepciune. În acest sens la sfânta liturghie se poate vedea că de fiecare dată mai înainte de intrarea cu evanghelia în altar preotul rostește cuvintele: Înțelepciune! Drepți! Ni se face în acest sens un apel la înțelepciune și la a sta drepți în fața evangheliei lui Hristos. Ce voiește să însemne acest cuvânt: înțelepciune, pe care preotul ortodox îl rostește de mai multe ori în cadrul slujbelor? Fără doar și poate că este un îndemn la:

- înțelepciune,
- trezvie duhovnicească,
- atenție,
- luare aminte la ceea ce are loc în cadrul slujbei,
- trezire la realitate.

Prin urmare cei care cred că în Biserica Ortodoxă înțelepciunea nu este o prioritate trebuie să știm că se înșeală. Se înșeală fiindcă trebuie să știm că ortodoxia nu este împotriva înțelepciunii. Ei bine la fel cum ortodoxia și Biserica Ortodoxă nu este împotriva înțelepciunii la fel de bine trebuie să știm că în istorie a apărut o clasă specială de oameni care scopul lor:

- central
- și existențial

al vieții este înțelepciunea. Aceștia au ajuns să se numească filosofi. Cine sunt filosofii? Filosofii sunt cei care iubesc filosofia. Ce este filosofia? Filosofia (φιλοσοφια) se traduce din limba greacă veche ca iubire de înțelepciune. Prin urmare un filosof este un iubitor de înțelepciune.[1]

Așa se face că în istorie au apărut filosofii care sunt oameni care nu au ținut cont de epoca istoriei din care au făcut parte și au cutat să găsească ceea ce este:

- înțelept,
- bun,
- frumos,
- drept,
- onorabil etc.[2]

Ei bine trebuie să știm că iubirea de înțelepciune este un lucru existențial. Dacă voim să ducem o viață frumoasă și bună ei bine realitatea este că avem nevoie de înțelepciune. De ce? Fiindcă este această înțelepciune cea care ajunge să ne ghideze pașii și să ne ducă spre calea binelui. Înțelepciunea este și ea o formă de slujire a binelui. De ce? Fiindcă una dintre formele prin care ajunge să se manifeste binele este și înțelepciunea. Nu trebuie să facem un fel de separație dintre bine și înțelepciune ca fiind două lucruri separate fiindcă nu este cazul. Dacă este să ne uităm la modul în care binele și înțelepciunea au ajuns să fie privite este bine să știm că nici un filosof nu a ajuns să le despartă. De mai multe ori ceea ce trebuie să știm este că înțelepciunea este mai greu de câștigat. Aceasta fiindcă trebuie să știm că în viață sunt mai multe situații:

- confuze,
- greu de deslușit,
- încâlcite,
- dificile,
- grele,
- complicate etc.

---

[1]Ceea ce vom reliefa în aceste rânduri este faptul că de mai multe ori sensul cuvântului de filosofie a ajuns să se depărteze de la înțelesul inițial. În acest sens au fost mai multe etape ale istoriei care trebuie să știm că au fost unele care au ajuns la un fel de transformare a filosofiei într-un fel de zeitgeist (spirit al timpului) și care nu au mai aveu nimic de a face cu iubirea de înțelepciune. Iată de ce este bine să știm că înțelepciunea este un lucru pe care trebuie să ajungem să îl avem în vedere și de care trebuie să ținem cont. A fi iubitor de înțelepciune este un lucru care se poate manifesta în om într-o măsură mai mare sau mai mică. Cei care sunt profund iubitori de înțelepciune sunt unii care vor ajunge să își dedice viața înțelepciunii. Ei bine ei vor fi unii care vor face din înțelepciune un scop al vieții. Nu este nimic rău în a face din filosofie un lucru fundamental al vieții însă nu trebuie să uităm că după creștinismul ortodox mântuirea este mai mult decât iubirea de înțelepciune.

[2]Valentin Mureșan, *Un filosof rătăcit în agora* (Editura All, 2014).

Ei bine în toate aceste situații este bine să știm că este mai greu să ne dăm seama cum trebuie să procedăm cu înțelepciune. Iată de ce în istorie au fost unii care au ajuns să fie profund interesați de problema filosofică. Aceasta fiindcă studiată în mod sistematic ei bine filosofia a ajuns să fie una care să ne scoată la liman și să ne facă să pășim pe o cale sigură într-o lume nesigură.

După cum am spus filosoful este un iubitor de înțelepciune. Ceea ce trebuie să știm este că sunt mai mulți care au găsit în ei un fel de:

- aplecare,
- predispoziție,
- înclinație,
- dorință

de a ajunge la cunoașterea a înțelepciunii. Acești oameni nu au fost unii care s-a mulțumit cu un fel de cunoașterea superficială a înțelepciunii ci au voit să fie unii care să slujească și să cunoască cu toată ființa lor ceea ce este înțelepciunea și mai ales ceea ce este adevărata înțelepciune. Ei bine oamenii în care există aceste impulsuri este bine să știm că sunt adevărații filosofi. Cu timpul evident că lucrurile au ajuns să se perfecționeze. De la școlile filosofice din Grecia antică s-a ajuns în zilele noastre ca să existe secții speciale în universități în care să se studieze înțelepciunea în mod sistematic. Așa se face că în zilele noastre avem facultăți de filosofie în mai toate universitățile.[3]

Prin urmare ce îl face pe un filosof să fie filosof cu adevărat? Trebuie să știm că sunt mai multe lucruri:

1. Iubirea și dorința de înțelepciune,
2. Dorința de a cunoaște adevărul lucrurilor,
3. Dorința de profunzime,
4. Dorința de a fi ancorat în realitate,
5. A dorii să cunoști care este sensul vieții,
6. Voința de a cunoaște mai mult,
7. Nu în cele din urmă iubirea de Dumnezeu.

Sunt mai mulți care evident că susțin că între filosofie și iubirea de Dumnezeu Tatăl nu există nici un fel de legătură. Ei bine lucrurile nu sunt chiar așa. Ceea ce trebuie să știm este că iubirea de înțelepciune este una care ne duce la Dumnezeu Tatăl (sau cel puțin ar trebuii să ne ducă la Dumnezeu Tatăl). De ce? Fiindcă trebuie să știm că este Dumnezeu Tatăl cel care este autorul înțelepciunii. Ei bine sunt mulți filosofi care evident că greșesc și ajung să susțină că de fapt înțelepciunea nu are nimic de a face cu Dumnezeu. Sfântul apostol Pavel a fost cât se poate de concludent în acest sens când le-a scris colosenilor: "luați seama ca nimeni să nu vă fure cu filozofia și cu o amăgire deșartă după datina oamenilor, după învățăturile începătoare ale lumii, și nu după Hristos." (Coloseni 2, 8). Din aceasta trebuie să știm că sunt mai multe filosofii:

- false,
- și amăgitoare

în care poate să cadă cineva. După cum spune sfântul sunt mai mulți care sunt limitați numai la înțelepciunea acestei lumii. Un filosof adevărat este unul care ajunge să vadă că înțelepciunea vine de la Dumnezeu Tatăl prin Hristos în Duhul Sfânt.[4]

Ceea ce am arătat până acum este faptul că filosofia poate să fie una falsă și că sunt mai mulți filosofi care nu vor să accepte faptul că înțelepciunea în sens ultim este una care vine de la Dumnezeu Tatăl. Iată de ce este bine să știm că trebuie să fim unii care să ajungem să vedem pe Dumnezeu Tatăl ca fiind sursă a înțelepciunii. Că

---

[3]Mircea Flonta, *Filosoful rege? Filosofie, morală și viață publică* (București, 1992).

[4]Este bine să cunoaștem lucrurile așa cum sunt ele și să ne dăm seama că sunt mai multe filosofii mincionoase sau mai bine spus pseudofilosofii care sunt unele ce susțin că de fapt ele dețin adevărul. Sunt mai mulți filosofi falși care susțin că de fapt înțelepciunea nu vine la de Dumnezeu Tatăl. În antitchitate că înțelepciunea vine de la Dumnezeu Tatăl a fost afirmat de Sfântul pslamist David care spunea că: "cât s-au mărit lucrurile Tale Doamne! Toate cu înțelepciune le-ai făcut" (Psalm 103, 25). Prin urmare este bine să știm că Dumnezeu Tatăl a făcut totul cu multă înțelepciune. Acest lucru se poate vedea din

- natură,
- din lume,
- din fenomenele lumii fizice,
- din alcătuirea omului,
- din viața biologică etc.

Toate sunt unele care aduc mărturie că Dumnezeu Tatăl a pus multă înțeleciune în creația Lui.

există filosofii false nu este nici o îndoială. Mai recent trebuie să știm că până și ateii au ajuns să vorbească de o filosofie atee. Să fie o astfel de filosofie atee una adevărată? Adevărul este că nu. În nici un fel nu se poate vorbii de o filosofie atee ca fiind adevărată fiindcă această filosofie este una care neagă ceea ce este mai important: existența lui Dumnezeu Tatăl. Iată prin urmare că este bine să știm că filosofia trebuie să ne ducă la Hristos. Hristos este sensul final al înțelepciunii și al filosofiei. Fără de El se poate spune că orice filosofie este deșartă. Ei bine adevărul este că putem să vedem în zilele noastre din ce în ce mai multe filosofii deșarte care nu au nimic de a face cu Dumnezeu Tatăl. Aceasta fiindcă au fost mai mulți care au deviat sensul filosofiei și au ajuns să ducă filosofie pe căi greșite și eronate. Cel mai mult au făcut acest lucru nihiliștii despre care vom vorbii în ultimul capitol al acestei cărți.[5]

În anul 1912 se spune că în satul Spring din Ardeal a fost un gospodar pe nume Ștefan Iakner care îl ura mult pe unchiul său.

- Ce om de nimic ești tu, îi spunea Ștefan Iakner.
- De parcă tu ai fi mai bun.
- Chiar că sunt!
- Ești un nimeni.
- Ai grijă ce vorbești.
- De ce mă?
- Fiindcă s-ar putea să se coste.
- Mă, tu mă amenințí?
- Nu te ameninț dar ai de grijă.
- Nu trebuie să îmi spui tu că știu eu să îmi port de grijă.

În inima și în sufletul lui Ștefan Iakner s-a cuibărit multă răutate.

- Ei lasă că îți voi venii eu de hac, își spunea Ștefan Iakner.

A venit și o zi când Ștefan Iakner să își ducă ura lui față de unchiul său până la capăt. L-a pândit pe unchiul său și când acesta a intrat pe ușă a sărit asupra lui cu o funie.

- Ajutor, ajutor! Striga disperat omul.
- Nu te mai aude nimeni acum.

Ștefan Iakner a înfășurat funia în jurul gâtului unchiului său și o ținea strânsă.

- Ajutor! Nu pot respira!
- Nici nu mai trebuie, i-a răspuns Ștefan Iakner.

În cele din urmă omul a murit.

- Nu se cade să îl las mort aici. Îl voi lega de un copac ca poliția să creadă că s-a spânzurat.

Oamenii au văzut cadavrul omului legat de gât de copac și au concluzionat să omul s-a spânzurat. La fel a crezut și poliția. Răutățile lui Ștefan Iakner nu s-au încheiat aici. Într-o zi el s-a întâlnit cu un om pe nume Alexandru Căldărar.

- Ștefane, Ștefane nici nu ști ce am eu cu mine.
- Ce?
- Nu știu dacă se cuvine să îți spun.
- Păi ce ești așa misterios?
- Am cu mine mulți bani.
- Câți?
- Chiar vrei să știi?
- Da, cum să nu.
- Ei bine am cu mine 385 de coroane.
- Frumoasă suma.
- Așa zic și eu.

Ce și-a spus Ștefan Iakner?

- Ce ar fi dacă l-aș ucide și i-aș lua banii?

Gândul a fost pus în faptă și Șetfan Iakner l-a omorât pe Alexandru Căldărar.

- Ei ce bine îmi prind mie acești bani.

---

[5]F. M. Cornford, *De la religie la filosofie* (București, 2009).

Era anul 1919. Timpul a trecut. Totul părea că este bine în viața lui Ștefan Iakner doar că de la un timp nu mai avea liniște. Putea să audă ca o voce care îi spunea:

- Ești un criminal. Cum ai putut să ucizi doi oameni?

Ștefan Iakner căuta să își redirecționeze gândurile în altă direcție, dar nu reușea. De la un timp a devenit aproape obsedat de crimele pe care le comise. Simțea în el multă neliniște și frică.

- Dacă mă va descoperii cineva?

Era un gând care îl mistuia.

- Vai nu se poate! De când am făcut crimele nu mai am nici o liniște.

Timpul a trecut și a venit și luna decembrie a anului 1928. la șeful de post de poliție din satul Spring din Ardeal s-au auzit bătăi în ușă.

- Intră!
- Bună ziua domnule polițist.
- Bună ziua.
- Deranjez?
- Nu, luați loc.
- Domnule polițist am venit aici fiindcă vreau să fiu arestat.
- Arestat?
- Da.
- De ce?
- Fiindcă am comis două crime.
- Văd cu nu glumiți.
- Nu glumesc.
- Și pe cine ați ucis?
- Pe unchiul meu și pe Alexandru Căldărar.
- Nu se poate.
- Ba se poate.
- Deci tu ești criminalul?
- Eu sunt.
- Dar cum de te-ai hotărât să recunoști?
- Din cauza neliniștii.
- Ce neliniște?
- Domnule polițist de când am comis crimele nu mai am liniște de loc.
- De ce?
- Simt cum conștiința nu îmi dă pace deloc.
- Bine, vei fi arestat.

Așa se face că în cele din urmă Ștefan Iakner a fost condamnat pentru crimele lui.[6]

Avem aici o întâmplare cruntă care evident că se leagă de faptul că atunci când facem fapte rele ei bine conștiința ne mustră. Totuși sunt puțini cei care ascultă de conștiința lor până la capăt. De ce? Fiindcă cei mai mulți găsesc de metode de a o reduce la tăcere. Sunt și cazuri, cum a fost cel pe care l-am spus mai sus care ne demonstrează că conștiința funcționează. Ce legătură să fie în toate aceste lucruri cu filosofia? Ei bine am voit să evidențiem că este mai nou un lucru cât se poate de obișnuit ca mai toate marile religii ale lumii să își aibă filosofii lor.[7] În acest sens în zilele noastre se poate vorbii de o:

1. Filosofie hindusă,
2. Filosofie budistă,
3. Filosofie islamică,
4. Filosofie taoistă,
5. Filosofie zoroastriană,
6. Filosofie bahai,
7. Filosofie New Age etc.

[6]Grigorie Comșa, *1000 de pilde pentru viața creștină* (Arad, 1929).
[7]Nicolae Achimescu, *Istoria și filosofia religiilor. Religii ale lumi antice* (București, 2015).

Ceea ce se poate vedea este că mai toate aceste religii au ajuns să își creeze propriile lor filosofii. Ei bine acest lucru evident că este eronat. De ce? Fiindcă după cum există numai un singur Dumnezeu la fel de bine există numai o singură înțelepciune.[8]

Este bine de știut în acest sens că sunt mai multe opinii în ceea ce privește originea înțelepciunii. Sunt mulți care susțin că înțelepciunea este un lucru care vine de la:

- sine (adică numai de la om),
- de la zei (în religiile politeiste),
- din natură (în religiile panteiste).
- de la doi dumnezei (în religiile dualiste) etc.

Toate aceste lucruri fiindcă trebuie să știm că oamenii au ajuns să modifice adevărul filosofic că Dumnezeu Tatăl este originea înțelepciunii. Din aceasta trebuie să știm că se pot distinge două lucruri:

1. Dumnezeu Tatăl este cauza înțelepciunii,
2. Unul dintre atributele lui Dumnezeu Tatăl este atotînțelepciunea.

Ce să înțelegem din atotînțelepciune? Trebuie să înțelegem că Dumnezeu nu este numai cauză a înțelepciunii dar El este Cel care cuprinde în Sine toată înțelepciunea și dincolo de El nu mai există nici un fel de înțelepciune.[9]

CAPITOLUL 1

FILOSOFUL DE DINAINTEA FILOSOFILOR: SFÂNTUL PROOROC ȘI REGE SOLOMON

Ceea ce voim să evidențiem în această carte este că bazele filosofiei sunt unele religioase. De ce? Fiindcă trebuie să știm că filosofia este una care iasă de la Dumnezeu Tatăl. Ne vrea Dumnezeu Tatăl înțelepți? Adevărul este că da. În nici una dintre revelațiile Sale Dumnezeu Tatăl nu ne-a cerut să nu fim înțelepți. De ce? Fiindcă El este unul care ne cheamă la înțelepciune. Iisus spunea cât se poate de frumos: "fiți înțelepți ca șerpii și blânzi ca porumbeii" (Matei 10, 16). Prin urmare din cele mai vechi timpuri adevărul este că Dumnezeu Tatăl:

- L-a chemat,
- L-a menit,
- L-a destinat,
- L-a orientat

pe om spre înțelepciune. Cum este posibil acest lucru? Este posibil fiindcă trebuie să știm că fiind creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu ei bine omul simte în el dorința de înțelepciune (sau cel puțin ar trebui să o simtă). Când îi spunem cuiva că este un înțelept ei bine acest lucru va produce bucurie în acel om fiindcă a fi înțelept din cele mai vechi timpuri a ajuns să fie o virtute. Totuși, nu trebuie să ne facem iluzii: sunt destui de mulți cei care nu au nici un fel de dorință să ajungă la înțelepciune. În acest sens am putut vedea că au fost mai mulți:

- pseudo-filosfi,
- filosofi mincinoși,
- filosofi în deșert,
- filosofi ai înșelăciunii

care prin cuvintele și scrierile lor au ajuns să ducă pe mulți pe o cale greșită și eronată.[10]

Premiza de bază a acestei cărți este că după cum există:

---

[8]John Hick, *Filosofia religiilor* (București, 2010).

[9]Georges Flovorsky, *Filosofie creștin ortodoxă. Probleme și mișcări filosofice* (Massachusetts, 1989).

[10]La fel ca multe alte lucruri din lumea noastră trebuie să știm că la fel de bine și filosofie poate ajunge una care să fie contrafăcută sau mai bine falsificată. Este bine să știm că pentru ca o filosofie să nu fie:
- mincinoasă,
- deșartă

ea trebuie să fie inspirată de Dumnezeu Tatăl. Ei bine sunt relativ puțini filosofi care își ridică problema inspirației lui Dumnezeu Tatăl. De ce? Fiindcă sunt unii care consideră că este credibil numai ceea ce cred ei și că în nici un fel nu mai trebuie să se raporteze la Dumnezeu Tatăl. Ei bine vom vedea că au existat și unii care au pus inspirația lui Dumnezeu în probleme de filosofie mai presus de propriile concepții și de propriile orgolii. Sunt și mulți care din orgoliu nu se lasă inspirați de Dumnezeu Tatăl și tot ceea ce cred ei că contează este să își urmeze propriile lor concepții filosofice.

- un filosof al așramului hindus,
- al templului budist,
- al moscheii musulmane,
- a sinagogii iudaice
- sau a sectei creștine

ei bine la fel de bine trebuie să existe un filosof din interiorul Bisericii Creștin Ortodoxe. De ce? Fiindcă ortodoxia și Biserica Ortodoxă are nevoie de filosofi. Se înșeală amarnic cei care susțin că ortodoxia nu este deloc compatibilă cu filosofia. Din contră. După cum am putut vedea de mai multe ori în cultul ei Biserica Ortodoxă ne face conștienți că trebuie să fim unii care să recurgem la înțelepciune și să ajungem să umblăm pe căile înțelepciunii. Se știe că în limba engleză există doi termeni care sunt contradictorii:

1. Insider,
2. Outsider,

Un insider este o persoană din interiorul unei instituții, organizații sau situații. Un outsider este o persoană din exterior sau mai bine spus un fel de persoană ce stă în afara unei instituții și care este rupt total de context. Ei bine și în materie de Biserică creștin ortodoxă este bine să știm că filosoful poate să fie:

- un insider,
- sau un outsider.

aceasta în funcție de alegerea lui.[11]

Prin urmare este bine să știm că istoria creștin ortodoxă a coincis cu istoria iudaică până la Domnul Iisus Hristos. Ei bine în tot acest timp de mai bine de 5000 de ani se poate spune că adevărata ortodoxie a deținut-o iudaismul. Au existat în cadrul iudaismului persoane care au fost interesate de înțelepciune în mod special? Răspunsul este că da, au existat două persoane care s-au remarcat în ceea ce privește înțelepciunea în iudaism. Ele au fost:

1. Sfântul prooroc și rege Solomon,
2. Și Isus Sirah.

Ei sunt unii care trebuie să știm că ne-au lăsat și scrieri filosofice. Premiza lor de bază a fost că înțelepciunea vine la Dumnezeu. Este cu adevărat un mare conflict pe care acești doi mari filosofi ai Vechiului Testament au ajuns să îl deschidă cu filosofii Greciei antice. De ce? Fiindcă spre deosebire de ei, filosofii greci susțineau că înțelepciunea nu vinde de la un singur Dumnezeu ci de la mai mulți zei. Se știe în acest sens că mai toți filosofii greci antici au fost păgâni. Platon de exemplu cunoștea foarte bine magia pe lângă preocupările lui filosofice. La fel de bine în timp ce Solomon și Isus Sirah susțineau că înțelepciunea vine de la Dumnezeu Iahve ale Vechiului Testament filosofii Greciei antice susțineau că înțelepciunea vine de la zeița Atena.[12]

Un alt lucru pe care trebuie să îl avem în vedere este că Solomon care a fost poate cel mai mare filosof evreu a trăit în jurul anului 1000 înainte de Hristos în timp ce Platon, Socrate și Aristotel, coriferii filosofiei antice grecești au trăit prin secolul IV sau III înainte de Hristos. Putem să vedem aici o diferență de aproape 600 de ani dintre timpul în care a trăit Solomon și restul de mari filosofi greci.

Pe ne bazăm când spunem că Solomon a fost filosoful de dinaintea filosofilor Greciei antice? Este vorba de un text din Biblie 1 Cronici 1, 1-12: "Solomon, fiul lui David, şi-a întărit domnia, iar DOMNUL, Dumnezeul lui, a fost cu el, înălţându-l nespus de mult. Solomon a vorbit întregului Israel – conducătorilor peste mii şi peste sute, judecătorilor, tuturor prinţilor lui Israel şi căpeteniilor de familii – după care Solomon împreună cu întreaga adunare s-au dus pe înălţimea de la Ghivon. Acolo se afla Cortul Întâlnirii lui Dumnezeu, pe care Moise, robul DOMNULUI, îl făcuse în pustie. Chivotul lui Dumnezeu fusese luat de David din Chiriat-Iearim şi dus în locul pe care David i-l pregătise, căci el îi întinsese un cort la Ierusalim. Însă altarul de bronz pe care-l făcuse Beţalel, fiul lui Uri, fiul lui Hur, se afla înaintea Tabernacolului DOMNULUI. Solomon şi adunarea L-au căutat pe DOMNUL*înaintea acestui altar*. Solomon s-a dus înaintea DOMNULUI, acolo, la altarul de aramă, la Cortul Întâlnirii, şi a adus pe el o mie de arderi de tot. În noaptea aceea, Dumnezeu i S-a arătat lui Solomon şi i-a zis:

– Cere-Mi orice vrei să-ţi dau!

– Tu ai arătat o mare îndurare faţă de tatăl meu, David, I-a răspuns Solomon lui Dumnezeu, şi m-ai pus să domnesc în locul lui. Acum, DOAMNE Dumnezeule, întăreşte promisiunea pe care i-ai făcut-o tatălui meu, David, căci Tu m-ai pus să domnesc peste un popor numeros ca pulberea pământului. De aceea dă-mi înţelepciune şi

[11]William James, *Introducere în filosofie* (Editura Dacia, 2001).

[12]Este de reținut aici că numele capitalei Greciei de Atena este un nume păgân. Este un nume păgân fiindcă Atena era una dintre zeitățile păgânismului.

cunoştinţă ca să pot conduce poporul acesta, căci cine poate judeca acest popor al Tău atât de numeros?

Dumnezeu i-a răspuns lui Solomon:

– Pentru că aceasta a fost dorinţa inimii tale şi nu ai cerut nici bogăţie, nici belşug, nici faimă, nici moartea duşmanilor tăi şi nici o viaţă lungă, ci ai cerut înțelepciune şi cunoştinţă pentru a-Mi putea judeca poporul peste care te-am pus să domneşti, înţelepciunea şi cunoştinţa îţi sunt date. Mai mult, îţi voi da asemenea bogăţii, belşug şi faimă, cum nu s-a mai văzut la nici unul din regii care au trăit înaintea ta şi nici nu se va mai vedea la nimeni după tine.

După aceea, Solomon a plecat de la înălţimea din Ghivon, unde se afla Cortul Întâlnirii, s-a întors la Ierusalim şi a domnit peste Israel."

Acest text este unul care ne spune că Solomon nu a fost numai un rege al evreilor ci și un filosof. De fapt avem aici expusă care este:

- paradigma,
- arhetipul,
- prototipul,
- matricea

oricărui filosof creștin ortodox adevărat. De ce? Fiindcă orice filosof creștin ortodox trebuie să îl aibă ca model pe Solomon. De ce? Fiindcă Solomon a făcut ceea ce ea fost corect. El a fost unul care a fost conștient că există o mare diferență dintre:

1. Înțelepciunea omului
2. și înțelepciunea lui Dumnezeu.

Iată de ce este bine să știm că trebuie să fim unii care să ne bazăm mai mult pe înțelepciunea lui Dumnezeu Tatăl decât să ne bazăm pe propria înțelepciune. Sunt mulți care trebuie să știm că sunt mult mai încrezători în propria lor înțelepciune. Aceasta fiindcă ei sunt:

- mândrii,.
- orgolioși,
- plini de sine,
- emfatuați.

Ceea ce ne spune exemplul lui Solomon este că atunci când avem de ales dintre:

- înțelepciunea noastră
- și înțelepciunea lui Dumnezeu

ei bine trebuie să fim unii care să milităm mai mult spre înțelepciunea lui Dumnezeu. Aceasta fiindcă este bine să știm că deși Dumnezeu Tatăl ne-a înzestrat cu o oarecare înțelepciune totuși înțelepciunea Lui este net superioară față de cea a omului. Cum este posibil acest lucru? Ei bine este bine să știm că înțelepciunea omului este una temporală în timp ce înțelepciunea lui Dumnezeu este veșnică.[13]

Ceea ce se poate remarca în zilele noastre este că atunci când cineva vorbește de filosofie ei bine mai toți sunt unii care se gândesc la:

- Platon,
- Socrate,
- Aristotel,
- Epictet,
- Seneca
- sau Cicero.

Ei bine trebuie să știm că Solomon nu numai că a trăit cu mult înainte de acestei filosofi de sorginte greacă dar la fel de bine el le-a fost superior. De ce? Fiindcă el a fost unul care a cerut înțelepciune de la Dumnezeu Yahve și a considerat că toată înțelepciunea vine numai de la El. Iată de ce este bine să știm că Solomon a fost superior față de toți filosofii greci.[14]

---

[13]Caludio Moreschini, *Istoria filosofiei patristice* (Iași, 2009).

[14]Nu se poate nega că aportul filosofilor greci nu a fost unul foarte mare la dezvoltarea filosofiei. Totuși, trebuie să știm că în cazurile lor avem de a face cu o filosofie păgână. Trebuie să știm că și păgânii au fost unii care au ajuns să creeze filosofie. Sfântul Nifon al Constanțianei spunea că pentru iubirea lor de înțelepciune filosofii antici se vor mântuii însă ei vor ajunge la un stadiu de fericire paradisiacă inferioară față de cel al sfinților creștini. Ei vor ca niște orbi în rai, adică nu în sensul că nu vor vedea raiul cu mult mai mult că nu se vor bucura de același grad de fericire din rai ca sfinții. Prin urmare sfinții părinți nu sunt împotriva ideii de înțelepciune la filosofii

Sunt mai mulți tineri filosofi în zilele noastre care sunt în căutarea unui model filosofic. Ei bine, deși textul din Biblie pe care l-am citat mai sus este cât se poate de clar și ne spune că mai înainte de domnia lui Solomon nu a cerut de la Dumnezeu Tatăl nimic altceva decât înțelepciune ei bine sunt relativi puțini tineri filosofi care ajung să ceară de la Dumnezeu înțelepciune la fel cum a făcut-o Solomon. Sunt mulți care ne spun că Solomon nu are cum să fie un filosof în adevăratul sens al cuvântului fiindcă el a fost rege peste Israel. Să fi fost statutul de rege al lui Solomon unul care l-a împiedicat să mai fie filosof? Adevărul este că nu. În nici un fel nu trebuie să credem că dacă ești rege sau președinte nu mai poți să fi filosof. De ce? Fiindcă filosofia este un lucru existențial și ea nu este pur și simplu o simplă teorie. Cei care cred că a fi filosof înseamnă să citești multă filosofie adevărul este că se înșeală. Aceasta fiindcă filosofia nu poate să fie separată de:

- de viață,
- de experiența concretă,
- de realitate.

În acest sens scriitorul rus Anton Cehov spunea cât se poate de clar: "cât e de uşor să fii filosof pe hârtie şi cât de greu e să fii filosof cu adevărat."[15]

Se spune că pe vremea Sfântului Antonie cel Mare erau mai mulți filosofi în Egipt. La un moment dat la acești filosofi a ajuns un om care l-a cunoscut pe Sfântul Antonie cel Mare.

- Bună ziua dragi filosofi.
- Bună ziua,
- Ce mai faceți?
- Noi? Bine.
- Mă bucur.
- Ce mai este nou?
- Nu știți?
- Nu.
- Călugărul Antonie este un lucru nou.
- Antonie?
- Da, Antonie.
- Ce este cu el?
- Este un călugăr creștin care s-a retras în pustie.
- S-a retras în deșert?
- Da în deșert.
- Și ce este atât de special cu el?
- O, este un om cu viață sfântă.
- Este filosof?
- O da, mare filosof.
- Noi nu am auzit niciodată de el.
- Vă spun eu că este omul lui Dumnezeu.

Timpul a trecut și din ce în ce mai multă lume mergea în pustie să îl asculte pe Sfântul Antonie cel Mare decât să îi asculte pe filosofi. Între filosofii egipteni s-a creat tulburare.

- Așa ceva nu se mai poate.
- Chiar așa.
- Oamenii nu ne mai ascultă.
- Da, îl ascultă pe acest obscur Antonie din deșert.
- Ce poate să le spună un bătrân care nu a citit o carte de filosofie de la un capăt la altul?
- Fraților eu cred că trebuie să recunoaștem.
- Ce anume?
- Trebuie să recunoaștem că l-am subestimat pe Antonie.
- De ce?
- Oamenii trebuie să găsească ceva în el pe care noi nu îl avem.
- Și ce să nu avem noi?

---

greci fiindcă de multe ori ei sunt considerați un fel de precursori ai lui Hristos dar totuși trebuie să știm că ei nu s-au desprins în totalitate de păgânism. Solomon în schimb se poate spune că a fost un adevărat filosof a antichității.

[15]Anton Cehov, *Unchiul Vania (teatru)* (Rusia, 1897).

- Ei bine acest lucru trebuie să aflăm.
- Dar cum?
- Nu ştiu.
- Eu cred că ştiu, a răspuns unul dintre filosofi.
- Cum?
- Este simplu.
- Spune-ne şi nouă.
- De ce să nu mergem până în deşert şi să vorbim în persoană cu Antonie.
- Pe căldura deşertului?
- Da pe căldura deşertului.
- Dar de ce?
- Dacă oamenii merg pe această căldură înseamnă că Antonie trebuie să fie ceva special.
- Bine aşa vom face.

A doua zi filosofii egipteni cei mai renumiţi s-au suit pe cămile şi au pornit în drum spre Antonie. După mai multe ore de mers au ajuns la chilia Sfântului Antonie cel Mare. Sfântul Antonie cel Mare le vorbea mulţimilor.

- Vorbeşte destul de simplu, a spus unul dintre filosofi.
- Aşa este.
- Ca lumea să îl înţeleagă.
- Da, dar nu spune nişte lucruri ieşite din comun.
- Adevărul este că ceea ce spune trăieşte.

După ce Sfântul Antonie şi-a terminat cuvântul către mulţime s-au apropiat şi filosofii egipteni.

- Binecuvântează părinte, a început unul.
- Domnul.
- Noi suntem filosofi şi am venit la tine să vorbim cu tine.
- Despre ce?
- Cum se face că atâta lume vine să te asculte?
- Oamenii nu trăiesc numai cu pâine ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu.
- Şi tu spui că vorbeşti cuvântul lui Dumnezeu?
- Pe cât pot.
- Cum îţi explici că oamenii nu ne mai ascultă pe noi filosofii şi vin şi te ascultă pe tine?
- Asta nu ştiu.
- Dar ce cărţi citeşti tu Antonie?
- Cărţi?
- Da cărţi?
- Ca să spui cuvântul lui Dumnezeu nu ai nevoie de cărţi întotdeauna.
- Deci tu spui că nu citeşti nici o carte?
- Nu am spus aceasta.
- Dar ce?
- Eu citesc numai o carte cu două file.
- Şi care este acea carte?
- Este cartea naturii create de Dumnezeu, a răspuns Sfântul Antonie arătând la deşertul din jurul lui.

Se spune că filosofii au plecat de la Sfântul Antonie cel Mare smeriţi de cuvântul lui.[16]

Avem aici o întâmplare din viaţa Sfântului Antonie cel Mare care ne spune că de multe ori filosofia poate ajunge să îl facă pe filosof să fie orgolios şi mândru. Sunt mai mulţi filosofi care nu consideră că smerenia este compatibilă cu filosofia. Aceasta fiindcă este bine să se ştie că un filosof este unul care ajunge să fie preocupat probleme:

- înalte,
- sublime,
- extraordinare

în timp ce restul oamenilor sunt superficiali şi josnici.[17]

---

[16]Sfântul Atanasie cel Mare, *Viaţa Sfântului Antonie cel Mare* (Bucureşti, 2009).
[17]Will Durant, *Povestea filosofiei. Vieţile şi ideile celor mai importanţi filosofi occidentali* (Bucureşti, 2019).

Este bine să știm că sunt mai mulți filosofi care se consideră pe sine oameni superiori și care nu sunt în nici un fel unii care sunt supuși la aceleași condiții ca restul "muritorilor." Adevărul este că totul altul. Solomon deși a fost rege este bine să știm că și el a fost preocupat de filosofie. Este adevărat că nu ne-a lăsat tratate de filosofie dar a scris unele cărți de filosofie dintre care unele sunt cuprinse în Biblie.[18]

Ceea ce voim să spunem în aceste rânduri este că în sens creștin ortodox Solomon este un adevărat filosof. Este un adevărat filosof fiindcă trebuie să știm că el a fost unul care dincolo de toate lucrurile pe care le putea cere de la Dumnezeu Yahve (Tatăl) ei bine el a ajuns să ceară înțelepciune. S-a văzut acest lucru din viața lui Solomon? Adevărul este că da. Poate cel mai cunoscut caz este situația în care două mame care trăiau sub același acoperiș au ajuns să revendice același nou născut. Ele au născut cam în același timp și într-o seară unul dintre copii a murit. Ambele susțineau că este copilul lor. Atunci Solomon a spus celebrele cuvinte:

- Tăiați copilul în două: o bucată să îi fie lăsată unei mame și cealaltă bucată celeilalte mame.

Când a auzit aceste cuvinte adevărata mamă a spus că cedează copilul fiindcă nu vrea să fie ucis. Atunci Solomon a spus că ea este adevărata mamă din moment ce nu vrea ca acel copil să fie ucis. Avem de a face aici cu un exemplu din ceea ce a însemnat înțelepciunea regelui Solomon. Este cu adevărat greu pentru filosofii de azi să ajungă să îl recunoască pe Solomon ca filosof fiindcă el nu a fost grec și prin urmare nu are mare credibilitate între greci. Nu însemnă că trebuie să fie grec pentru a fi un filosof de anvergură. La fel de bine trebuie să știm că filosofii greci au fost:

- păgâni,
- neinteresați de adevăratul Dumnezeu (Iahve),
- de multe ori înfumurați,
- contradictorii unii cu alții.

Este bine să știm că atunci când filosofia este inspirată de Dumnezeu nu mai există nici un fel de contradicție în ea.[19]

Prin urmare este bine să știm că creștinismul ortodox recunoaște tot ceea ce a ținut de iudaism până la Domnul Iisus Hristos. Evreii sunt unii care L-au respins pe Iisus ca fiind adevăratul Mesia și pentru aceasta vor ajunge să piardă și binecuvântarea lui Dumnezeu Tatăl ca poporul ales al Său. Așa se face că se va naște un nou popor ales: este vorba de creștinii ortodocși. Faptul că evreii nu mai sunt poporul ales al lui Dumnezeu Tatăl a fost exprimat de mai multe legende din antichitate. Una dintre ele ne spune despre un anume cizmar din Ierusalim pe nume Ahasveros care atunci când Iisus a trecut cu crucea pe străzile Ierusalimului nu i-a îngăduit să se odihnească înaintea casei lui. Se spune că Iisus i-ar fi spus lui Ahasveros:

- Să nu îți găsești liniște până în ziua judecății.

Se spune că de atunci evreul Ahasveros străbate lumea în lung și în lat fără să își găsească liniștea. El ar voii să moară dar nu poate.

Legenda de mai sus este una care exprimă realitatea evreiască de după Hristos. Evreii sunt unii care au pierdut statutul de popor ales al lui Dumnezeu. Așa se face că în zilele noastre ei sunt un popor fără de liniște care este măcinat de mai multe războaie cu:

- palestinienii,
- cu libanezii,
- cu arabii etc.

Totuși după cum am spus Solomon a fost rege peste Israel într-o perioadă în care evreii încă au fost poporul ales al lui Dumnezeu. Am voit să spunem în aceste rânduri că Solomon este un:

- model,
- arhetip,
- prototip,
- paradigmă

a filosofului creștin ortodox. Aceasta fiindcă el a fost un mare iubitor de înțelepciune. Totuși se poate vedea că Solomon a unul care nu a rupt comuniunea cu Dumnezeu Yahve.[20]

---

[18]Phil Graham Ryken, *King Solomon: the temptations of money, sex and power* (Crossway, 2011).

[19]Anthony Kenny, *The God of the philosophers* (Oxford, 1987).

[20]Se poate vedea o mare diferență dintre modul în care au făcut filosofie filosofii greci și modul în care a făcut filosofie Solomon. Aceasta fiindcă în timp ce filosofi grecii au militat pe o oarecare independență a înțelepciunii față de Dumnezeu (nici nu se pune în acest caz problema lui Yahve) ei bine Solomon a fost unul care a fost conștient că filosofia adevărată nu poate venii decât de la Dumnezeu. Acest lucru el îl exprimă în cele două scrieri ale sale care au intrat în canonul Vechiului Testament:

Cei mai mulți filosofi din zilele noastre nu vor să se gândească la Solomon ca la un filosof în adevăratul sens al cuvântului fiindcă el a fost rege. În concepția filosofică de azi nu ai cum să fie un filosof veritabil dacă nu ajungi să te dedici în întregime filosofiei și să fi un fel de om care să trăiască numai pentru filosofie. Ei bine lucrurile nu sunt chiar așa. Se poate vedea că și în cazul oamenilor de stat care sunt cei care dețin mari funcții de stat nevoia de înțelepciune este una existențială. Este greu să fi un om mare de stat. Aceasta fiindcă trebuie să știm că au existat în ceea ce privește statul mai mulți:

- dictatori,
- tirani,
- aventurieri,
- sau pierdevară.

Solomon se poate spune că a ajuns să întruchipeze pentru antichitate pe filosoful rege. El este unul care nu numai teoretizează abstract despre filosofie ci ajunge să o trăiască și să îi vadă consecințele pe termen lung. Pentru a guverna ei bine nu trebuie să fi nu numai un bun matematician ci la fel de bine trebuie să fi și un bun filosof. Regele Solomon al evreilor este poate cel mai concludent caz în acest sens. Ca rege el a fost conștient că se nu poate baza numai pe o filosofie:

- lumească,
- omenească,
- pătimașă

în cele din urmă. Era nevoie de ceva mult mai mult. Acest lucru l-a dus pe Solomon să ceară ca Dumnezeu să îi dea înțelepciunea Lui. Cererea lui Solomon se pare că nu a fost respinsă și Dumnezeu a fost mulțumit de cererea lui Solomon.[21]

Trebuie să știm că poate cea mai filosofică scriere a lui Solomon este Ecclesiastul. Aici se poate vedea foarte bine spiritul filosofic al lui Solomon. În această carte Solomon se mișcă între:

- speranță,
- deznădejde,
- cinism,
- optimism,
- pesimism
- și credință

în Dumnezeu. Toate aceste lucruri fiindcă trebuie să știm că Solomon a fost pe bună dreptate unul care trecut prin mai multe experiențe care se pare că i-au ascuțit simțul filosofic. Solomon își începe cartea pe un ton cinic: "deșertăciunea deșertăciunilor, zice Ecclesiastul, deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni!" (Ecclesiast 1, 2). Solomon după mai mulți filosofi a fost un fel de cinic fiindcă este cât se poate de nemulțumit cu lumea din jurul lui. Este greu de spus dacă Solomon a fost un cinic ci mai mult el a fost unul care a ajuns să fie nemulțumit de faptul că simțea un gol în sufletul său. Ce era acest gol din sufletul său? Era un gol care era format din lipsa:

- prezenței,
- umbririi,
- manifestării

Lui Dumnezeu în viața lui și a tuturor oamenilor în general. Ca om Solomon de mai multe ori a trecut prin deznădejde. El a trăit într-un timp în care Mesia era încă așteptat. Solomon consideră că toate sunt deșertăciuni fiindcă la vremea lui era conștient că mântuirea era o imposibilitate. Poate că acesta este și motivul pentru care lui toate i se par deșertăciuni. Ce bucurie mai poate avea omul care știe că după moarte va merge în iad (șeol)? Evident că nici una.[22]

- Înțelepciunea lui Solomon
- și Ecclesiastul.

Prin urmare Solomon este conștient că înțelepciunea omenească este numai o palā înțelepciune raportată la înțelepciunea lui Dumnezeu Iahve. Pentru acest lucru el a fost de părere că un filosof adevărat este o persoană religioasă, adică o persoană care caută să fie în comunune cu Dumnezeu.

[21]Sorin Ioan Usca, Ioan Traia, *Vechiul Testament în tâlcuirile sfinților părinți. Cărțile lui Solomon* (București, 2010).

[22]În sens creștin ortodox este bine să știm că avem poate în premieră în Solomon un fiosof religios. El este unul care este conștient că adevărata înțelepciune poate venii numai de la Dumnezeu și în nici un fel nu se poate separa înțelepciunea de Dumnezeu. Ei bine pentru filosofii de azi spre deosebire de Solomon trebuie să știm că filosofia este mai multe o problemă privată care ține numai de propriile eforturi și nu are nici un fel de legătură cu Dumnezeu Tatăl. Filosoful modern trebuie să știm că de multe ori este unul ateu.

Faptul că Solomon a avut mai multe predilecții filosofice este un lucru pe care ni-l revelează o afirmație a sa: “dacă este vreun lucru despre care să se spună: "Iată ceva nou!" aceasta a fost în vremurile străvechi, de dinaintea noastră” (Ecclesiast 1, 10). Ce este filosofic în această afirmație? Este filosofic faptul că la fel ca filosofii greci din Areopagul atenian la fel de bine și Solomon este preocupat de problema noului. Se știe în acest sens că una dintre preocupările filosofilor greci era să găsească lucruri noi. Aceasta fiindcă noul însemna pentru ei nu numai cunoaștere ci la fel de bine și progres. De fapt a vedea ceea ce este nou însemna un fel de exercițiu filosofic prin care filosoful ajungea să își confrunte realitatea lui:

- existențială
- și personală

cu lumea din jur. Noutatea este în acest sens un fenomen filosofic ce trebuie să fie analizat fiindcă numai în acest fel poate să fie înțeles și asimilat. Ei bine se poate vedea aici o asemănare dintre Solomon și filosofii greci care după cum am spus erau:

- preocupați,
- interesați,
- aplecați,
- și ocupați

cu noutatea și implicațiile ei filosofice. Nu este de mirare faptul că și filosoful român Constantin Noica a fost preocupat de problema noului și una dintre cele mai cunoscute cărți ale sale se referă la problema noului.[23]

Deși a fost rege peste evrei este bine să știm că Solomon își exprimă cât se poate de clar preocupările lui filosofice: “eu Ecclesiastul am fost regele lui Israel în Ierusalim. Și m-am sârguit în inima mea să cercetez și să iau aminte cu înțelepciune la tot ceea ce se petrece sub cer. Acesta este un chin cumplit pe care Dumnezeu l-a dat fiilor oamenilor, ca să se chinuiască întru el. M-am uitat cu luare aminte la toate lucrările care se fac sub soare și iată: totul este deșertăciune și vânare de vânt. Ceea ce este strâmb nu se poate îndrepta și ceea ce lipsește nu se poate număra. Grăit-am în inima mea: cu adevărat am adunat și am strâns înțelepciune - mai mult decât toți cei care au fost înaintea mea în Ierusalim căci inima mea a avut cu belșug înțelepciune și știind. Și mi-am silit inima ca să pătrund înțelepciunea și știința, nebunia și prostia, dar am înțeles că și aceasta este vânare de vânt, că unde este multă înțelepciune este și multă amărăciune, și cel ce își înmulțește știința își sporește suferința.” (Ecclesiast 1, 12-18). Din nou se poate vedea tonul pesimist pe care Solomon îl are în afirmațiile sale. El este un om care este conștient că a adunat cea mai multă înțelepciune comparativ cu toți cei din Ierusalim. Totuși se pare că acest lucru nu l-a mulțumit pe Solomon. De ce? Fiindcă el tânjea după înțelepciunea lui Dumnezeu. Iată prin urmare că se poate vedea orientarea religioasă în ceea ce privește înțelepciunea. Pentru Solomon înțelepciunea dobândită personal prin propriile eforturi nu este nimic mai mult decât:

- deșertăciune,
- vânare de vânt,
- efort zadarnic,
- una care aduce suferință.

Toate aceste lucruri fiindcă el a fost conștient că omul este o ființă căzută. Este evident că trebuie să fim mult mai atenți la care este sensul înțelepciunii pentru Solomon. Spre deosebire de mulți ale filosofi moderni și contemporani înțelepciunea pentru Solomon nu poate fi atinsă decât numai în:

- comuniune,
- legătură,
- unire,
- apropiere

de Dumnezeu. Înțelepciunea fără de Dumnezeu este pentru Solomon cu adevărat deșertăciune și un lucru

- fără de sens
- și fără de noimă.[24]

Avem cazuri de așa-ziși filosofi atei? Poate cele mai sonore nume sunt Jean Paul Sartre și Albert Camus. Ei au fost doi gânditori care au fost total atei și care se consideră pe sine ca mari iubitori de înțelepciune. Se ridică aici întrebarea: mai poate să existe înțelepciune acolo unde existența lui Dumnezeu este negată? În sens ortodox adevărul este că nu, în nici un fel nu mai putem să vorbim de înțelepciune atunci când omul nu mai crede în Dumnezeu.

[23]Constantin Noica, *Schiță pentru istoria despre cum este cu putință ceva nou* (București, 1995).

[24]Ceea ce transpare din afirmațiile lui Solomon nu este numai o sete de înțelepciune ci la fel de bine o sete de Dumnezeu. El este conștient că fără de Dumnezeu înțelepciunea umană nu este nimic mai mult decât nebunie. O mie de ani mai târziu acest lucru avea să

Solomon este conştient că viaţa fără de Dumnezeu este o deşertăciune şi un lucru fără de sens. El la fel de bine ajunge să vadă toate lucrurile prin prisma morţii. Ce mai poate să aibă valoare din cele lumeşti în faţa morţii: aşa se face că Solomon afirmă: "am cugetat apoi în inima mea, să desfătez trupul meu cu vin - pe când cugetul meu umbla după înţelepciune şi cerceta nebunia - până ce voi vedea ceea ce este bun pentru fiii oamenilor să facă sub cer în vremea vieţii lor. Am început lucrări mari: am zidit case, am sădit vii, am făcut grădini şi parcuri şi am sădit în ele tot felul de pomi roditori; mi-am făcut iazuri, ca să pot uda din ele o dumbravă unde creşteau copacii; am cumpărat robi şi roabe şi am avut feciori născuţi în casă, asemenea şi turme de vite, şi oi fără de număr, mai mult decât toţi cei care au fost înaintea mea în Ierusalim. Am strâns aur şi argint şi număr mare de regi şi de satrapi; am adus cântăreţi şi cântăreţe şi desfătarea fiilor anului mi-am agonisit: o prinţesă şi alte prinţese. Am fost mare şi am întrecut pe toţi cei ce au trăit înaintea mea în Ierusalim şi înţelepciunea a rămas cu mine. Şi tot ceea ce doreau ochii mei nu am dat la o parte şi n-am oprit inima mea de la nici o veselie, căci inima mea s-a bucurat de toată osteneala mea, şi aceasta mi-a fost partea din toată munca mea. Apoi m-am uitat cu luare aminte la toate lucrurile pe care le-au făcut mâinile mele şi la truda cu care m-am trudit ca să le săvârşesc şi iată, totul este deşertăciune şi vânare de vânt şi fără nici un folos sub soare." (Ecclesiast 2, 2-11). Acest sentiment al cinismului și al pesimismului a apărut în Solomon fiindcă el voia ca în toată viața lui să Îl simtă pe Dumnezeu.[25]

Se spune că mai în vechime un fermier bogat din Peru în America de Sud avea un sclav care nu știa să citească. Într-o zi el l-a chemat pe servitorul său.

- Vezi acest coş cu smochine?
- Da îl văd.
- Vreau să îl iei și să îl duci celui mai bun prieten al meu (cutare).
- Bine stăpâne.
- Și mai este ceva.
- Ce anume stăpâne?
- În coș mai este un bilet.
- Bine.

Pe biletul din coș erau scrise exact numărul de smochine din coș. Sclavul a luat coșul și a plecat cu el la cel la care îl trimise. Pe drum ce și-a spus sclavul?

- Ce ar fi dacă aș mânca și eu niște smochine din acest coș?

Sclavul a mâncat jumătate din smochine. A ajuns la omul cu pricina.

- Bună ziua domnule.
- Bună ziua.
- Am fost trimis la dumneavoastră de stăpânul meu.
- De ce?
- Stăpânul meu v-a trimis acest coș cu smochine.
- Vai ce bine. Chiar aveam poftă de niște smochine.
- Dar ce este aici? A spus prietenul.
- Ce anume?
- Văd un bilet.
- Este de la stăpânul meu.
- Da pe el scrie numărul de smochine din coș.

Sclavul a început să își facă probleme.

După ce a mâncat câteva smochine prietenul a început:

- Auzi unde sunt restul smochinelor?
- Cum adică?
- Aici sunt numai jumate din smochinele pe care sunt scrise în bilet.
- Nu se poate.
- Ba se poate.

---

fie conformat de Sfântul apostol Pavel când spunea că: "dar Dumnezeu a ales lucrurile nebune ale lumii, ca să facă de rușine pe cele înțelepte. Dumnezeu a ales lucrurile slabe ale lumii, ca să facă de rușine pe cele tari. Și Dumnezeu a ales lucrurile josnice ale lumii și lucrurile disprețuite, ba încă lucrurile care nu sunt, ca să nimicească pe cele ce sunt, pentru ca nimeni să nu se laude înaintea lui Dumnezeu." (1 Corinteni 1, 27-29). Este clar că sunt mulți care fiindcă ajung să fie mândiri și înfumurați consideră că numai înțelepciunea lumii acesteia contează. Ei bine Biblia și Solomon au avut cu totul altă opinie.

[25]Adrian Plass, *Cugetări ale regelui Solomon* (Editura Societatea Misionară, 2004).

- Domnule scrisoare nu are urechi și ochi. Ce poate ea să știe?
- Adică cum?
- Eu cred că stăpânul meu a greșit că a pus acel bilet acolo.
- Oare?
- Cum să nu.
- Poate așa o fi.
- Sigur așa este?
- Sigur nu ai mâncat și tu din aceste smochine?
- Nu domnule nu.
- Bine te cred.

În cele din urmă sclavul s-a întors la casa lui. La puține zile după aceasta stăpânul l-a chemat din nou.

- Vezi acest coș cu smochine?
- Da stăpâne.
- Vreau să îl duci la cel mai bun prieten al meu (cutare).
- Bine stăpâne.
- În coș am mai pus un bilet.
- Bine stăpâne.

Și de această dată povestea s-a repetat. Stăpânul a scris pe bilet numărul de smochine din coș. Neștiind să citească sclavul nu a știut ce scrie pe bilet. Din nou pe drum i s-a făcut poftă de smochine.

- Ce ar fi dacă aș mânca niște smochine?

A ajuns la o piatră mai mare. Acolo a scos biletul din coș.

- Ce să fac eu cu acest bilet?

S-a uitat în stânga și s-a uitat în dreapta după care și-a spus:

- Știu. Acest bilet este fermecat. Ce ar fi ca să îl pun sub piatră să nu mă vadă că mănânc smochine?

Sclavul a luat biletul și l-a pus sub piatră. După ce a terminat de mâncat a luat biletul și l-a pus din nou în coș.

- Acum să pornesc la drum.

Din nou a ajuns la casa prietenului.

- Bună ziua domnule.
- Bună ziua.
- Vin de la stăpânul meu.
- Da?
- Da.
- De ce?
- Stăpânul v-a trimis din nou smochine.
- Vai ce bine.
- Uitați acest coș.

Prietenul a luat coșul și a început să mănânce din el. S-a uitat pe bilet.

- Măi da cum se face că nu sunt toate smochinele?
- Cum adică?
- Lipsesc 17 smochine.

Sclavul a înghițit în gol.

- Nu cumva le-ai mâncat tu?
- Domnule să vedeți...
- Spune sincer nu le-ai mâncat tu?
- Da eu l-am mâncat.

Se spune că sclavul a fost aspru pedepsit de stăpânul său pentru furt.[26]

Pilda de mai sus este una care ne spune nu numai de cât de înapoiată era America de Sud în vechime ci la fel de bine ne mai spune că în nici un fel noi nu putem să ascundem păcatele noastre de Dumnezeu. Este bine să știm că la fel ca Adam și Eva care s-au ascuns de Dumnezeu după ce au păcătuit la fel de bine ne ascundem și

[26]Grigorie Comșa, *1000 de pilde pentru viața creștină* (Arad, 1929).

noi de El când păcătuim. Ceea ce ne spune creştinismul ortodox este că nu avem cum să ne ascundem de Dumnezeu fiindcă El este pretutindeni.[27]

Solomon a fost un rege filosof care trebuie să ştim că nu a fugit de Dumnezeu. Din contră, el a fost unul care a căutat să fie în:

- prezența,
- raza de acțiune
- perspectiva

lui Dumnezeu. Aceasta fiindcă după cum chiar el a spus-o o filosofie fără de Dumnezeu nu este nimic mai mult decât deşertăciune a deşertăciunilor şi vânare de vânt.

Ceea ce am voit să spune cu acest capitol în care am ales să îl includem pe Solomon ca un mare filosof nu numai al antichității ci al întregii istorii este faptul că el a venit cu ceva nou şi ceva care este actual pentru mai toți filosofii din toate timpurile şi la fel de bine şi pentru cei care aspiră să fie filosofi: nu se poate concepe o filosofie fără de Dumnezeu. Aceasta fiindcă filosofia fără de Dumnezeu este o anti-filosofie sau mai bine spus o pseudofilosofie. Solomon şi-a dat seama că un om fără de Dumnezeu în fața morții nu valorează mai mult decât un nebun: "şi mi-am întors privirea să văd înțelepciunea, nebunia şi prostia. Căci ce poate să facă un om de rând peste ceea ce a făcut un rege?Atunci m-am încredinţat că înţelepciunea are întâietate asupra nebuniei tot atât cât are lumina asupra întunericului. Înţeleptul are ochii în cap, iar nebunul merge întru întuneric. Dar am cunoscut şi eu că aceeaşi soartă vor avea toţi.Deci am zis în inima mea: "Aceeaşi soartă ca şi cel nebun avea-voi şi eu; atunci la ce îmi foloseşte înţelepciunea?" Şi am zis în mintea mea că şi aceasta este deşertăciune.Căci pomenirea celui înţelept ca şi a celui nebun nu este veşnică, fiindcă în zilele ce vor veni amândoi vor fi uitaţi; atunci înţeleptul moare ca şi nebunul." (Ecclesiast 2, 12-16). Prin urmare pentru Solomon se poate spune că numai Dumnezeu este răspunsul total şi deplin la problema înțelepciunii.[28]

CAPITOLUL 2

GRECIA: PATRIA FILOSOFILOR

Trebuie să repetăm că cu excepția lui Solomon şi a lui Isus Sirah în Israel au fost puțini cei care au fost interesați de înțelepciune în sens uman. Aceasta fiindcă poporul ales evreu a fost unul care căutat mai mult înțelepciunea lui Dumnezeu. Că înțelepciunea lui Dumnezeu poate să fie în antiteză cu înțelepciunea oamenilor ne-o spune crucea lui Hristos. Romanii şi evreii de la timpul lui Iisus au considerat că fac un lucru înțelept să Îl răstignească pe Iisus. A fost cu adevărat înțelepciune să Îl pui pe Iisus pe cruce? Nu, realitatea a fost că a fost o nebunie. Iată de ce este bine să ştim că trebuie să existe un fel de:

- armonie,
- sincronicitate,
- convergență,
- potrivire

dintre înțelepciunea lui Dumnezeu şi înțelepciunea filosofilor. Nu voim să spunem că la evrei Isus Sirah şi Solomon au fost cazuri izolate ci mai mult că:

- metodele,
- problematica,
- şi modul

de a face filosofie a fost unul cât se poate de diferit la evrei față de greci. La aproximativ 300 de ani după Solomon, deci prin secolul al VII-lea se poate vedea un fel de interes în filosofie în Grecia antică. În acest sens au fost mai mulți care au susținut că filosofii au fost un fel de rabini ai grecilor.[29] Prin urmare grecii vor ajunge să fie interesați de filosofie. Aceasta fiindcă ei au fost unii care au ajuns să fie cât se poate de interesați de înțelepciunea umană. Filosofii greci trebuie să ştim că au fost păgâni şi prin urmare au ajuns să creadă că filosofia:

- umană,
- antropică,

[27]Max Picard, *Fuga de Dumnezeu* (Bucureşti, 1998).
[28]Ernest Bernea, *Meditații filosofice. Note pentru o filosofie inactuală* (Editura Predania, 2010).
[29]Daniel Boyarin, *Socrates and the fat rabbis* (Chicago, 2009).

- orizontală,
- imanentă

este singura filosofie sau mai bine spus sublimul filosofiei. Ei bine trebuie să ştim că într-un climat păgân în care:

- magia,
- idolatria,
- politeismul,
- imoralitatea

erau moneda curentă a lumii, nu trebuie avem nici o îndoială că filosofii greci au venit cu o adevărată revoluție. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că cea din urmă preocupare a păgânului antic era filosofia. Este evident că rolul filosofului a fost unul care nu a rămas ca influență numai la greci ci la fel de bine el a ajuns să se extindă la mai multe popoare. Ceea ce trebuie să ştim este că grecii au fost primii care au pus bazele filosofiei ca ştiință. Este bine să ştim că la poporul ales sau mai bine spus la poporul evreu nu exista conceptul de înțelepciune ca ştiință. Deşi Solomon se poate spune că a fost filosof el bine în nici un fel el nu a ajuns să ajungă să facă filosofie în mod ştiințific. Aceasta fiindcă este bine să ştim că ştiințele nu erau prea dezvoltate în antichitate. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că filosofia este un lucru care poate să fie:

- experiență
- sau ştiință,

aceasta în funcție de opțiunea fiecăruia dintre noi. Sunt mai mulți oameni înțelepți care trebuie să ştim că nu se gândesc la înțelepciune în termenii unei ştiințe. Aceasta fiindcă este bine să ştim că ştiința este un lucru care poate să definească sau la fel de bine nu poate să fie una care să intre în conturul filosofiei. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că viața în cele din urmă este un lucru practic şi nu ştiințific. Vom vedea că de fapt deşi au avansat în filosofia umană trebuie să ştim că filosofii greci antici au deschis mai multe cutii ale Pandorei fiindcă au ajuns să fie cei care a separat înțelepciunea umană de înțelepciunea lui Dumnezeu. Totuşi, după cum am spus filosofia grecească a reprezentat o adevărată revoluție pentru lumea antică păgână.[30]

Prin urmare este bine să ştim că se poate vorbii de o anumită periodizare a filosofiei greceşti antice:

1. Perioada presocraticilor (din secolul VII până în secolul IV),
2. Secolul IV cu naşterea lui:
- Socrate,
- Platon,
- Aristotel.
3. Perioada imperiului roman când se vor naşte alți filosofi latini dintre care s-au remarcat:
- Seneca,
- Cicero

(După unii în această listă trebuie să fie inclus şi împăratul Marcus Aurelius care şi el a avut mai multe preocupări filosofice, dar ceea ce trebuie să ştim este că nu se poate vorbii de el ca un adevărat filosof fiindcă el a fost un persecutor al creştinilor. Despre acest lucru vom discuta mai apoi.)

Prin urmare la o împărțire generică se poate vedea că sunt 3 mari perioade în filosofia antică grecească ce a ajuns să influențeze şi Imperiul Roman. În acest sens este bine să ştim că în cadrul filosofiei presocratice au existat mai multe curente de gândire:

1. Şcoala ionică ce a fost cel mai bine reprezentată de Heraclit. A fost o şcoală din secolul al VI-lea înainte de Hristos. Sunt mai multe opinii în ceea ce îi priveşte pe ionici. Aristotel i-a caracterizat cu termenul de "fisiologi" (φισιολογοι). În ceea ce îi priveşte pe ionici trebuie să ştim că ei au variat în preocupările lor. Unii i-au denumit ca fiind:

- cosmologi,

şi alții i-au denumit ca:

- fizicalişti.

Aceste două clasificări ale ionienilor au fost aşa fiindcă s-a considerat că materia este un lucru fundamental al existenței de care nimeni nu se poate ferii. Ceea ce este esențial este faptul că filosofii ionieni au fost unii care au ajuns să se întrebe despre care sunt originile cosmosului. Ei se poate spune că au pus bazele cosmologiei.[31]

---

[30]Nicolae Balca, *Istoria filosofiei antice* (Bucureşti, 1982).
[31]Dirk L. Cuprie, *Heaven and earth in ancient Greek cosmoogy* (New York, 2011).

Matematicianul Thales din Mitel a avut mai multe afinități cu școala filosofică ioniană. În acest sens este bine să știm că Thales considera că elementul cosmologic care definește lumea și mai ales cosmologia este apa. Thales evident că era unul care credea în zei și în cărțile lui apar mai multe referințe la zei ca fiind unii care controlează mai multe procese chimice cum sunt:

- fulgerele
- sau cutremurele de pământ.

Anaximader a fost un alt filosof ionian care a scris o carte de cosmologie ce nu se mai păstrează în zilele noastre. El a fost cel care a lăsat conceptul (arhe αϱχε) care este un fel de masă (apeiron απειϱον) care este dincolo de decădere și stricăciune. Este această masă din care este făcut universul. Din această masă au ieșit toate lucrurile existente.

Anaximenes a fost un alt membru al școlii ionice ce susținea că elementul primordial (αϱχε) al lumii este aerul.

Heraclit din Efes a susținut că elementul primordial din care au purces toate lucrurile este focul. Acest lucru l-a făcut să creadă că în lume totul este schimbător și că realitatea este o mare iluzie. Heraclit a lansat fraza: "totul curge și nimic nu este stabil." Acest lucru l-a făcut să spune celebrele cuvinte: "nici un om nu poate trece același râu de două ori fiindcă nici omul și nici râul nu mai sunt la fel."

Anaxagoras a fost cel care a susținut că tot ceea ce există este guvernat de o mintă universală sau mai bine spus un fel de minte care este un fel de forță cosmică.

Aceștia au fost principalii corifei ai școlii ionice.

2. Pitagora[32] a fost și el un presocratic (adică a trăit mai înainte de Socrate). Deși Pitagora este recunoscut în zilele noastre mai mult ca matematician trebuie să știm că el a fost preocupat și de probleme de filosofie. Prin urmare care au fost concepțiile filosofice ale lui Pitagora? După Pitagora sufletul este ținut în trup ca într-o carceră și moartea nu este nimic mai mult decât o eliberare a sufletului din temnița trupului. Acest concept va fi preluat și de Platon. Pitagora a fost cel care a punea accent pe tăcere. Spre deosebire de ionieni Pitagora a considerat că la baza tuturor lucrurilor este numărul. Este numărul cel care definește la un anumit nivel tot ceea ce există. Aceasta fiindcă numărul este cel care definește:

- cantitatea,
- înălțimea,
- lățimea,
- lărgimea.

Pitagora a mers așa de departe încât pentru el mai multe noțiuni filosofice abstracte cum ar fi:

- adevărul,
- frumosul,
- binele,
- dreptatea,
- libertatea

erau noțiuni circumscrise de numere. După cum am spus este bine să știm că Pitagora a fost mai mult un matematician dar care a avut și veleități de filosof. Știm că printre ucenicii lui Pitagora a fost și dacul Zamolxe.

În acest sens trebuie să știm că doctrinele lui Pitagora au fost preluate de ucenicii lui și dezvoltate. Așa se face că sunt mai multe lucruri care sunt atribuite lui Pitagora și care de fapt el nu le-a conceput în persoană. Pitagoreicii au crezut că contrariile au un fel de armonizare finală. Dintre aceste contrarii este bine să amintim:

1. Unitate- pluralitate,
2. Par-impar,
3. Limitat-nelimitat,
4. Dreapta-stânga,
5. Masculin-feminin,
6. Dreaptă-curbă,
7. Repaus-mișcare,
8. Lumină- întuneric,
9. Bine-rău,
10. Pătrat-cerc.

[32]Phorphyrios, *Viața lui Pitagora* (Iași, 1998).

Toate aceste lucruri sunt unele care sunt după Pitagora și pitagoreici un fel de contradicții care se armonizează în cele din urmă una în alta.

Dintre cei mai cunoscuți Pitagoreici amintim pe: Hippasos, Philolaos, Archytas, Alcmeon din Crotone.

3. Școala eleată a fost o altă școală filosofică greacă ce a fost fondată de Parmenide[33] (ații cred că a fost întemeietor al școlii Xenofan din Colofon). Prin urmare ce susțineau eleații? Ei susțineau că nu există nimic altceva decât existența (το ειναι) care este un fel de existență:

- primordială,
- unică,
- indivizibilă,
- nenăscută,
- nepieritoare,
- omogenă,
- nemișcată
- și care nu este expusă transformării și dezvoltării.

Mai apoi lui Parmenide i se va alătura și Zenon din Elea. În acest sens Zenon susține că teoria lui Parmenide că există UN SINGUR EXISTENT din care au ieșit toate cele existente este un lucru care aduce cu sine mai multe lucruri ridicole.

O altă școală filosofică presocratică a fost școala atomistă (cuvântul atom ατομος în limba greacă înseamnă indivizibil). Ea era o școală care susținea că universul este alcătuit din atomi. Școala atomistă a apărut prin secolul al V-lea înainte de Hristos și cei mai mari adepți ai săi au fost Leucip și Democrit. Mai apoi s-a adăugat și Epicur la această școală. La baza universului stătea după atomiști:

- apa,
- pământul,
- aerul,
- focul.

Ceea ce este cer este că noțiunea de atom a fost preluată de știința modernă (care a susține că o moleculă este alcătuită din mai mulți atomi) din filosofia antică.[34]

Se spune că în antichitate era un mare înțelept. Într-o zi el a ajuns la concluzia:

- Am nevoie de o pereche nouă de încălțări.

S-a dus la un pantofar.

- Bună ziua.
- Bună ziua.
- Aș avea nevoie de o pereche nouă încălțăminte.
- Nici o problemă.
- Mă bucur că mă puteți servii.
- Evident, de aceia sunt aici.
- Și care este prețul?
- 500 de drahme.
- 500 de drahme?
- Da.
- Să văd câți bani am la mine.

Înțeleptul s-a scotocit prin pungă dar nu a găsit 500 de drahme.

- Îmi pare rău dar cred că va trebui să vă dezamăgesc.
- De ce?
- Nu am cu mine 500 de drahme.
- Și ce facem?
- Poți să mă păsuiești până mâine?
- De ce?
- Fiindcă voi merge și vă voi aduce cele 500 de drahme.
- Vă cunosc un om respectat.
- Mă rog.

[33]Antonio Capizzi, *Introduzione a Parmenide* (Laterza, 1975).

[34]Lancelot Law Whyte, *Essey on atomism: from Democtritus to 1960* (Wesleyan, 1961).

- Bine.
- Vai nu știți cât mă bucur.
- Puteți să luați încălțămintea.
- Sigur?
- Da. Nici o problemă.
- Vă mulțumesc foarte mult.
- Nici o problemă. Mă bucur să am clienți așa ca dumneavoastră.
- Chiar așa?
- Da.
- De ce?
- Fiindcă vă merge vestea să sunteți un mare înțelept, un mare filosof.
- Eh, lumea vorbește.
- Ba nu. Eu v-am auzit vorbind.
- Nu știam.
- Deci vă aștept mâine cu banii.
- La revedere.
- La revedere.

Ei bine cum viața este plină de neprevăzut așa s-a făcut că marele filosof a murit în chiar acea zi. A doua zi pantofarul l-a așteptat pe filosof.

- Ce o fi de întârzie?

În magazinul lui a intrat un cunoscut.

- Bună ziua.
- Bună ziua.
- Ai auzit vestea?
- Ce veste?
- Marele filosof a murit.
- Nu se poate.
- A murit ieri pe la asfințit.
- Și cu mine ce v-a fi?
- Adică?
- Ieri i-am dat o pereche pe păpuci pe datorie.
- Asta tu știi.

Pantofarul nu a mai spus nimic dar ce și-a spus:

- Banii mi se cuvin. Voi merge la familie și voi cere banii mei.

S-a dus la familia filosofului.

- Bună ziua.
- Bună ziua.
- Condoleanțe.
- Vă mulțumesc, a răspuns soția filosofului.
- Știu că nu este cel mai bun moment dar am venit să vă spun că soțul dumneavoastră avea o datorie la mine.
- Ce datorie?
- Banii pe o pereche de păpuci.
- Nu știu dacă este cel mai bine moment.
- Doamnă eu îmi vreau banii.
- Nu știam de această datorie.
- Știți acum.
- Ne este mai greu cu banii acum că a murit soțul dar vă voi plătii.

Pantofarul a luat banii și a plecat. Seara însă au început să îl apuce mustrările de conștiință:

- Măi ce om sunt. Oamenii se pregătesc de înmormântare și eu le-am cerut bani.

Toată noaptea nu a putut dormii. A doua zi de dimineață s-a trezit a luat banii pe păpuci și s-a dus la familia filosofului. A ajuns în dreptul casei filosofului. Aruncat banii pe ferească strigând:

- Aceștia sunt ai voștri. Mortul nu are nevoie de ei.

Din acel moment conștiința nu l-a mai mustrat.[35]

Avem aici o întâmplare din antichitate care ne spune că nu trebuie să credem că filosofii sunt un fel de supra-oameni și supra-fakiri care pot face lucruri ieșite din comun. Vedem că filosoful a murit la fel ca restul oamenilor și a lăsat și o datorie neplătită în spatele lui. Ei bine știm că există două extreme:

1. A îi subestima pe filosofi,
2. A îi supraaprecia.

Aceasta fiindcă sunt mulți care cred că filosofii ori sunt supra-oameni sau sunt oameni de nimic.[36]

Prin urmare ceea ce trebuie să știm este că în nici un fel nu se poate să nu fie acceptat faptul că grecii au fost cei care au pus bazele științifice filosofiei și au ajuns în acest mod să fie unii care să vadă filosofia ca o știință. Solomon a fost filosof dar el nu a fost unul care s-a gândit la filosofie ca o știință ci mai mult ca o modalitate de viață.[37]

Prin urmare nu greșim dacă spunem că Grecia antică a fost o patrie a filosofilor. Aceasta fiindcă grecii au fost unii care au făcut din filosofie un crez național. Acest lucru a fost afirmat de Sfântul apostol Pavel când le scria că: "elinii caută înțelepciune" (1 Corinteni 1, 22). Prin urmare pentru greci filosofia a fost:

- o știință,
- un mod de viață,
- o teorie pentru exercițiul minții,
- o ortopraxie (a face ceea ce este corect),
- o viață împlinită,
- un mare beneficiu al omului.

După cum am spus rămâne cumva circumspect faptul cum grecii au ajuns să aibă o zeiță a înțelepciunii Atena. Aceasta fiindcă după cum ne spune Biblia prin Sfântul prooroc David zeii din antichitate au fost demoni. Să fi fost un demon al înțelepciunii? Greu de crezut acest lucru fiindcă trebuie să știm că demonii nu sunt ființe pentru înțelepciune. Dacă demonii ar fi fost înțelepți ei ar fi ales să stea în slujirea lui Dumnezeu Tatăl dar după cum ne spune Biblia și sfinții părinți nu au făcut acest lucru. Este posibil ca zeița Atena să fi fost un fel de plăsmuire a minții omenești ai grecilor antici sau la fel de bine mai există posibilitatea ca pentru a ajunge să înșele pe cât mai mulți filosofi un demon să fi luat chipul zeiței înțelepciunii Atena. Vom vedea că Socrate a avut de suferit cu condamnarea la moarte pentru iubirea lui de filosofie.[38]

O altă școală filosofică presocratică au fost și sofiștii. După cum ne spune numele, sofiștii au fost filosofi care foloseau multe sofisme. Aceste sofisme este adevărat că de multe ori erau false. Totuși se pare că la greci sofismul sau capacitatea de a face mai multe sofisme a fost fără doar și poate un adevărat talent filosofic. Dintre sofiști trebuie să știm că s-a remarcat Protagoras din Abdera care a lansat celebrul motto al său: omul este măsura tuturor lucrurilor. Prin aceasta se poate vedea că el l-a pus pe om în centrul filosofiei. O astfel de filosofia a dat naștere:

- antropocentrismului,
- și umanismului.

Aceasta fiindcă aceste două curente de gândire sunt unele care îl absolutizează pe om. Este bine să știm că sofiștii au fost unii care au ajuns să uite chiar și de zei pe care îi venerau. Omul a devenit pentru ei mai important chiar și decât zeii. La fel de bine mai trebuie să știm că au fost sofiștii cei care au ajuns la concluzia că filosofia nu este un lucru care trebuie să fie făcut individual sau mai bine spus personal ci ea este un lucru ce trebuie să fie făcută în public pentru ca toată lumea să ia parte la actul filosofic. Prin urmare pentru sofiști filosofia era:

- publică,
- un act al maselor,
- o deschidere spre toată populația,
- o facere comunitară.

Pe lângă Protagoras din Abdera mai trebuie să știm că alți filosofi sofiști au fost:

- Procopios din Keos,
- Antifonos,

---

[35]Grigorie Comșa, *1000 de pilde pentru viața creștină* (Arad, 1929).

[36]Dioneges Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor* (Iași, 1997).

[37]Umberto Eco, Ricarddo Ferdiga, *Storie della filosofia. Dall antichita al medioevo* (Laterza, 2014).

[38]Anthony Gotlieb, *Socrate, filosoful martir* (Editura Științifică, 2000).

- Gorgias din Leontini.

Ei bine mai toți acești filosofi pe care i-am enumerat mai sus dimpreună cu școlile lor trebuie să știm că au fost filosofi presocratici, adică au fost filosofi care au trăit înaintea lui Socrate. Socrate se poate spune că a fost punctul maxim de înflorire a filosofiei grecești. El s-a remarcat prin faptul că:

1. A pus în centrul filosofiei ființa umană,
2. A fost inițiatorul dialogului în filosofie fiind într-un anume fel primul dialectician.

De fapt mai tot ceea ce avem de la Socrate este dialogul. Aceste dialoguri au fost consemnate de ucenicul lui Platon.[39]

Prin urmare este evident că Socrate a fost un om al dialogului și el considera că tot ceea ce trebuie să facă un filosof pentru a demonstra că interlocutorul lui nu are dreptate era să dialogheze cu el și prin dialog să ajungă să îl convingă că el nu are dreptate. La fel de bine mai trebuie să știm că filosofia lui Socrate era una care se baza pe principiul cunoașterii de sine. Omul trebuie să se cunoască pe sine. Nimeni nu poate să fie filosof dacă nu ajunge să se cunoască pe sine. Se știe că acesta a fost și motto-ul școlii filosofice a lui Socrate: cunoaște-te pe tine însuși. La fel de bine Socrate mai susținea că această cunoaștere de sine se realizează pe două căi:

1. În mod direct prin acțiunea unui demon (δαιμον). Acest demon trebuie să știm că după Socrate nu era o ființă malefică ci o voce interioară sau mai bine spus glasul conștiinței în om,
2. Pe cale oraculară adică prin oracole sau mai bine spus printr-un prezicător.

Se poate vedea aici că Socrate era adeptul păgânismului fiindcă el considera că de fapt și oracolele sunt unele care pot să îl ajute pe filosof. Deși sunt mulți care se gândesc la Socrate, Platon și Aristotel ca fiind total curați de orice păgânism în filosofia lui adevărul este că în scrierile lor vom găsii mai multe elemente păgâne.[40]

Trebuie să știm că Socrate a fost un om al cunoașterii. În acest sens el a fost unul care a ajuns la concluzia că cunoașterea este:

- mare,
- multiplă,
- profundă,
- vastă,
- amplă.

Așa se face că deși Socrate a fost un:

- filosof
- și un mare cunoscător

a ajuns să emită celebrele cuvinte: știu că nu știu nimic ("Eν οιδα οτι ουδεν οιδα"). La fel de bine se mai poate spune că o particularitate a filosofiei lui Socrate a fost faptul că adevăratul filosof este unul care:

- se cunoaște
- și se acceptă

pe sine ca un muritor. În sensul lui Socrate trebuie să știm că nu se poate face filosofie dacă cel care aspiră să fie filosof nu a ajuns să mediteze la problema morții și într-un anume sens să facă pace cu moartea, adică să își accepte condiția lui de muritor.

După cum am spus nu am știi mai nimic despre Socrate dacă nu ar fi fost ucenicul lui Platon. Este Platon cel care ne spune că atenienii păgâni au ajuns să se ridice împotriva lui Socrate care datorită acestui lucru va fi condamnat la moarte. Ca să fim mai tehnici lui Socrate îi a fi dat să bea un pahar de cucută. Acuzațiile pentru condamnarea la moarte a lui Socrate au fost două:

1. Că introduce în Atena zei noi,
2. Că corupe tineretul Atenei cu învățături străine.

---

[39]Socrate și ucenicul lui Platon sunt cei care au pus baze maieuticii care a fost știința filosofică ce susținea că la adevăr se poate ajunge prin deducție. În acest sens:
- dialogul,
- conversația,
- discuția filosofică

erau modalități de a ajunge la adevăr. Deși Socrate nu a scris nimic știm că el a fost unul care a avut mai mulți ucenici pe care i-a instruit în căile filosofiei. Filosofia pentru el nu era numai o teorie ci era un mod de viață. Iată de ce trebuie să știm cine a fost Socrate și modul în care a gândit el.

[40]Gregory Vlastos, *Socrate: ironie și filosofie morală* (București, 2002).

Aşa se face că avem în Socrate un filosof martir.[41]

Un alt lucru care se pare că a contribuit la condamnarea lui Socrate a fost faptul că oracolul de la Delfi a declarat că: nici un om nu este la fel de înțelept ca Socrate. Ei bine acest lucru se pare că a atras mai multe invidie din partea atenienilor asupra lui Socrate. Sunt mulți care consideră că Socrate la fel de bine ar fi fost condamnat la moarte şi din cauza unui tânăr care a dorit să îi fie ucenic însă Socrate l-a respins. Ceea ce trebuie să mai ştim este că lui Socrate i s-a spus în față alternativa exilului însă a respins aceste lucru. Socrate considera că exilul este un lucru umilitor şi prin urmare l-a respins. La fel de bine mai trebuie să ştim că Socrate avea deja 70 de ani când a fost condamnat la moarte. Ceea ce este de remarcat aici este că ucenicii lui au stat cu el până în momentul morții şi ceea ce este cu adevărat un lucru ce merită să fie menționat este că el şi în fața morții făcea filosofie cu ucenicii lui. Toate aceste lucru se pare că ne conturează imaginea lui Socrate a ca unui filosof ce nu avea frică de moarte. Aceasta fiindcă după cum am spus trebuie să ştim că Socrate ar fi putut să plece în exil din Atena dar a respins acest lucru. Oricum este bine să ştim că Socrate a fost unul dintre:

- cei mai mari,
- cei mai străluciți,
- cei mai cunoscuți,
- cei mai ascultați

filosofi ai Greciei. Aceasta fiindcă el a fost unul care evident că şi-a dus filosofia până la capăt. Faptul că unii susțin că el s-a sinucis fiindcă a acceptat să bea singur paharul cu cucută este un lucru care pentru unii ajunge să umbrească personalitatea lui Socrate. Totuşi ceea ce trebuie să ştim este că el a fost un filosof în adevăratul sens al cuvântului. După Socrate filosoful este unul care este dator să mărturisească adevărul chiar şi în condiții grele sau mai bine spus chiar şi în situații care nu îi sunt prielnice. Pentru noi cei de azi pare ciudat ca un filosof să fie condamnat la moarte numai fiindcă a făcut filosofie. Ei bine se pare că pentru filosofii antici acest lucru era mult mai complicat. Filosofia după grecii antici trebuia să fie una în rezonanță cu credința în zei. Se pare că la un moment dat Socrate s-a desprins de această credință în zei şi a păşit pe o cale filosofică proprie.[42]

Când vorbim despre Platon trebuie să ştim că lucrurile devine puțin mai:

- grele,
- complicate,
- delicate.

Aceasta fiindcă este bine să ştim că Platon a fost ucenicul lui Socrate şi prin urmare mai toate ideile lui Socrate au fost preluate de el. După cum ştim Platon susținea că adevărata lume este lumea ideilor şi că lumea de aici este numai o lume a umbrelor. În acest sens pentru a se face mai înțeles Platon ştim că a folosit celebra imagine a unor oameni care sunt închişi într-o peşteră şi legați cu fața la perete. Tot ceea ce pot ei vedea de afară sunt mai multe umbre care le apar pe perete. Ei bine un om ajunge să se elibereze şi iasă afară din peşteră. El vede realitatea aşa cum este. Mai apoi se întoarce la cei din peşteră şi le spune că umbrele nu sunt adevărata realitate. Evident că el nu este crezut. Acest mit al peşterii lui Platon este după cum ştim cel mai reprezentativ pentru viața lui. Care este semnificația poveştii sau a mitului peşterii?

1. Oamenii legați cu fața la perete suntem noi toți,
2. Peştera este această lume,
3. Lumea de afară este lumea ideilor veşnice,
4. Cel care se eliberează şi merge afară este filosoful.

Este evident că Platon vede aici ceea ce am putea spune ca esența filosofiei lui. Filosoful este mai întotdeauna un neînțeles pentru Platon fiindcă el ajunge să vadă lucrurile:

- real,
- aşa cum sunt ele,
- adevărat.

---

[41]Se pare că în istorie Socrate a fost primul filosof martir care a ajuns să fie ucis pentru crezurile lui. Sunt mai mulți care văd în moartea lui Socrate o dovadă de slăbiciune. Aceasta fiindcă lui Socrate i s-a dat să bea un pahar cu cucută şi el pur şi simplu la băut. Unii susțin că de fapt acest lucru a fost mai mult o sinucidere. Este clar că moartea lui Socrate a făcut multă vâlvă nu numai la timpul său ci în mai multe etape ale istoriei. Ceea ce trebuie să ştim este că este greu să susținem că Socrate s-a sinucis fiindcă el a fost condamnat la moarte. Eventual dacă nu ar fi băut paharul de cucută singur fără doar şi poate că ar fi fost făcut să îl bea cu forța. Este prin urmare un lucru care trebuie să fie mai mult analizat dacă Socrate a fost un sinucigaş. Ceea ce este sigur este că în nici un fel nu merita să fie condamnat la moarte.

[42]Jean Brun, *Socrate* (Bucureşti, 1996).

Prin urmare este evident că trebuie să ştim sensul filosofiei lui Platon. Prin urmare pentru Platon există două dimensiuni:

1. Dimensiunea veşnică a ideilor,
2. Dimensiunea lucrurilor care au ieşit din idei care este lumea de aici.[43]

Un alt lucru care îi este cât se poate de propriu lui Platon este că el a înfiinţat prima Academia din lume la Atena. Aici la această Academia el a ajuns să predea mai bine de 20 de ani. Prin faptul că Platon a ajuns să orienteze filosofia academic el a ajunge să influenţeze foarte mult mai ales gândirea şi filosofia occidentală. De fapt se şi consideră că Platon este unul dintre părinţii fondatori ai occidentului. Aceasta fiindcă plecând de la maestrul său Socrate Platon avea să lase în urma lui mai multe scrieri care au cuprins mai toate aspectele principale ale filosofiei. Se poate spune că Platon a fost un filosof complet şi desăvârşit. Aceasta fiindcă el a fost unul care trebuie să ştim că a ajuns să aibă o viziune filosofică a realităţii. Este bine prin urmare să ştim care este sensul filosofiei lui Platon şi să ne dăm seama că a fi platonic înseamnă nu numai să ajungi să fie poetic ci un adevărat filosof.[44]

Se spune că în Roma antică era un patrician (bogat) care a voit să îşi facă o casă. El a chemat un arhitect.

- Vreau să îmi faci o casă.
- Nici o problemă.
- Poţi să mă ajuţi?
- Cum să nu, sunt arhitect.
- Dar este ceva referitor la casa pe care o vreau eu.
- Ce anume?
- Nu vrea să fie o casă la fel ca restul.
- Dar cum?
- Vreau să fie o casă în care din orice parte te-ai uita să poţi vedea ceea ce se petrece în ea.
- De ce?
- Fiindcă aşa vreau eu.
- Bine.
- Poţi să faci o astfel de casă?
- Da cum să nu.
- Bine vreau să te apuci imediat de lucru.
- O să mă apuc.
- Vei ajunge să fie plătit imediat ce te apuci de lucru.
- Bine.

Se spune că arhitectul a venit şi s-a apucat de lucru. A făcut casa aşa cum a voit patricianul: puteai să vezi din orice parte ceea ce se întâmplă în casă.

- Ei bine casa este gata, a spus arhitectul.
- Mă bucur.
- Vă place?
- Da, foarte mult.
- Nu am mai făcut niciodată o asemenea casă.
- De ce?
- De obicei oamenii îşi fac case ca să nu se vadă ce are loc în ele.
- Ei lasă asta în seama mea.
- Cum ziceţi.

Arhitectul a fost plătit şi a plecat. Casa era frumoasă şi au venit mai mulţi să o admire.

---

[43]La fel de bine ceea ce mai trebuie să ştim este că Platon se pare că a fost familiar cu doctrina hindusă a reîncarnării fiindcă el susţinea:
- metempsihoza (că sufletul se reîncarnează în alt trup după moarte),
- şi preexistenţa (faptul că sufletul nu apare odată cu concepţia în pântece a omului ci el este preexistent).

Sufletul pentru Platon este un lucru care este ţinut în trup ca într-o închisoare. Menirea sufletului este să se elibereze pe închisoarea trupului. Sufletul este unul care s-a deprins din lumea ideilor şi a ajuns în această lume care pentru Platon este un exil al sufletului. Se ştie de faptul că metempsihoza adică reîncarnarea sufletelor a fost susţinută şi de Pitagora. Sunt mulţi care contestă orice legătură dintre Platon şi hinduism dar este cât se poate de posibil ca el să fi fost inspirat din hinduism. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că lumea greacă păgână era cât se poate de deschisă ideilor orientului extrem. De fapt avem de a face cu două tipuri de gândire care erau foarte departe de adevăr.

[44]R. M. Hare, *Platon* (Bucureşti, 1997).

- Dar ce casă frumoasă.
- Și ce forme are.
- Și ce bine făcută este.
- Stați așa!
- Ce este?
- Nu vi se pare nimic ciudat la această casă?
- Nu, de ce?
- Ia uitați-vă mai bine.

Oamenii s-au uitat mai bine dar nu au văzut nimic special.

- Nu vedeți?
- Nu, ce să vedem?
- Casa este făcută în așa fel încât din orice parte te uiți poți vedea ce se întâmplă în ea.
- Aaaa așa este.
- Ciudat nu?
- Da, foarte ciudat.
- Ce o fi în mintea patricianului?
- Ce să fie?
- Păi de ce a dat ordin să îi fie construită o așa casă?
- Poate că nu a observat.
- Ba eu cred că a observat.
- Chiar așa?
- Da.
- Păi cum?
- Nu știu.
- De ce nu îl întrebi pe patrician?
- Aaa, nu. Nu ne cunoaștem personal.

Ceea ce au putut să remarce cei care locuiau lângă patrician și restul romanilor din acea regiune este că în casa patricianului puteai să te uiți în orice moment al zilei și vedeai tot ceea ce are loc în ea. Din întâmplare pe acolo a trecut un arhitect și a observat și el casa. A bătut la ușa patricianului.

- Cine este? A întrebat patricianul.
- Sunt eu un arhitect.
- Un moment să ies.

Patricianul a ieșit la poartă.

- Ce este?
- Bună ziua domnule patrician.
- Bună ziua.
- Să nu vă supărați pe mine.
- Nu, ce este?
- Am observat că aveți o casă puțin mai diferită.
- Adică?
- Este o casă în care se poate vedea din afară ceea ce are loc înăuntru.
- Așa este.
- Vă propun o afacere.
- Ce afacere?
- Pentru 5 talanți vă voi acoperii casa ca să nu se mai vadă nimic în afară.
- Uite cum este eu îți dau zece talanți dacă îmi faci o casă prin care să se vadă tot.
- De ce?
- Eu am dat ordin să fie făcută așa casa.
- Dar de ce?
- Pentru ca lumea să vadă prin ea și să își dea seama că eu nu am nimic de ascuns.
- Aaa, acum îmi dau seama.
- Eu sunt un om care face totul pe față și nu umblă cu ascunzișuri și secrete.

- Nu am mai întâlnit niciodată pe cineva ca tine domnule.[45]

Avem aici o întâmplare din antichitatea romană care ne spune că trebuie să fim unii care să nu avem secrete murdare față de cei din jurul nostru. Aceasta fiindcă este bine să ştim că aceste secrete sunt unele care nu ne fac cinste. La fel de bine trebuie să ştim că şi filosofii trebuie să fie unii care să nu aibă nici un secret. Mai ales tinerii sunt cei care sunt atenți cu mai toate detaliile vieții unui filosof. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că filosofii sunt unii care ajung să fie centrul de interes al tinerilor.[46]

Aristotel[47] a fost de fapt un filosof care s-a format la şcoala lui Platon fiindcă el a ajuns să frecventeze această academie. Totuşi deşi în primii ani Aristotel a fost adeptul lui Platon el se va distanța de el şi va ajunge să îi devină chiar şi critic. Totul a plecat de la nemulțumirea lui Aristotel cu doctrina ideilor eterne şi imuabile a lui Platon. Aristotel a susținut că omul nu trebuie să aspire numai spre aceste idei imuabile şi cât se poate de separate de realitatea ci omul la fel de bine poate să ajungă la înțelepciune şi prin studiul lucrurilor din natură. Pentru Aristotel este foarte adevărat că natura poate să devină o sursă de studiu şi de investigație filosofică. Este foarte adevărat dar că fiindcă a ajuns să studieze mult natura Aristotel a fost şi un enciclopèd. Aceasta fiindcă el a fost convins să în natură există înțelepciune şi ea trebuie să fie asimilată prin studiul ei. Aşa se face că Aristotel a fost cel care a pus bazele la mai multe ştiințe cum este:

- logica,
- fizica,
- matematica,
- economia.

Spre deosebire de Platon care a fost cel care a întemeiat academia ei bine Aristotel a fost cel care a pus bazele aşa numitului Liceu (λυκειον) care era locul unde Aristotel își ținea prelegerile filosofice. De la acest termen avem în zilele noastre numele de liceu. O particularitate a lecțiilor lui Aristotel era că de mai multe ori el avea obiceiul să își țină prelegerile în timp ce se plimba. De la acest obicei numele lor a fost de peripaticieni (περιπατητικος: *peripatetikos* = cei care discută mergând).

Am evidențiat în rândurile de mai sus care au fost principalele şcoli de filosofie din Grecia antică. Ele sunt cele care sunt considerate şi în zilele noastre unele care au pus bazele filosofiei aşa cum o cunoaştem noi azi. Ceea ce trebuie să ştim este că în nici un fel filosofia greacă nu mai poate să fie evitată de nimeni care se avântă pe drumul investigațiilor filosofice. Aceasta fiindcă aportul adus de filosofia greacă este imens şi el nu poate să fie trecut cu vederea.[48]

CAPITOLUL 3

ESTE FILOSOFIA CREŞTIN ORTODOXĂ DOAR O NOTĂ DE SUBSOL LA FILOSOFIA GREACĂ?

În capitolul anterior am vorbit pe larg despre care au fost punctele centrale ale filosofe greceşti. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că nici un popor din istoria lumii nu şi-a pus atât de mult amprenta pe filosofie mai mult ca grecii antici. Acest lucru evident că a creat un fel de complex de inferioritate celor din alte popoare decât Grecia care şi ei s-au avântat în studiul filosofiei greceşti. Ar fi destul de amintit aici că imediat după încheierea "epocii de aur" a filosofiei Greceşti odată cu Platon şi Aristotel s-au ridicat mai mulți filosofi în imperiul roman. Dintre ei amintim pe:

- Seneca,
- Cicero,
- Lucrețiu,
- Favorinus,
- Gaius Amafinus,
- Aetius etc.

---

[45]Grigorie Comşa, *1000 de pilde creştine* (Arad, 1929).
[46]Gheorghe Calciu, *7 cuvinte către tineri* (Bucureşti, 1996).
[47]David Ross, *Aristotel* (Bucureşti, 1998).
[48]Gheorghe Vlăduțescu, Ioan Bensoiu, *Filosofia greacă: teme, texte, interpretări* (Editura Paideia, 1999).

Prin urmare faptul că filosofia a fost extrem de dezvoltată în Grecia antică i-a făcut pe mai mulți să considere că în materie de filosofie nu mai poate să fie spus nimic. Ce mai poți să adaugi în sens filosofic unor nume ca:

- Socrate,
- Platon,
- Aristotel,
- Epicur?

Acest lucru l-a făcut pe filosoful modern Alfred North Whithehard să spună: "caracterizarea în general cea mai sigură a tradiției filosofice europene este că ea constă într-o serie de note de subsol la scrierile lui Platon." Afirmația de mai sus este una care evident că emană un profund complex de inferioritate. Aceasta fiindcă au fost mai mulți filosofi moderni care și-au dat seama de profunzimea și adâncimea filosofiei grecești antice.[49]

Prin urmare se cuvine să formulăm întrebarea fundamentală a acestui capitol: aduce filosofia creştin ortodoxă ceva nou raportat la filosofia greacă? Ei bine ca să fim direcți răspunsul este că da. Fără doar şi poate că filosofia creştin ortodoxă aduce multe lucruri noi în ceea ce priveşte filosofia în sens generic. Mai întâi de toate trebuie să ştim că este filosofia creştin ortodoxă cea care a ajuns să încreştineze filosofia. Cu excepția lui Solomon şi a lui Isus Sirah trebuie să ştim că în antichitate mai toți filosofii au fost păgâni. Am putut vedea că:

1. Platon credea în metempsihoză (reîncarnare),
2. Socrate credea oracole (care erau mediu prin care vorbeau zeii),
3. Aristotel și el credea că sclavia este un lucru care fiindcă a fost instituită de zei și la fel de bine sclavul nu trebuia să lupte pentru libertatea lui ci trebuia să fie spus pe viață stăpânilor lui.

Avem aici numai 3 cazuri de mari probleme cu păgânismul la cei trei corifei ai filosofiei greceşti antice.

În ceea ce priveşte filosofia greacă Sfântul Vasile cel Mare scriindu-le tinerilor din timpul său le-a spus că trebuie să fie precum albinele: adică să ia numai ceea ce este bun din filosofia antică, la fel cum și albinele i-au din flori numai polenul. Prin urmare este bine să ştim că în sens creştin ortodox nu este greşit să studiem filosofia. Totuşi, această filosofie nu poate să rămână aceiaşi mai ales după învierea lui Hristos. Hristos se poate spune că schimbă coordinatele prin care putem să vorbim de filosofie în zilele noastre.[50]

Prin urmare trebuie să ştim că se poate să gândim la Iisus şi ca la un filosof. Totuşi trebuie să ştim că Iisus Hristos nu a fost numai un simplu filosof ci a fost FILOSOFUL FILOSOFILOR. Aceasta fiindcă este bine să ştim că fiind Fiul lui Dumnezeu nu se poate să nu vorbim de o filosofia în cazul lui Iisus. Iisus se descoperă pe Sine ca sursă a înțelepciunii. Prin urmare în creştinismul ortodox filosofia nu este ceva:

- impersonal,
- abstract,
- distant,
- fără contur,
- greu de găsit originea.

Aceasta fiindcă este bine să ştim că Iisus se dovedeşte pe Sine ca fiind Cel din care iasă înțelepciunea. Nu trebuie să credem că înțelepciunea este un lucru personal în cazul lui Iisus. În nici un caz. În această extremă au văzut sofiologii care au fost considerați ca fiind eretici (cel mai cunoscut sofiolog a fost preotul rus Serghei Bulgakov). Prin urmare înțelepciunea nu este o persoană în Iisus ci mai mult un atribut al lui Iisus şi al întregii Sfintei Treimi. La fel de bine în cadrul Sfintei Treimi mai trebuie să ştim că înțelepciunea este un lucru:

- comunitar,
- al comuniunii,
- al împreună lucrării,
- al colaborării,

---

[49]În rândurile care vor urma ne vom propune să elucidăm acest lucru important că dacă se mai poate adăuga ceva la la filosofie după filosofia greacă. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că filosofia este un lucru care atrage pe mulți și în zilele noastre. Nu se poate nega faptul că filosofia are cu sine un

- farmec,
- şarm,
- mireasmă

ce atrage oameni din ele mai diverse staturi sociale. Ei bine trebuie să ştim că la fel ca justiția nici filosofia nu face nici un fel de discriminare. Nu face nici un fel de discriminare fiindcă ea este una care ajunge să cucerească inimile și mințile celor care vor cea mai profund decât superficialitatea lumii moderne din jur.

[50]Gheorghe Vlăduțescu, *Filosofia primelor secole creştine* (Bucureşti, 1995).

- al sinergiei.

Aceasta fiindcă trebuie să ştim că înţelepciunea este un lucru care trebuie să ştim că vine de la Hristos. Sunt mulţi filosofi care caută filosofia în lucru care de multe ori nu duc la Hristos:

- în natură,
- în guru şi fakiri,
- în mari iluminaţi occidentali,
- în ezoterism,
- în ocultism,
- în religiile necreştine.

Ei bine prin Sfântul Ioan Teologul ni se spune cât se poate de clar că Hristos este Logosul sau mai bine spus Raţiunea (Cuvântul) prin care toate au fost aduse la existenţă.[51]

Este evident prin urmare că în nici un fel nu se poate spune că filosofia creştin ortodoxă este numai o notă de subsol la filosofia greacă cum tind să creadă mai mulţi în zilele noastre. Este bine să ştim că filosofia creştin ortodoxă este un care vine:

- să întregească,
- să plinească,
- să desăvârşească,
- să completeze

filosofia greacă antică. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că această filosofia a avut mai multe lucruri bune dar ea nu a fost una completă. Nu a fost completă fiindcă după cum am spus au fost mai multe erori şi greşeli în cadrul ei. Aceste erori au fost unele care trebuie să ştim că au fost plinite de Hristos. Trebuie să ştim că chiar şi apostolii au fost unii care s-au adresat lui Iisus cu titlul de Învăţătorule (rabbi în ebraică). Aceasta fiindcă la fel ca un filosof Iisus a venit să în această lume să înveţe. Ce să înveţe?

1. Calea spre mântuire,
2. Calea spre împăcarea şi reconcilierea cu Dumnezeu Tatăl,
3. Calea de a devenii un fiu al lui Dumnezeu.

Prin urmare trebuie să ştim că Iisus nu a venit să înveţe filosofie în mod expres dar sunt mai multe lucruri care sunt filosofice în cadrul propovăduirii Sale. Ceea ce a propovăduit Iisus a fost o filosofie religioasă.[52]

Prin urmare este bine să ştim că filosoful este unul care ajunge să fie unul care să ţină cont de care este sensul şi care este motivaţia finală a vieţii omului pe pământ:

- legătura lui cu Dumnezeu,
- apropierea lui cu Dumnezeu,
- unirea lui Dumnezeu,
- purificarea lui pentru Dumnezeu.

Este bine să ştim că toate aceste lucruri sunt fapte pe care le cere bunul simţ şi pe care trebuie să le avem în vedere. În sens creştin ortodox se poate spune că lucrurile sunt cât se poate de simple:

1. Este înţelept să crezi în Dumnezeu,
2. Şi este nebunesc să nu crezi în Dumnezeu.

Aceasta fiindcă trebuie să ştim că trebuie să fim unii care să ajungem să vedem lucrurile cu ochii înţelepciunii. La fel de bine după cum am spus o mare diferenţă religioasă şi filosofică este că:

- în timp ce păgânii credeau în mai mulţi dumnezei,
- creştinii ortodocşi cred într-un singur Dumnezeu.

---

[51]Trebuie să ştim că la începutul Evangheliei Sale Sfântul Ioan Teologul l-a numit pe Iisus ca fiind Logosul (Cuvântul) lui Dumnezeu. Aceasta fiindcă Sfântul Ioan Teologul a voit să îi facă conştienţi pe filosofii păgâni să vină la adevărata înţelepciune. Prin urmare în sens religios se poate ridica următoarea întrebare filosofică: în ce este mai înţelept să credem:

- într-un singur Dumnezeu,
- sau în mai mulţi dumnezei (zei)?

Unii ar putea să spună că această întrebare nu este o întrebare filosofică ci este mai mult o întrebare teologică. Realitatea este că în sens practic există şi o doză de filosofie în această întrebare. De ce? Fiindcă trebuie să ştim că suntem unii care să ne dăm seama că şi în probleme de religie trebuie să dăm dovadă de înţelepciune. Aceasta fiindcă în nici un fel Iisus nu a negat rolul înţelepciunii în viaţa religioasă şi mai ales în viaţa creştin ortodoxă. În acest sens este bine să ştim că Iisus chiar ne cere să trecem adevărurile teologice şi religioase şi prin filtrul înţelepciunii.

[52]Iustin Popovici, *Omul şi Dumnezeul-om. Abisurile şi culmilee filosofiei* (Bucureşti, 2009 reeditare).

Este și aici multă înțelepciune de care trebuie să ținem cont. Aceasta fiindcă după cum am spus trebuie să fim conștienți că înțelepciunea este un lucru care ajunge să se manifeste și în probleme de religie. Să ne aducem aminte de faptul că chiar Iisus a făcut apel la înțelepciune. Când a făcut Iisus aceasta? A făcut-o în modul cel mai concret când a spus parabile cu cele 10 fecioare. Se spune că era o nuntă la care au fost chemate 10 fecioare. 5 dintre ele au adus cu ele untdelemn în candelele lor pentru a aștepta pe mire și 5 dintre ele nu au adus în candelele lor untdelemn. Ei bine pe la miezul nopții fecioarele neînțelepte au plecat să cumpere untdelemn. Mirele a venit și cele 5 fecioare înțelepte au intrat în cu mirele la nuntă. Au venit și cele 5 fecioare neînțelepte și au cerut să fie primite și ele la nuntă dar Mirele nu le-a primit fiindcă nu au venit la timp.[53]

Prin urmare este bine să știm că în sens creștin ortodox Dumnezeu Tatăl este Unul care ne-a menit și a înțelepciune. Este adevărat că Dumnezeu Tatăl ne-a menit la mântuirea dar la fel de bine este bine să știm că în drumul spre mântuire ei bine Dumnezeu Tatăl a ajuns să fie unul care să ne-a menit și la înțelepciune. De ce? Fiindcă este bine să știm că sensul vieții noastre este să ajungem să fim înțelepți. Dacă devenim înțelepți:

- avem de câștigat,
- avem o viață mai ușoară,
- suntem mai liberi,
- vedem lucrurile mai profund,
- suntem mai aproape de Dumnezeu Tatăl.

Toate aceste lucruri sunt unele care după cum am spus ajung să ne definească și să ne facă să fim unii care să știm că înțelepciunea este un lucru care ne face mai plăcut lui Dumnezeu Tatăl. Tot înțelepciunea este una care ne spune că trebuie să fim unii care să fim mai pe placul lui Dumnezeu Tatăl decât pe placul oamenilor.[54]

Din viața Sfântului Macarie al Egiptului știm de un incident mai puțin cunoscut. Se spune că pe când era copil Sfântul Macarie Egipteanul se juca cu ceilalți copii.

- Ce frumos este să ne jucăm noi aici, spunea sfântul.
- Așa este.
- Ce să ne mai jucăm?
- Orice vreți voi.
- Un moment, a spus unul dintre copii.
- Ce este?
- Cine vrea să mănânce smochine?
- Eu.
- Și eu.
- Și eu.
- Și eu.
- Foarte bine.
- Dar unde sunt smochine?
- Ei aici este problema.
- Ce problemă?
- Am văzut mai multe smochine la un vecin de al nostru din apropiere.
- Păi nu ai tu smochine?
- A nu.
- Și ce vrei să facem?
- Cum adică ce vreau?
- Păi da, ce vrei?
- Vreau să mergem și să luăm mai multe smochine pentru fiecare dintre noi.

---

[53]Avem aici o pildă care ne spune că Iisus a voit să aibă în creștini oameni înțelepți și nu oameni fără de înțelepciune. Sunt foarte mulți creștini ortodocși care trebuie să știm că nu acordă multă atenți înțelepciunii fiindcă ei consideră că tot ceea ce ai nevoie ca fiind creștin ortodox este să ai credință în Dumnezeu Tatăl. Aceasta fiindcă este bine să știm că deși credința este și ea importantă ea nu este singurul lucru de care avem nevoie în relația și în legătura noastră cu Dumnezeu Tatăl. Ne vrea Dumnezeu Tatăl să fim înțelepți? Fără doar și poate că da. Este cât se poate de:
- natural
- și firesc
Să ajungem să fim oameni ai înțelepciunii. De ce? Fiindcă în acest sens nu facem decât să ne împlinim menirea noastră de ființe create de Dumnezeu Tatăl.

[54]Radu Teodorescu, *Dumnezeu Tatăl în patrologia creștin ortodoxă* (Cugir, 2014).

- Adică să mergem să furăm?
- În nici un caz nu furăm.
- Păi dacă sunt ale omului?
- Ah, el are multe.
- Dar sunt ale lui.
- Ce are dacă luăm și noi câteva?
- Numai câteva?
- Nu o să le luăm pe toate.
- Bine hai să mergem, au răspuns restul de copii.

Se spune că Sfântul Macarie Egipteanul a rămas pe loc și nu a mers cu restul copiilor.

- Hei tu? A strigat liderul furtului.
- Ce este?
- Păi ce faci?
- Cum adică ce fac?
- Nu vii și tu cu noi?
- Nu știu dacă se cuvine.
- Auzi ție îți plac smochinele?
- Da îmi plac, sunt dulci.
- Atunci ce mai aștepți?
- Nu știu, chiar să furăm?
- Nu furăm, doar luăm și noi câteva smochine.
- Și dacă ne prinde?
- Nu ne prinde ai încredere în mine.

În cele și Sfântul Egipteanul a consimțit la furtul de smochine. Copii s-au dus și au luat smochinele cu pricina. Au plecat. Pe drum Sfântul Macarie cel Mare a mâncat una dintre ele.

- Vezi că este bună? I-a spus liderul furtului.
- Da este bună, a răspuns sfântul resemnat.

Timpul a trecut și în cele din urmă Sfântul Macarie a crescut și a ajuns călugăr. La el a venit un părinte să ceară sfat.

- Binecuvântați părinte Macarie.
- Domnul părinte.
- Cum mai sunteți părinte?
- Bine cu mila lui Dumnezeu.
- Mă bucur.
- De ce ai venit?
- Părinte nu știu cum să vă spun...
- Spune direct.
- Fac multe răutăți și nu mai știu...
- Tu faci răutăți?
- Da părinte.
- Rău mai mare ca mine nu cred că ai făcut.
- Dar ce rău ați făcut părinte?
- Când eram copil am furat smochine și una am mâncat-o.
- A părinte asta nu este o răutate prea mare.
- Cum să nu fie? A spus sfântul și a început să plângă. Am furat ca un hoț ordinar.

Părintele a rămas uimit de cât de curat era Sfântul Macarie Egipteanul.

O altă dată au venit la Sfântul Macarie niște monahi care au început să îl laude.

- Vai părinte Macarie nici nu știți cât de mult ne bucurăm că sunteți aici cu noi în pustie.
- De ce?
- Fiindcă sunteți pentru noi ca un far de lumină.
- Eu far de lumină?
- Da părinte Macarie.
- Nu știți ce vorbiți?

- Ce să vorbim?
- Voi știți că pe când eram copil am furat smochine?
- A părinte a fost de mult.
- Tot păcat este, a spus Sfântul și a început să plângă.[55]

Avem aici un exemplu de care a fost nivelul de curățenie și de purificare la care au ajuns unii sfinți creștin ortodocși. Sfinții au fost oameni pentru care păcate mici pe care noi le considerăm fără de nici o importanță ei bine au ajuns să fie unele extrem de importante. Sfântul Macarie Egipteanul nu trebuie să fie confundat cu Sfântul Macarie cel Mare fiindcă ambii au același nume.[56]

Prin urmare este cu adevărat un lucru mare în sens creștin ortodox să ajungi să tânjești la sfințenie. În sens creștin ortodox este bine să știm că la sfințenie este greu de ajuns dar nu este imposibil. Nu este imposibil fiindcă trebuie să știm că trebuie să fim unii care să ajungem să voim să trăim cu Hristos.[57]

Prin urmare trebuie să știm că sensul filosofiei creștin ortodoxe nu este:
- de a concura,
- și de a fi în competiție

cu filosofia greacă antică ci mai mult de a umple un gol în filosofie care se poate spune că a început cu regele Solomon și Isus Sirah. Aceasta fiindcă este clar că atunci când vorbim de filosofii greci antici fără doar și poate că vorbim mai mult de o etapă păgână a filosofiei. Aceasta fiindcă după cum am spus trebuie să știm că trebuie să fim mult mai realiști cu privire la filosofia creștin ortodoxă și la raportul ei cu filosofia greacă. Filosofia creștin ortodoxă prin urmare:
- împlinește
- și transformă

filosofia greacă antică. Această filosofie era una care era străină de sursa ei. Prin Hristos în cele din urmă filosofia devine conștientă de originea ei și se poate spune că ajunge la sensul ei final. Sensul ei final este de a ne duce la comuniunea cu un Dumnezeu și nu cu mai mulți zei după cum susțineau vechii filosofi antici. Iată prin urmare că filosofia creștin ortodoxă nu este o notă de subsol la filosofia greacă antică ci mai mult o metamorfozare a ei sau după cum am spus o transformare a ei. Aceasta fiindcă este bine să știm că sensul filosofiei este unul care nu variază în funcție de epocă. Sensul filosofiei este în primul rând să ne spună că a duce o viață cu Dumnezeu Tatăl este o adevărată înțelepciune. Sunt mulți care găsesc o astfel de viață inconvenientă. Ei bine trebuie să știm că trebuie să fim mult mai atenți cu sensul filosofiei creștin ortodoxe și în nici un fel să nu ajungem să o considerăm inferioară față de filosofia greacă antică.[58]

Ceea ce se poate remarca în zilele noastre este că există un interes din ce în ce mai scăzut față de filosofie. Aceasta fiindcă oamenii de azi și mai ales tinerii sunt pragmatici. Ei merg după dictonul: filosofia trece prin stomac, adică cum să facă filosofia dacă ea nu aduce bani? Într-un anume sens este bine să știm că o astfel de obiecție este îndreptățită. Filosofia are mai multe teme care sunt:
- abstracte,
- greu de înțeles,
- dificile,
- nepopulare,
- mult prea generale.

Ei bine care sunt aceste teme greu de studiat ale filosofie? Fie că vorbim de:
- dreptate,

---

[55]Grigorie Comșa, *1000 de pilde pentru viața creștină* (Arad, 1929).
[56]Sfântul Macarie Egipteanul, *Scrieri* (București, 1992).
[57]Ceea ce este cât se poate de diferit de modul în care concepea viața filosofia greacă antică este că ea vedea viața numai prin prisma:
- binelui
- și a frumosului.

Binele și frumosul au format așa numite concepție a filosofiei grecești antice de kalokagathia καλοκαγαθια (binele și frumosul) ca fiind unele pe care omul trebuia să le caute. Ei bine trebuie să știm că acest lucru este acceptat de creștinismul ortodox numai că creștinismul ortodox duce lucrurile la un nivel mai sus: omul nu trebuie să urmeze numai binele și frumosul ci la fel de bine el trebuie să tânjească după sfințenie. În acest sens este bine să știm că sfințenia este un lucru care este perfecțiunea binelui. Cu toții trebuie:
- să tânjim
- și să aspirăm

la sfințenie. Ei bine se poate spune că acest lucru lipsește deplin din filosofia greacă antică.
[58]Iustin Popovici, *Abisurile gândirii și simțirii umane* (București, 2013).

- adevăr,
- frumusețe,
- sensul vieții,
- libertate,
- sau fericire

ca să enumerăm numai câteva dintre marile tematici ale filosofiei este bine să știm că nu toți pot să înțeleagă foarte bine care este sensul filosofiei. Aceasta fiindcă după cum am spus oamenii de multe ori sunt diferiți prin naștere. Totuși, ceea ce trebuie să știm este că raportat la filosofia universală, filosofii greci antici sunt numai o introducere la filosofie. Aceasta fiindcă trebuie să știm că după ei s-au ridicat mulți alți filosofi de mare renume:

- Hegel,
- Heidegger,
- Kant,
- Noica,
- sau Kierkegaard

Sunt câteva nume de care trebuie să fim convinși că mai toți dintre noi am auzit. Ei bine ei nu au fost filosofi greci dar cu toții au făcut filosofie.[59]

Este evident prin urmare că a face filosofie este un lucru care variază de la om la om și de la epocă la epocă. Aceasta fiindcă filosofia nu este un lucru identic pentru toți. Gânditoarea Rodica Trofimov spunea destul de inspirat că: "e mai ușor să devii filosof când ai mulți bani. Devii filosof și când ești sărac. Și bogații, și săracii se gândesc la sensul vieții." Citatul de mai sus este unul care ne spune că de multe ori filosofia este o problemă de intensitate, dar:

- săracii simt mai intens nevoia de filosofie,
- bogații simt și ei o nevoie de filosofie dar nu prea intensă.

La fel de bine trebuie să știm că marii filosofi în general nu au fost oameni bogați. Dacă este să ne uităm la marii filosofi vom vedea că cei mai mulți dintre ei au fost persoane cu venituri modeste. Totuși, deși au fost săraci acest lucru nu i-a împiedicat să creeze opere filosofice ce s-au dovedit adevărate capodopere ale înțelepciunii umane. Ceea ce trebuie să știm este că oamenii nu sunt la fel și sunt unii care se nasc cu un fel de:

- vocație,
- predilecție,
- predispoziție,
- înclinație

spre filosofie. Este bine să știm că acești oameni sunt puțini și dacă ei nu sunt descoperiți ei bine sunt pierduți pentru filosofie.[60]

Există un proverb care spune că: cine nu are bătrâni să îi cumpere. Acest lucru ne spune că lumea de azi nu prețuiește pe bătrâni fiindcă nu prețuiește înțelepciunea. Trebuie să știm că bătrânii sunt unii care sunt înțelepți sau mai bine spus ar trebuii să fie mult mai înțelepți decât tinerii. Ei bine parafrazând acest proverb se cuvine să spunem că: cine nu are filosofi să îi cumpere. De ce? Fiindcă filosofii adevărul este că sunt utili în societatea și timpurile noastre. De ce? Fiindcă trăim în timpuri în care:

- confuzia,
- superficialitatea,
- nepăsarea,
- lipsa de profunzime,
- angoasa,
- neliniștea
- și dificultățile morale

sunt o monedă curentă. Aceasta fiindcă trebuie să știm că omul de azi este un om care nu prea pune preț pe înțelepciune. Ni se spune că omul modern este un om:

- pragmatic,

---

[59]A face filosofie este pentru unii un lucru derizoriu. Aceasta fiindcă a filosofa este destul de ușor de făcut când ești bogat și toate îți merg din plin. Mai poți însă să fi filosof când ești sărac și necăjit? Ei bine cei mai mulți când ajunge la sărăcie și la necazuri renunță la mai orice preocupare filosofică. Aceasta fiindcă ei pur și simplu își pierd pofta și aptitul pentru filosofie. Trebuie să știm însă că adevărații filosofi sunt unii care indiferent de starea socială în care se află nu renunță la filosofie.

[60]Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș* (București, 2010 reeditare).

- materialist,
- cu picioarele pe pământ,
- ancorat în realitate,
- decis
- și hotărât.

Ei bine realitatea este că acest om modern de multe ori nu mai ştie unde se situează. Nu mai ştie unde se situează fiindcă el nu mai este unul care nu mai ştie ce este înțelepciunea. Este bine să ştim că înțelepciunea nu este:

- o teorie,
- ecuație,
- o fanfaronadă de termeni complicați,
- un amalgam de cunoștințe din diferite domenii.

Nu, înțelepciunea este un lucru concret.[61]

Sunt unii care evident că aspiră să fie filosofi. Ei sunt unii care simt în ei:

- o chemare,
- o aspirație,
- o sete și o foame,
- o predilecție

față de înțelepciune și de tot ceea ce este înțelept. Este adevărat că marii filosofi vor ajunge să apară dintre astfel de persoane. Trebuie să ştim însă că sunt mulți care nu ştiu care este modul prin care se ajunge să fi filosof. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că a fi filosof este un lucru care aduce cu sine mai multe obligații şi responsabilități. Filosoful este în societatea din care face parte un far de lumină. Lumea de multe ori orbecăie în întuneric şi are nevoie de nişte faruri de lumină ca reper. Ei bine aceste faruri de lumină sunt filosofii creştin ortodocşi. Ei sunt unii care după cum am spus nu stau ca filosofii greci antici în templele păgâne aşteptând inspirația zeilor ci filosofii creştin ortodocşi sunt unii care îşi pun:

- speranța,
- năzuințele,
- aspirațiile,
- crezurile

în Dumnezeu Tatăl. Fiindcă Dumnezeu este Tatăl nostru cum se poate ca El să ne refuze înțelepciunea dacă o cere de la El?[62]

Este bine să ştim că Iisus a fost cât se poate de concludent în acest sens: "și care tată dintre voi, dacă îi va cere fiul pâine, oare, îi va da piatră? Sau dacă îi va cere peşte, oare îi va da, în loc de peşte, şarpe?" (Luca 11, 11). Prin urmare se poate vedea aici că Iisus face aluzie la faptul că dacă un tată pământesc nu refuză pe fii lui, evident că nici Dumnezeu Tatăl din cer nu va respinge pe fii Lui. Totuşi, câți dintre noi ajungem să cerem lui Dumnezeu înțelepciune? Adevărul este că cei mai mulți dintre noi nu ne prea interesăm de înțelepciune. Aşa se face că în zilele noastre să fi filosof este asemenea cu a fi un lup singuratic. Acesta fiindcă filosofii trebuie să ştim că nu sunt prea ascultați. De ce? Se consideră că filosofii sunt:

- demodați,
- învechiți,
- fără sens,
- fără rost,
- fără importanță,
- fără actualitate.

---

[61]După cum am spus omul modern este unul care se consideră pe sine pragmatic. Ei bine ceea ce uită acest om este că au fost mai mulți filosofi pragmatici şi că noțiunea de pragmatism nu este străină de filosofie. Pragmaticul este la un anumit nivel un filosof fără să fie conştient de acest lucru. Pragmaticii sunt oameni care nu sunt conştienți de realitatea în sine este un lucru pragmatic. Sunt mulți care după cum am spus gândesc la filosofie ca la un fel de şir de întrebări şi probleme fără de rost şi fără de sens. Ei bine aceasta fiindcă ei sunt unii care sunt victime ale unor preconcepte față de ce este filosofia. Trebuie să ştim că filosofia este un lucru care aduce mult câştig chiar la nivel pragmatic. Dacă voim să fim pragmatici în acest sens trebuie să ştim foarte bine ceea ce înseamnă pragmatismul. Ei bine a ştii ce este pragmatismul înseamnă să şti ce este filosofia pragmatică.

[62]Ekkehard Martens, Herbert Schnadelbach, *Filosofie, curs de bază* (Editura Ştiințifică, 1999).

Să fie lucrurile chiar așa? Vom vedea că nu. În realitate omul are nevoie de filosofie. Avem nevoie de filosofie la mai multe nivele:

- social,
- economic,
- cultural,
- politic,
- științific
- sau artistic.

Evident că nu trebuie să exagerăm și să îi considerăm pe filosofi ca fiind un fel de superstaturi sociale. Aceasta fiindcă ei sunt persoane care trebuie să știm că sunt cât se poate de necesare societății noastre. După cum am spus sunt mulți dintre noi care nu au nici un fel de predispoziție spre filosofie. Ei bine cărțile filosofilor sunt unele care ne deschis orizonturile spre ceea ce este filosofia. Este evident că trebuie să fim unii care să ne dăm seama că filosofia este un lucru benefic:

- pentru noi personal
- și pentru societatea noastră.[63]

Prin urmare filosofia este un lucru care:

- fascinează,
- farmecă,
- atrage de multe ori irezistibil

pe mulți dintre noi. Descoperim în cărțile filosofilor de multe ori lucruri la care nici nu ne-am fi gândit. Aceasta fiindcă putem să vedem în aceste cărți puncte de vedere la care noi nici nu-am gândit. Lumea de azi se poate spune că a ajuns în situația de a redescoperii farmecul discret al filosofiei. Aceasta fiindcă marii filosofi au fost persoane care au trecut prin mai multe zbucium sufletești până când au ajuns la filosofie. Aceasta fiindcă filosoful desăvârșit este unul care a ajuns la ataraxia (Αταραξία). ataraxia este acea stare de calm și de liniște pe care numal un filosof o poate avea. Ei bine adevărul este că mai toți dintre noi avem nevoie de această ataraxia, de acest calm filosofic.[64]

Se spune că Sfântul Ilarion se nevoia în mănăstire. Într-o zi i-a venit un gând:

- Ce ar fi să merg să mă nevoiesc în pustie?

A spus acest gând și restului călugărilor din mănăstire.

- Vreau să vă spun un lucru, a început Sfântul Ilarion.
- Ce anume părinte?
- Mă gândesc să plec din mănăstire.
- Cum așa?
- Uite așa.
- Adică să pleci din călugărie?
- A nu.
- Dar unde vrei să mergi atunci?
- Vreau să mă retrag.
- Unde?
- În pustie.
- În pustie?
- Da.
- Dar de ce?
- Simt că sunt pregătit.
- Hmm... au spus părinții din mănăstire.
- Este ceea ce doresc.
- Dar părinte Ilarion nu sunteți mulțumit de mănăstirea noastră?

---

[63]Imanuel Kant spunea cât se poate de bine: "fără cunoştinţe nu vei deveni niciodată filosof, dar nici cunoştinţele singure nu te vor face vreodată filosof, dacă nu se adaugă o reunire corespunzătoare a tuturor cunoştinţelor şi abilităţilor şi o înţelegere a concordanţei acestora cu cele mai înalte scopuri ale raţiunii umane." Este bine să știm că filosofia nu este numai o problemă de înclinație sau de "talent." Aceasta fiindcă trebuie să știm că nu este suficent numai să ne naște cu predispoziția spre filosofie. Filosoful trebuie să fie la fel de bine un om de studiu care să studieze probleleme cu care se confruntă societatea din jurul lui. Aceasta fiindcă trebuie să știm că sunt destul de multe probleme cu care societatea noastră se confruntă și care evident că necesită o soluție mai de vreme sau mai târziu.

[64]Radu Teodorescu, *Calmul creştin ortodox într-o epocă a neliniştii* (Cugir, 2020).

- Ba da.
- Atunci de ce nu rămâneți cu noi?
- Fiindcă simt că Dumnezeu mă cheamă la altceva.
- La pustie?
- Da la pustie.
- Și în ce pustiu?
- Este un pustiu aici puțin mai departe de mănăstire.
- Acolo?
- Da.
- Nu cred că este bine, i-a spus unul dintre călugări.
- De ce? A întrebat Sfântul Ilarion.
- Nu știi?
- Nu.
- Îți voi spune.
- Te ascult.
- Nu știi că în acel pustiu se ascund mai mulți tâlhari?
- Tâlhari?
- Da tâlhari.
- Nu este nici o problemă.
- De ce?
- Nu îmi este frică de ei.
- Părinte Ilarion să știi că noi te iubim mult și nu vrem să pleci de la noi.
- Știu că mă iubiți.
- Și atunci de ce nu stai cu noi?
- Fiindcă timpul meu în mănăstire s-a terminat.
- Vai părinte Ilarion ne pare rău că spui aceste cuvinte.
- Să nu vă pară rău.
- De ce?
- Fiindcă mă voi ruga pentru voi.
- Se pare că nu există nici o modalitate de a te schimba din decizia ta.
- Nu. Sunt ferm decis.
- Bine atunci poți să te duci, i-a spus mai marele mănăstirii.

La câteva zile Sfântul Ilarion a plecat din mănăstire. A intrat în pustie și avertismentul părinților din mănăstire s-a adeverit: s-a întâlnit cu tâlharii.

- Stai, au strigat tâlharii când l-au văzut.
- Ce este?
- Cine ești?
- Sunt călugărul Ilarion.
- Călugăr?
- Da.
- Și ce faci în acest pustiu?
- Am venit să mă nevoiesc.
- Să te nevoiești?
- Da să mă nevoiesc.
- Și nu îți este frică?
- De ce să îmi fie frică?
- Dacă te atacă animalele sălbatice?
- Nu îmi este frică de ele fiindcă mă voi ruga lui Dumnezeu pentru ajutor.
- Și dacă te atacă tâlharii?
- Ce să îmi facă tâlharii?
- Să te ucidă.
- Eh un om sărac și necăjit ca mine nu se teme de tâlhari.
- De ce?
- Fiindcă sunt un om amărât.

- Dar ei ar putea să te ucidă nu?
- Nu mă tem de acest lucru.
- De ce?
- Fiindcă eu sunt pregătit de moarte în orice moment.
- Cum aşa?
- Păi eu de 70 de ani slujesc Mântuitorului şi acum să mă tem de moarte?

Se spune că tâlharii au fost impresionaţi de răspunsul Sfântului Ilarion şi nu i-au făcut nimic.[65]

Avem aici o întâmplare care este luată din aghiogragfia creştin ortodoxă şi ne spune că trebuie să fim unii care să ne dăm seama că într-un anume fel nu avem nici un motiv să ne temem de moarte. Sfinții părinți au știu că atât:

- viața
- cât şi moarea sunt în mâinile lui Dumnezeu Tatăl.

Prin urmare este cu adevărat mulți înțelepciune în a ajunge să îți înfrângi frica de moarte. După cum am spus mai sus nici Socrate nu s-a temut de moarte. Aceasta fiindcă el s-a dus la moarte de bună voie. Am putut vedea că el avea posibilitatea să plece în exil din Atena dar a refuzat.[66]

Fiindcă filosoful este de multe ori care este atent la moravurile din jurul lui de mai multe ori filosoful a ajuns să fie confundat cu un moralist. Iată ce spunea Imanuel Kant în acest sens: "datorită acestei precăderi, pe care filosofia morală o are asupra oricărei alte achiziţii a raţiunii, s-a înţeles şi la cei vechi totdeauna sub numele de filosof în acelaşi timp şi în primul rând moralistul; şi încă şi azi, aparenţa externă a stăpânirii de sine prin raţiune face ca, printr-o anumită analogie, cineva să fie numit filosof, în ciuda ştiinţei lui mărginite."[67] Este evident că există o filosofie morală. De ce? Fiindcă este bine să ştim că în cele din urmă orice om înțelept ajunge să se întrebe: este înțelept să fiu un om moral sau nu? Ei bine, cei mai mulți și adevărații înțelepți vor fi unii care își vor da seama că este înțelept să fie morali. Aşa se face că din moralitate ajunge să ne nască filosofia morală.[68] Este bine să ştim că moralitatea nu a fost un subiect:

- de interes,
- actual,
- important,
- semnificativ,
- vital

pentru filosofii antici. Dacă este să ne gândim că filosoful cinic Diogene trăia din cerşit şi de multe ori se masturba în public vom vedea că filosofii antici au fost deficitari la capitolul moralitate. Iată de ce în plan moral filosofia creştin ortodoxă are multe de spus.[69]

CAPITOLUL 4

SFÂNTUL IUSTIN MARTIRUL ŞI FILOSOFUL, PRIMUL MARE FILOSOF CREŞTIN ORTODOX

După cum am spus în rândurile de mai sus Domnul Iisus Hristos este:

- centrul,
- pivotul,
- sensul,
- rostul

---

[65]Grigorie Comşa, *1000 de pilde pentru viața creştină* (Arad, 1929).

[66]Pentru a ajunge să își înfrângă frica de moarte este bine să ştim că filosoful trebuie să fie unul care să fie îmbisericit. De ce? Fiindcă în Biserică prin slujbe şi sfintele taine filosoful este unul care poate primii harul lui Dumnezeu care evident că va ajunge să îl întârească în încercările vieții. Frica de moarte este un lucru care trebuie să ştim că ajunge să nască în noi adevărata filosofie. Ajunge să nască în noi adevărata filosofie fiindcă ea este una care ajunge să ne unească şi să ne facă să fim unii care să ajungem să fim cât se poate de esențiali în ceea ce privește viața. Frica de moarte este una care poate să fie denumită ca o veritabilă filosofie fiindcă ea ne face să judecăm lucrurile lumii din jur la rece. Este evident că trebuie să acordăm mai multă atenție filosofiei şi a ceea ce înseamnă ea. Filosoful ajunge să i-a moartea în serios şi el nu evită în mod constant gândul la moarte cum o facem noi de cele mai multe ori. Aşa se face că marii filosofi nu fost unii care nu s-au temut de moarte. Ei au ştiu că viața şi moartea sunt în mâna lui Dumnezeu.

[67]Imanuel Kant, *Critica rațiunii pure* (Editura Paideia, 2009 reeditare).

[68]Vladimir Kankelevitch, *Filosofie morală* (Iași, 2011).

[69]E. R. Dobbs, *Grecii și irațonalul (*Iași, 1998).

- și înțelesul

filosofiei creștin ortodoxe. Dacă vom citii evangheliile și le vom analiza mai mult vom putea vedea că tot ceea ce a a predicat Iisus a predicat cu multă înțelepciune. Se poate spune că Iisus a avut o filosofie a Lui proprie. A fost o filosofie care urma să îl ridice pe om din:

- neștiință,
- ignoranță,
- orbirea sufletească
- lipsa de sens

și de a îi deschide ochii spre adevărata înțelepciune: înțelepciunea lui Dumnezeu Tatăl. Filosofia lui Iisus a fost simplă: păcătosul trebuie să pocăiască pentru a intra în împărăția lui Dumnezeu. De fapt ceea ce trebuie să știm este că Iisus nu a făcut decât să urmeze linia filosofia ce a fost începută cu mai multe sute de ani înainte de El de Solomon și Iisus Sirah.[70]

Filosoful antic era unul care tânjea nu numai după:

- bine
- și frumos

care erau lucruri recunoscute de păgâni ci la fel de bine el mai tânjea și după:

- mistică,
- morală,
- monoteism,
- spiritualitate,
- iubirea lui Dumnezeu,
- virtute,
- asceză etc.

Toate aceste lucruri sunt unele pe care filosoful antic trebuie să știm că și le dorea și vroia să le dobândească într-un fel sau altul. Ei bine în acest mediu al apariției și al răspândirii creștinismului ortodox au apărut filosofii creștin ortodocși. Unul dintre cei mai cunoscuți și mai apreciați filosofi creștin ortodocși a fost Sfântul Iustin Martirul și Filosoful. Cine a fost Sfântul Iustin Martirul și Filosoful? Ei bine în acest capitol ne vom lua timpul și spațiul necesar pentru a ajunge să vorbim de personalitatea lui.[71]

Sfântul Iustin Martirul și Filosoful s-a născut în jurul anului 100 după Hristos și va murii în anul 164 după Hristos la Roma fiind martirizat pentru credința lui creștin ortodoxă. Ceea ce se cuvinte să știm este că:

- sfântul s-a născut păgân
- și că părinții lui erau păgâni.

Sfântul Iustin s-a născut în Palestina Siriei în ceea ce cunoaște ca localitatea Sihem. Această localitate avea să primească numele de Neapolis Flavie. Tatăl lui Iustin era un o înțelept dar se închina la zeii greci. La fel de bine din copilărie statuile idolilor au fost cât se poate de obișnuite pentru Sfântul Iustin. După cum am spus tatăl lui Iustin l-a crescut în cultul zeilor greci și acest lucru a ajuns să îl pună în Sfântul Iustin în contact cu:

- scrierile,
- ideile,
- gândirea,
- mentalitatea
- concepțiile

marilor filosofi greci. Acest lucru avea să nască în sufletul Sfântului Iustin mai multe semne de întrebare. Aceasta fiindcă el a putut să vadă că mai multe dintre scrierile filosofilor greci nu erau în concordanță cu moralitatea filosofilor greci. Filosofii greci de multe ori vorbeau de:

- bine,

[70]Iisus prin urmare nu a venit ca să slubere toată înțelepciunea umană ci mai mult să o convertească. De ce avea nevoie această înțepciune de convertire? Avea nevoie de convertire fiindcă este bine să știm că mai mulți filosofi antici erau păgâni practicanți. Ori se poate să existe înțelepciune în demonolatrie? De ce spunem demonolatrie? Fiindcă sfinții părinți sunt unii care consideră că zeii păgânilor au fost demoni. Prin urmare păgânii nu adorau zei după cum susțineau ei ci demoni. Iată cum trebuie să știm că și filosofia antică a avut mult de suferit de pe urma acestei orientări a lumii antice. Ei bine după cum am spus-o în rândurile de mai sus trebuie să știm că au fost mai mulți mari filosofi care au voit mai mult în plan religios decât ceea ce oferea păgânismul. Acest lucru avea să fie oferit de creștinismul ortodox.

[71]Bogdan Tătaru Cazaban, *Sfântul martir Iustin filosoful: o introducere* (Sibiu, 2010).

- frumos,
- dreptate,
- cunoaştere,
- înțelepciune

lucruri care nu prea erau găsite în viețile zeilor. Zeii de multe ori erau imorali:

- Ares era un zeu al războiului,
- Zeus a avut mai mulți copii cu muritoare de rând,
- Hera era geloasă,
- Hades era un zeu care ținea sufletele în iad,
- zeii se nasc din uciderea zeului Cronos,
- Afrodita cerea prostituția femeilor etc.

Acestea sunt numai câteva lucruri care nu numai în sufletul Sfântului Iustin ci la fel de bine în inima la mai mulți antici au stârnit nemulțumire. Așa se face că Sfântul Iustin a intrat într-o perioadă de:

- neliniște
- și căutare.[72]

Prin urmare Sfântul Iustin se va perinda pe la mai mulți filosofi ai timpului său și va căuta răspunsuri la întrebările care îl frământau. Este bine să știm că aceste filosofice nu erau numai:

- filosofice
- ci la fel de bine și teologice.

Aceasta fiindcă în el s-a născut setea de a Îl cunoaște pe Dumnezeu. Ei bine se pare că prima mare atracție a Sfântului Iustin a fost stoicismul. A aflat de un filosof stoic și s-a dus și a devenit ucenicul lui. Ceea ce trebuie să știm despre stoicism este că:

- a fost o școală filosofică întemeiată de Xenon din Citium,
- a apărut în jurul anului 300 înainte de Hristos,
- numele derivă de la un portic cu coloane (stoa poikile *στοα ποικιλε*) pe care erau pictate mai multe elemente mitologice:
- războiul de la Troia,
- lupta atenienilor cu amazoanele,
- bătălia de la Maraton.

Ei bine se știe că la acest portic Zenon discuta cu ucenicii lui. Stoicismul susținea că:

- morala derivă din legile naturale,
- omul trebuie să fie ferm împotriva vicisitudinilor vieții,
- iubirea este trebuie să fie necondiționată față de orice ființă vie,
- esențialul naturii umane este rațiunea,
- omul trebuie să practice cele 4 mari virtuți stoice:
- înțelepciunea,
- curajul,
- dreptatea,
- și temperanța.[73]

Ei bine se pare că Sfântul Iustin nu a aflat ceea ce căuta de la acest filosof stoic cu care s-a întâlnit și în acest sens în cele din urmă va ajunge să îl părăsească. Sfântul Iustin îl căuta pe Dumnezeu și vroia să găsească o filosofie care să fie în acord cu Dumnezeu. Așa se face că Sfântul Iustin se va îndreptate spre un filosof peripatetic. Ei bine din primele discuții cu acest filosof se pare că acesta i-a cerut lui Iustin mai mulți bani. Sfântul Iustin și-a dat seama că acest filosof peripatetic era iubitor de bani și în acest sens va ajunge să îl părăsească. El s-a gândit că un adevărat filosof nu poate să pună pe primul plan mai mult câştigurile lumeşti de

---

[72]Acest lucru știm că este propriu la mai mulți tineri. Tinerii sunt cei care simt în ei ceea ce am putea denumii ca mai multe "nelinişti metafizice." Aceasta fiindcă este bine să știm că tinerii sunt unii care sunt mult mai pasionali şi mai neliniştiţi decât cei bătrâni. Iată că lucrurile se leagă. Ca mai toți tinerii Sfântul Iustin a intrat într-o perioadă de nelinişte. El a ajuns să vrea mult mai mult decât îi oferea zeii păgâni. Se poate ca Sfântul Iustin să fi avut o intuiție că acești zei nu sunt ceea ce par a fi. Aceasta fiindcă este bine să știm că el a fost conştient că zeii sunt mai mult o contradiție. Nu poate să existe decât un singur Dumnezeu şi prin urmare în sens teologic şi filosofic este bine să știm că politeismul este o mare absurditate. Toate aceste lucruri au venit în Sfântul Iustin fiindcă după cum s-a reținut din istorie el era isteț și avea o minte pătrunzătoare.

[73]John Sellars, *Stoicism* (California, 2006).

bani şi averi decât iubirea de filosofie. În cele din urmă Sfântul Iustin va ajunge la un filosof care era adeptul lui Pitagora. Acesta a spus că îl primeşte pe Iustin ca ucenicul lui dar mai întâi Iustin trebuie să învețe:

- astronomia,
- geografia,
- aritmetica,
- muzica etc.

Când a întrebat de ce trebuie să studieze aceste învăţături ei bine i s-a spus că aceste lucruri sunt esenţiale pentru un filosof. Se pare că Sfântul Iustin nu a fost mulţumit cu acest răspuns fiindcă el voia să găsească o filosofie care să îi fie pe placul sufletului său.

Periplul Sfântului Iustin l-a dus la un platonic, adică un adept al filosofiei lui Platon. Se pare că Sfântul Iustin a fost în parte mulţumit de filosoful platonic care i-a spus că pentru a ajunge la cunoaşterea lui Dumnezeu trebuie să ajungă să facă un fel de concordanţă dintre lucrurile de sus cu lucrurile de jos, adică să unească cerul cu pământul într-un fel de armonie.[74]

Ei bine se pare că momentul providenţial din viaţa Sfântului Iustin a fost odată când se plimba pe malul mării şi când s-a întâlnit cu un bătrân înţelept care îi va deschide ochii spre proorocii din Vechiului Testament care au ajuns să Îl cunoască pe:

- Unul
- şi Singurul Dumnezeu adevărat.

După unele surse ceea ce i-a spus acest înţelept lui Iustin au fost următoarele cuvinte: "în vremile cele de demult, cu mulţi ani mai înainte de toţi filosofii, au fost oarecare bărbaţi sfinţi drepţi şi iubiţi de Dumnezeu, care, fiind plini de Duhul Sfânt, mai înainte au spus de aceste lucruri ce acum se săvârşesc. Acei bărbaţi se numesc prooroci. Ei singuri au cunoscut adevărul din început şi l-au spus oamenilor. Şi spunând adevărul, nu s-au ruşinat de nimeni, nici nu s-au temut de cei ce i-ar fi silit pe dânşii ca, întru oarecare cuvinte, să se abată de la adevăr, nici nu s-au biruit de slavă deşartă; ci le-au spus drept, curat, adevărat şi fără de frică pe toate acelea, care întru descoperiri de la Dumnezeu li s-au făcut lor, sau le-au văzut, sau le-au auzit.încă sunt şi acum scripturile lor, care, dacă le citeşte cineva cu credinţă, îi aduc mult. folos şi-i luminează mintea spre cunoştinţa adevărului; pentru că acei sfinţi prooroci nu întăresc cele grăite de dânşii cu meşteşug de cuvinte, nici cu oarecare dovezi sofistice sau cu silogisme, ci cu dreaptă vorbire spun însuşi adevărul. Căci ei înşişi, mai mult decât toate dovezile sofistice, au fost martori preacre- dincioşi ai adevărului, ca unii ce au crezut întru Unul, adevăratul Dumnezeu, Ziditorul tuturor şi mai înainte au vestit venirea în lume a lui Hristos, Fiul Lui. Ei s-au arătat că sunt vrednici de credinţă; pe de-o parte că acum unele din graiurile lor s-au împlinit şi altele de acum o să se împlinească; iar pe de alta, că cele grăite de dânşii le întăreau prin minuni; pentru că făceau minuni cu puterea darului lui Dumnezeu, cel dat lor de sus. Acele minuni, proorocii cei mincinoşi şi neînvăţaţi de Dumnezeu n-au putut niciodată să le facă, fără numai că au îngrozit pe oameni prin oarecare arătări şi năluciri diavoleşti"[75]

Acest bătrân se spune că a dispărut după ce i-a spus aceste cuvinte lui Iustin. Probabil că bătrânul a fost un sfânt sau un înger trimis de Dumnezeu şi care a venit pentru a îl ilumina într-un moment greu al vieţii lui. Ceea ce este sigur este că imediat după aceasta Sfântul Iustin a început să citească Vechiul Testament. Aici a găsit multă mângâiere şi răspuns la problemele care îl frământau.

Un alt filosof care a fost oarecum contemporan cu Sfântul Iustin a fost Seneca. Se spune că la un moment dat Seneca discuta cu un prieten al lui.

- Şi ce mai faci Seneca?
- Eu? Sunt bine.
- Mă bucur.
- Dar tu cum eşti?
- Şi eu sunt bine.
- Foarte bine.
- Şi ce mai faci în aceste zile?
- Cum mă ştii.

[74]Este adevărat că în secolul I după Hristos platonismul era în vogă mai în toată lumea civilizată. Prin urmare trebuie să ştim că deşi vorbim ăncă de antichitate în cazul Sfântului Iustin este bine să ştim că filosfia a ajuns să aibă un anumit prestigiu şi era recunoscută ca un lucru perioaor şi cinstită şi de păgâni. Însă după cum se pare Sfântul Iustin nu a ajuns la adevărata cunoşatere a lui Dumnezeu. El ştia că trebuie să ajungă la mai multă cunoaştere a lui Dumnezeu şi să ajungă să treacă dincolo de idolii şi de zeii timpului său.

[75] Viaţa Sfântului Iustin Martirul şi Filosoful (Vieţile sfinţilor).

- Tot cu filosofia?
- Da, ai ghicit.
- Trebuie să fie ceva cu filosofia aceasta.
- De ce?
- Văd că te atrage mult.
- Sigur că mă atrage.
- Dar de ce?
- Păi de ce i-a atras filosofie Platon, Socrate, Aristotel?
- Nu știu. De ce?
- Fiindcă au voit să fie înțelepți.
- Și tu vrei să fie înțelept?
- Da, cum să nu.
- Dar nu se poate trăii fără de înțelepciune?
- Se poate dar este o existență inferioară.
- De ce?
- Fiindcă omul fără de înțelepciune este un om care face lucruri prostești și nebunești.
- Cum ar fi?
- Viciile, răutatea, perversiunea, duplicitatea.
- A da, chiar crezi?
- Cum să nu.
- Deci pentru tine filosofia este un lucru care ține de existență.
- Este clar că filosofia este un lucru existențial.
- Mie mi se pare mai mult o teorie plictisitoare.
- Te înșeli.
- De ce?
- Fiindcă filosofia ne duce spre centrul existenței.
- Și care este sensul existenței?
- Sensul existenței este Dumnezeu.
- Adică zeii. Nu?
- Cum vrei să spui tu.
- Tu nu crezi în zei?
- Eu cred că este mai mult un zeu suprem.
- Da Jupiter.
- Nu știu dacă este Jupiter dar eu știu că este un Dumnezeu peste toate.
- Și cine este acest Dumnezeu după tine?
- Dumnezeu este o persoană care este întotdeauna în apropierea ta.
- Tot timpul?
- Da, tot timpul.
- Păi cum așa?
- Fiindcă El este cu noi tot timpul.
- Nu știu ce să spun.
- Îți mai spun eu ceva.
- Ce anume?
- Dumnezeu este și în noi.
- În noi?
- Da în noi.
- Cum așa?
- Fiindcă El este un spirit sfânt.
- Așa ai aflat tu?
- Da și sunt sigur de asta.
- Dar de ce să fie Dumnezeu cu noi și în noi?
- Este simplu.
- Te ascult.

- El este Cel care ne veghează și ne ascultă tot ceea ce facem.
- Să știi că cred că ai dreptate.
- Sigur că am dreptate.
- Discuțiile cu tine Seneca sunt foarte folositoare.
- Mă bucur.
- Eu am multe de învățat de la tine.
- Și eu pot să gândesc mai clar când vorbesc cu tine.
- Îți mulțumesc pentru toate cele pe care mi le-ai spus.[76]

Avem un dialog pe care l-a avut Seneca[77] și care ne spune că mai mulți filosofi păgâni s-au apropiat foarte mult de imaginea unui Dumnezeu creștin ortodox așa cum a fost descoperit el de Domnul Iisus Hristos. Prin urmare este bine să știm că nu este greșit dacă considerăm că filosofii antici au fost într-un anume fel un fel de precursori ai lui Iisus. În istorie se cunoaște că au fost 7 mari înțelepți ai lumii antice. Care au fost acești filosofi antici?

1. Cleobulus din Lindos,
2. Solon,
3. Chilon din Sparta,
4. Bias din Priene,
5. Thales din Milet,
6. Pittacos din Mittilene,
7. Periandru din Corint.

Ei bine se consideră că ei au fost printre cei mai mari înțelepți ai lumii antice. Fără doar și poate că un loc special poate la fel de bine să îl ocupe și Sfântul Iustin Martirul și Filosoful.[78]

Ceea ce putem să vedem din viața Sfântului Iustin Martirul este că această întâlnire providențială cu un bătrân care a dispărut pur și simplu din ochii lui a fost probabil parte din pronia lui Dumnezeu de a îl aduce pe Iustin al credința creștin ortodoxă. Așa se face că Sfântul Iustin ajunge să îi citească pe proorocii Vechiului Testament și în cele din urmă să descopere răspunsuri la mai multe întrebări ale sale. Aceasta fiindcă trebuie să știm că Dumnezeu Tatăl probabil că a văzut sinceritatea lui Iustin în căutarea lui Dumnezeu. Ceea ce trebuie să învățăm din aceast incident din viața Sfântului Iustin este că acolo unde oamenii îi caută sincer pe Dumnezeu mai devreme sau mai târziu ei vor ajunge să Îl găsească pe Dumnezeu. Un teolog spunea la un moment dat că dacă un om face un pas spre Dumnezeu Tatăl ei bine Dumnezeu Tatăl va face 1000 de pași spre acel om. De ce? Fiindcă Dumnezeu Tatăl nu vrea să fie un fel de ecuație necunoscută pe care nu știm cum să ajungem să o descifrăm. Se poate spune că în Iisus Hristos Dumnezeu Tatăl:

- a ieșit,
- a purces,
- a venit,
- s-a îndreptat

în spre noi toți. La fel de bine se pare că Dumnezeu a văzut

- zbuciumul
- și fărâmarea

Sfântului Iustin și a voit să îl aducă la cunoașterea adevărului. Sfântul Iustin aude de creștini și are un sentiment de admirație față de ei. Totuși nu se va convertii imediat. Vorbele că creștinii ar fi canibali și că ar consuma carne de om la slujbele lor (sfânta liturghie) la fel de bine ca și persecuțiile anti-creștine din timpul lui îl fac să fie rezervat față de creștini. Va mai trece mai mult timp până ce Sfântul Iustin se va convertii la creștinism.[79]

Prin urmare ceea ce se poate vedea este că Sfântu Iustin nu s-a convertit la creștinism imediat. El și-a luat mai mult timp:

- să mediteze,
- să studieze,
- să analizeze,
- să pătrundă în adânc

---

[76]Grigorie Comșa, *1000 de pilde pentru viața creștină* (Arad, 1929).
[77]Seneca, *Scrieri filosofice alese* (Editura Minerva, 1981).
[78]L. W. Barnard, *Justin Martyr: his life and thought* (Cambrdige, 2004).
[79]C. C. Martindale, *Saint Justin the Martyr* (New York, 1921).

creştinismul. Totuşi în cele din urmă va accepta botezul după ce s-a asigurat că lucrurile care erau spuse despre creştini erau false. Se ştie că păgânii au fost unii care fiindcă au voit să denigreze imaginea creştinismului ortodox spuneau că creştinii sunt canibali fiindcă la liturghia lor duminicală se rosteau cuvintele lui Hristos:

- Luaţi mâncaţi aceste este trupul Meu care s-a frânge pentru voi spre iertarea păcatelor,

- şi Beţi dintru acesta toţi, acesta este sângele Meu care pentru voi şi pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor.

Aceste cuvinte evident că păgânii le interpretau ca un fel de act canibal. Trebuie să ştim că Hristos a rostit aceste cuvinte fiindcă a voit să instituite un nou legământ făcut din jertfă fără de sânge, adică din:

- pâine
- şi vin.

Prin urmare Sfântul Iustin se va convertii la creştinism şi odată cu această convertire va pleca la Roma unde a fost însoţit de mai mulţi ucenici de ai lui. Sfântul Iustin a voit să meargă la Roma pentru a putea propovădui pe Hristos şi a Îl face cunoscut în inima imperiului. La fel de bine se pare că Sfântul Iustin a propovăduit în mai toate ţările de mai înainte de a ajunge la Roma. La Roma Sfântul Iustin evident că nu a pierdut timpul. Era îmbrăcat în haine de filosof şi a putut fi văzut pe străzile Romei cum învăţa ucenicii lui. Ceea ce trebuie să ştim este că deşi oficial Sfântul Iustin învăţa filosofia ceea ce învăţa el era de fapt creştinismul ortodox. La Roma se pare că Sfântul Iustin s-a întâlnit cu Marcion ereticul. El va propovăduit împotriva ereziilor lui Marcion. Aici la Roma Sfântul Iustin îl va cunoaşte pe filosoful cinic Crescent. Acesta era un mare:

- duşman,
- opozant,
- urâtor

al creştinilor.

În disputa cu filosoful cinic Crescent Sfântul Iustin a scris mai multe cărţi şi a purtat mai multe dialoguri.[80]

Se pare că filosoful cinic Crescent va lua personal controversa lui cu Sfântul Iustin fiindcă va ajunge să îi ponegrească numele cu orice ocazie. Unul dintre motive a fost şi faptul că Sfântul Iustin:

- avea ucenici,
- era ascultat de mulţimi,
- se bucura de mare cinste din partea romanilor,
- era socotit un adevărat filosof.

Sfântul Iustin îl va demasca pe Crescent fiindcă el ponegrea pe creştini din răutatea pe care o avea în inima lui.

Un anumit incident va fi unul care îl va determina pe Sfântul Iustin să ajungă să scrie prima lui Apologie. Care a fost contextul? La Roma era o femeie necredincioasă care ducea o viaţă libertină şi dezmăţată. Ei bine ea va ajunge să îi audă pe creştini care propovăduiau o viaţă evlavioasă şi cuviincioasă. Femeia se va schimba dar nu acelaşi lucru îl va face şi soţul ei. Acesta deşi mustrat pentru viaţa pe care o ducea nu a voit să se pocăiască. Mai mult, s-a interesat cum l-a chemat pe creştinul ortodox care a schimbat-o pe soţia lui. A aflat că se numeşte Ptolemeu. Ptolemeu a fost adus în faţa eparhului Romei pentru a fi judecat ca fiind creştin. În timp ce era judecat un anume creştin pe nume Luchie îi va lua apărarea. La fel de bine Luchie şi Ptolemeu au fost condamnaţi la moarte.[81] Ceea ce a făcut Sfântul Iustin în această primă apologie a fost că:

- îi apăra pe creştini,
- şi defăima idolii.

Această Apologie a ajuns în mâinile împăratului Antonin care domnea în acele vremuri. Ei bine se pare că împăratul Antonin a fost mulţumit cu ceea ce a citit în Apologie şi a dat ordin ca creştinii condamnaţi să fie eliberaţi şi să nu fie supuşi la:

- chinuri
- şi la moarte.

---

[80]Este bine să nu uităm contextul istoric în care a trăit Sfântul Iustin Martirul. Aceasta fiindcă el a propovăduit în secolul al II-lea când trebuie să ştim că creştinismul ortodox era puţin cunosut. Ceea ce este reamrcabil în cazul Sfântului Iustin este faptul că deşi el se dădea că este filosof ceea ce propovăduia el cu adevărat era dogma creştin ortodoxă. Poate părea ciudat că un filosof declarat a ajuns să facă acest lucru. El l-a făcut fiindcă la timpul lui erau puţini creştini şi creştinismul trebuia să crească şi să sporească. Prin urmare putem să vedem aici un filosofi creştin ortodox autentic. Aceasta fiindcă el a fost unul care a ajuns să îşi dea seama că a propovăduii pe Hristos este adevărata înţelepciune. Vom vedea unde l-a dus acest fapt de a propovădui pe Hristos pe Sfântul Iustin.

[81]A se vedea prima Apologie a Sfântului Iustin Martirul şi Filosoful.

Luând aprobare de la împăratul Antonin Sfântul Iustin a plecat în Asia Mică unde creştinii erau persecutaţi. Aşa se face că Sfântul Iustin va ajunge în Efes și prin influența lui:

- prigoana,
- persecuția,
- distrugerea

creştinilor a ajuns să fie stopată pentru o perioadă de timp. În această perioadă Sfântul Iustin va scrie cunoscuta lui carte Dialogul cu Iudeul Trifon. Ei bine trebuie să ştim că Trifon este un personaj imaginar. În acest dialog Sfântul Iustin spune cum pe rând a mers să caute înțelepciune:

- la un stoic,
- apoi la un peripatetic (adept al lui Aristotel),
- un pitagoreic,
- apoi un platonic.

Apoi el ne spune despre faptul că pe când medita la malul mării s-a întâlnit cu un bătrân creştin care i-a deschis mintea spre Hristos. Această descoperire a lui Hristos a fost condiționată de citirea Vechiului Testament care de fapt a fost mai mult o pregătite pentru venirea lui Hristos. A fost acest bătrân creştin care i-a spus Sfântului Iustin că sufletele nu transmigrează ci ele sunt unele care au numai o viață pământească. Bătrânul i-a spus că sufletul este nemuritor. La fel de bine se spune că Sfântul Iustin a fost unul care și-a dat seama că între:

- iudaism,
- filosofia antică,
- și creştinism

există continuitate.[82]

După mai multă vreme Sfântul Iustin se va întoarce din Efes la Roma. Pe drum el a propovăduit pe Hristos mai ales grecilor. Ajuns la Roma ei bine disputa cu filosoful cinic Crescent se va relua. De mai multe ori dezbaterile dintre Sfântul Iustin și Crescent erau publice. Crescent a fost rușinat de mai multe ori în aceste dezbateri. Ei bine Crescent se pare că a fost profund marcat de faptul că a întâlnit un filosof care îi era superior și pentru aceasta va merge și îl va pârî pe Sfântul Iustin martirul autorităților spunând tot felul de:

- minciuni,
- fabulații,
- baliverne,
- neadevăruri.

Ei bine Sfântul Iustin a fost adus în fața autorităților și judecat. Sfântul Iustin s-a apărat și a făcut în așa fel ca autoritățile să își dea seama că nu este vinovat. În cele din urmă autoritățile și-au dat seama că Sfântul Iustin este nevinovat și au dat să îl elibereze. Ura lui Crescent a devenit atât de mare că a decis să îl otrăvească pe Sfântul Iustin. Printr-un vicleşug otrava a fost dată lui Iustin să o bea și el a murit așa otăvit. Era anul 165 când Sfântul Iustin a murit otrăvit.[83]

Am enunțat mai sus care au fost principalele coordonate ale vieții Sfântului Iustin Martirul și Filosoful și trebuie să ştim că deși a avut parte de un final tragic Sfântul Iustin este și pentru noi cei de azi un model de creştin ortodox autentic și unul care a știu să apere creştinismul într-o lume confuză și destul de întunecată. Sfântul Iustin a trăit pe vremea când păgânismul era în floare și a știut că mai de vreme sau mai târziu păgânismul trebuie:

- să înceteze,
- să se oprească,
- să fie eradicat,
- să fie învins,

[82]Este evident că și Dialogul cu iudeul Trifon este mai mult o apărare a creştinismului fiindcă trebuie să ştim că în secolul al II-lea erau mulți care nu prea ştiau care este:

- diferența,
- separația,
- particularitatea

dintre creştinism și iudaism. Ei bine Sfântul Iustin a fost unul dintre primii sfinți care a venit cu o difereță dintre creştinism și iudaism. Este adevărat că un aport în această problemă a fost adus în primul secol de către sfinții poatoli. Totuși erau mulți păgâni care considerau că de fapt creştinismul este doar și parte din iudaism. Sfântul Iustin va face lucrurile cât se poate de clar: iudaismul este depășit de creştinismul ortodox. Aceasta fiindcă iudaismul L-a respins pe Iisus ca fiind adevăratul Mesia.

[83]Nicolae Dragoş Kerekeş, *Sfântul Iustin Martirul și Filosoful* (Cluj Napoca, 2016).

- să fie asimilat de creştinism.

Toate aceste lucruri fiindcă trebuie să ştim că Sfântul Iustin a fost una dintre acele minţi luminate ale antichităţii care şi-a dat seama că păgânismul este întuneric demonic care îi făcea pe oameni să îşi piardă mântuirea. La fel de bine ceea ce mai putem remarca în cazul Sfântului Iustin a fost că deşi de la el ne-au rămas numai două apologii:

- Apologie către împăratul Antonin
- şi Apologie către senatul roman

ceea ce trebuie să ştim este că Sfântul Iustin a apărat de mai multe ori creştinismul. Ceea ce trebuie să fim conştienţi este că cei mai mulţi filosofi antici nu era pentru creştinism. Ei deşi spuneau că sunt iubitori de înţelepciune trebuie să ştim că în realitate au fost adepţii întunericului păgânismului. Pentru a ajunge ca lucrurile să se schime ei bine era nevoie de minţi luminate care să facă în aşa fel ca filosofia să se încreştineze. Deşi nu s-a recunoscut oficial ceea ce trebuie să ştim este că filosofia antică era privită ca o filosofie păgână. Era o filosofie care:

- apăra,
- susţinea,
- promova,
- propovăduia

păgânismul. Totuşi trebuie să ştim că în sens iniţial marii filosofi greci nu au voit să fie un fel de instrumente de promovare a păgânismului. Acesta a fost şi unul dintre motivele pentru care după cum am văzut Socrate a fost condamnat la moarte.[84]

Ceea ce uită mai mulţi filosofi din zilele noastre este exemplul Sfântului Iustin care după cum am putut vedea a considerat că în nici un fel a propovădui creştinismul nu este un lucru rău şi care nu este conform cu statutul său de a fi filosof. Câţi dintre filosofii de azi Îl mai propovăduiesc pe Hristos? Adevărul este că foarte puţini. Se ştie de exemplul marelui filosof Imanuel Kant că el fiind german a fost crescut luteran. Ei bine un amănunt pe care mai puţină lume îl ştie din viaţa ui Kant este că el imediat ce a crescut şi a început să fie interesat de filosofie nu a mai frecvent biserica. De ce? Pentru ca nu cumva să ajungă să se compromită. Cum să se compromită? Prin faptul că fiind un creştin practicant el ajungea să fie unul care era cumva obligat moral să apere creştinismul în scrierile lui. Deşi a fost luteran trebuie să ştim că se poate să spunem despre Kant că în sens creştin ortodox a fost un laş. El s-a lepădat de biserică pentru a putea să fie un filosof lipsit de prejudecăţi religioase. Nu în acest mod se face filosofie.[85]

Se spune că în anul 1914 a fost un tânăr care urma să fie înrolat în armată fiindcă în acest an avea loc Primul Război Mondial.

- Ştii că urmează să fie înrolat nu? I-a spus el soţiei lui.
- Da ştiu.
- Sper să pot să revin acasă cu bine.
- Şi eu.
- Uite la ce m-am gândit.
- Ce anume?
- Noi mai avem nevoie de făcut mai multe cumpărături pentru casă.
- Aşa este.
- Le voi face eu.
- Dar tu trebuie să te pregăteşti pentru armată.
- Cred că îmi mai rămâne timp şi pentru a face cumpărăturile pentru casă.
- Chiar crezi?
- Da. Nu este nici o problemă.

[84]Este evident că una dintre modalităţile prin care creştinismul ortodox se putea întâlnii cu lumea antică era pe calea filosofiei. De ce? Este foarte simplu: oricine ajunge să iubească înţeleciunea. Ei bine creştinismul ortodox a venit cu o precizare: înţelepciunea nu venea de la zei ci la Hristos. Cine a fost Iisus? A fost Dumnezeul-om care a venit pe pământ pentru mântuirea omului. Iată prin urmare că lucrurile au fost cât se poate de clare. Se poate spune că printre mai multele motive ale înturpării Sale Hristos a venit să arate de unde vine înţelepciunea şi faptul că El este sursa înţelepciunii. Este evident că lucrurile au fost cât se poate de clare. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că lumea trebuia să ştie adevărul: zeii erau demoni şi demonii în nici un fel nu sunt fiinţe ale înţelepciunii. La fel de bine se poate spune că cu excepţia grecilor preocupările păgânilor cu înţelepciunea erau extrem de mici.

[85]Umberto Eco, *Kant şi ornitorincul* (Iaşi, 2017 reeditare).

- Bine dar să nu întârzii la înrolarea în armată.
- Nu, nu voi întârzia.

Tânărul soldat s-a dus la un comerciant.

- Bună ziua.
- Bună ziua.
- Am venit fiindcă am nevoie să fac mai multe cumpărături.
- Nici o problemă.
- Vă deranjează dacă vă dau o listă cu tot ceea ce am nevoie?
- Nu, în nici un caz.
- Bine, uitați lista.

Soldatul i-a dat comerciantului lista. Acesta s-a uitat pe ea.

- O dar aveți multe de cumpărat.
- Da, urmează să mă înrolez.
- Vai, îmi pare rău.
- Trebuie să îmi fac datoria față de țară.
- Asta așa este.
- Deci mă puteți ajuta cu aceste produse?
- Cum să nu.
- Vă mulțumesc mult.
- Și unde veți face armata?
- Se pare că voi merge direct pe front.
- Pe front?
- Da. Este nevoie de soldați pe front.
- Războiul acesta ne-a dat peste cap.
- Așa este. La cine îi place războiul?
- Vă spun eu la cine.
- La cine?
- La oamenii răi, la oamenii diavolului.
- Chiar așa?
- Cum să nu.
- Poate aveți dreptate.

Comerciantul a pus toate produsele de care avea nevoie soldatul pe cântar. S-a uitat bine după care a spus:

- Domnule vă costă 754 de lei.
- Bine. Vă plătesc acum.
- Nici o problemă.

Soldatul a scos banii și i-a dat comerciantului.

- Să știți că sunt aproape toți banii.
- Aproape?
- Da, aproape.
- Adică cum?
- Mai lipsesc un leu și 50 de bani.
- Vai nu îi am.
- Nu este nici o problemă domnule.
- De ce?
- Vă dau produsele fără de ei.
- Sunteți sigur?
- Cum să nu.
- Vă mulțumesc foarte mult.
- La revedere.
- La revedere.

Soldatul a luat marfa și a plecat.

- Bietul de el. Pleacă pe front, și-a spus comerciantul.

Timpul a trecut și în luna decembrie a aceluiași an soția soldatului a intrat pe ușa magazinului de unde în vară cumpărase soțul ei.

- Bună ziua.
- Bună ziua.
- Cu ce vă pot fi de folos? A început comerciantul.
- Nu știu dacă vă mai amintiți dar în vară soțul meu a făcut cumpărături de la acest magazin.
- În vară?
- Da.
- Nu cred că îmi aduc aminte.
- Era un soldat care urma să plece pe front.
- A da, îmi aduc aminte.
- Mă bucur.
- Și ce mai face?
- Se luptă cu inamicul.
- Dumnezeu să îi ajute.
- Să ai ajute. Vedeți soțul meu m-a trimis la dumneavoastră.
- De ce?
- Fiindcă a spus că are o datorie neplătită la dumneavoastră.
- Nu cred doamnă.
- Nu a spus că vă datorează un leu și 50 de bani.
- Dar i-am spus că nu trebuie să își facă nici o problemă.
- Domnule mi-a trimis bani din solda lui.
- Ce om conștiincios.
- Uitați aici banii.
- Fiindcă el mi-a trimis îi primesc.
- Foarte bine.
- Soțul dumneavoastră este un om foarte corect.
- La revedere.
- La revedere.[86]

Întâmplarea de mai sus ne spune că pentru a ajunge la corectitudine trebuie să ne ascultăm conștiința.[87] Ca să parafrazăm această afirmație ceea ce se poate vedea din viața Sfântului Iustin a fost că el a fost un filosof care a fost cu conștiința trează și a făcut tot ceea ce a fost posibil ca să ajungă să își liniștească conștiința. Inițial păgân Sfântul Iustin trece pe la mai mulți filosofi de orientare diferită pentru a ajunge în cele din urmă la Hristos. Pentru Hristos este și ucis prin otrăvire.[88] Ceea ce trebuie să remarcăm este faptul că deși a trăit într-o epocă a persecuțiilor anticreștine trebuie să ne dăm seama că Sfântul Iustin nu a fost ucis de persecutori ci de un alt filosof. A fost după cum am spus filosoful cinic Crescent. Se pare că unii filosofi erau filosofi numai cu numele fiindcă este greu de conceput că din ură față de filosofia unui alt filosof se poate ajunge la moarte. Iată de ce este bine să știm că exemplul Sfântul Iustin nu poate să treacă fără să fie:

- remarcat,
- urmat,
- aclamat,
- admirat.

Ceea ce se poate spune cu siguranță este că Sfântul Iustin Martirul și Filosoful este un model și un sfânt protector pentru toți filosofii creștin ortodocși din toate timpurile.[89]

CAPITOLUL 5

CREȘTINISMUL ORTODOX CA FILOSOFIE A FILOSOFIILOR

O zicală spune așa: "dacă tăceai filosof rămâneai." Unii atribuie această zicală filosofului Boethius, în timp ce alții afirmă că este mai mult un proverb popular. Ei bine zicala în sine le spune că:

---

[86]Grigorie Comșa, *1000 de pilde pentru viața creștină* (Arad, 1929).
[87]William Lind, Andrei Dîrlău, Irina Bazon, *Corectitudinea politică. "Religia" marxistă a noii ordini mondiale* (Editura Rost, 2015).
[88]Ștefan Reșceanu, *Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, structurile religioase și filosofice ale vremii sale* (Editura Universitaria, 2007).
[89]Andrew Louth, *Gânditori ortodocși moderni. De la Filocalie până în prezent* (Iași, 2017).

- trebuie să ştim când să vorbim
- şi trebuie să ştim când să tăcem.

Aceasta fiindcă este bine să ştim că sunt momente în viaţa noastră când trebuie să vorbim şi momente în care trebuie să tăcem. Cei mai mulţi uităm însă de:

- semnificaţia,
- importanţa,
- necesitatea
- şi nevoia

tăcerii. Filosofii creştin ortodocşi sunt unii care trebuie să ştim că nu sunt prea guralivi. Aceasta fiindcă ei sunt oameni care la un anumit nivel ştiu că: nu trebuie să arunce mărgăritarele lor porcilor. Prin urmare ceea ce voim să spunem este că filosofia creştin ortodoxă este într-un anume fel:

- filosofia filosofiilor,
- filosofia supremă,
- filosofia cea adevărată,
- filosofia regină,
- filosofia deplină.

Sunt după cum am spus mai multe filosofii dar toate aceste filosofii nu valorează mult. De ce? Fiindcă ele nu sunt:

- teocentrice,
- hristocentrice,
- creştine
- şi ortodoxe.[90]

Unul dintre criteriile esenţiale ale filosofiei este adevărul. Aceasta fiindcă este bine să ştim că o filosofie nu trebuie numai să emită mari teorii despre adevăr ci trebuie să fie una care să urmeze adevărului. Ei bine după cum am putut vedea au fost mai multe filosofii şi filosofi care evident că nu au urmat adevărului. Aceasta fiindcă ei au fost unii care au ajuns să se lase seduşi de tot felul de teorii deşarte. Trebuie să ştim că în sens creştin ortodox trebuie să facem o distincţie cât se poate de clară dintre:

- deşertăciune
- şi lucrul lui Dumnezeu.

Este bine să ştim că lumea este plină de deşertăciuni:

- răutate,
- bârfă,
- calomnie,
- scandal,
- minciună,
- ură
- sau rasism.[91]

Filosofii trebuie să ştim că sunt persoane care au o cu totul altă percepţie a realităţii. Iată ce spunea în acest sens gânditorul român Valeriu Butulescu: "e greu să scoţi infinitul din capul unui filosof." Ce vrea să spună această afirmaţie? Ea ne spune că sunt mai multe modalităţi de a ne raporta la infinit:

- teologic,
- matematic
- sau filosofic.

---

[90]Un alt lucru de care trebuie să ţinem cont este faptul că filosofia trebuie să fie una ortodoxă. Filosofia este un lucru care trebuie să ştim că trebuie să fie dreaptă, adică să slujească:
- drepatatea
- şi adevărul.
Aceasta fiindcă este bine să ştim că filosofia în sine este una care trebuie să respecte mai multe criterii pentru a fi o filsofie adevărată. După cum am spus ateii sunt unii care consideră că de fapt şi ateismul este o filosofe. Ce mare înţeleciune este acea să respingi existenţa lui Dumnezeu? Au fost mai mulţi filosofi care au luptat împotriva lui Dumnezeu. Unul dintre cei mai cunoscuţi este probabil Artuhur Schopenhauer.

[91]Ioan Buliga, *Deşertăciunile lumii* (Galaţi, 2009).

Ei bine infinitul este un lucru care mai toată lumea consideră că este o problemă fie teologică fiindcă Dumnezeu este infinit sau la fel de bine mia poate să fie o problemă matematică fiindcă se știe că în matematică există două tipuri de infinit:

- + infinit
- și - infinit.

Ei bine și filosofii sunt unii care ajung să fie preocupați de infinit. Cum poate să fie conceput cea care nu se termină niciodată? Poate să fie conceput fiindcă mintea are nevoie de anumiți pivoți pe care să se reazime. Prin urmare infinitul este și el o noțiune cu profund implicații filosofice. Ceea ce mai mulți filosofi pot să concluzioneze este că infinitul ne duce la Dumnezeu. Dar aici trebuie să știm că apare principala problemă: sunt mulți filosofi care devin conștienți de existența lui Dumnezeu și chiar ajung de filosofează despre această existență. Fiindcă pot să vadă că filosofia le oferă:

- accedere,
- cunoștință,
- trecere,
- acces

la Dumnezeu, ei bine adevărul este că mai mulți filosofi au ajuns să considere că existența lui Dumnezeu este numai o problemă filosofică. Sunt mulți care prețuiesc mai mult ceea ce spun filosofii despre Dumnezeu mai mult decât ceea ce ne spun:

- sfinții,
- teologii,
- misticii,
- și asceții

creștin ortodocși.[92]

Prin urmare putem să ne dăm seama că filosoful creștin ortodox nu este unul care trăiește rupt de realitate la fel cum făceau filosofii platonici în antichitate fiindcă considerau că realitatea este o stare de decădere din lumea ideilor sau a formelor transcendente. Iată de ce este bine să știm că filosoful creștin ortodox este un om cu picioarele pe pământ și care este profund:

- ancorat,
- prins,
- și legat

de realitate. Este realitatea cea care ne face să ne dăm seama că suntem unii care ajungem să fim adevărați filosofi creștin ortodocși. Iisus nu ne-a cerut ca să facem din filosofii creștin ortodocși unii care stau la o distanță augustă față de lume ci că fie unii care să fie cât se poate de:

- aproape,
- în proximitate,
- în intimitate,
- în sentimentul

realității și al lumii din jur.[93]

În acest sens gânditorul român Vasile Ghica spunea cât se poate de frumos: "nu poți să ajungi filosof, dacă nu știi să pui oftatul în ecuație." Aceste vorbe ne spun că filosoful trebuie să fie un om care să cunoască:

- realitatea,
- evenimentele din jurul lui,
- problemele lumii,

---

[92]Filosofia este o cale de ajunge la Dumnezeu dar ea este mai puțin o cale de a de a rămâne cu Dumnezeu. De ce? Fiindcă trebuie să știm că un filosof veritabil este unul care trebuie să știm că își dă seama că există o linie de demarcație dintre:
- religie,
- teologie,
- și filosofie.
Aceasta fiindcă trebuie să știm că nu se cuvine să amestecăm lucrurile. Lucrurile trebuie să rămână cât se poate de distincte și să nu ajugem să facem un amalgam. De ce să nu facem un amalgam:? Aceasta fiindcă trebuie să știm că:
- una este a face filosofie,
- și alta este a face teologie sau a teologhisii.
Lucrurile nu trebuie să fie confundate fiindcă sunt mai mulți care le confundă.
[93]Efrem Filotheitul, *Îndrumări duhovnicești* (Galați, 2019).

- greutățile oamenilor,
- dificultățile cu care se confruntă ei.

Este greu să ajungi să faci filosofie dacă eşti un om rupt de realitate şi de contextul în care te afli. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că trebuie să fim unii care să ajungem să ne dăm seama că filosoful nu trăieşte într-o lume abstractă. Am văzut din exemplul vieții Sfântului Iustin Martirul şi Filosoful că el a fost conştient că una dintre cele mai mari probleme ale timpului său a fost păgânismul. Păgânismul a fost:

- întuneric spiritual,
- pierdere a mânuirii,
- deşertăciune,
- primitivism,
- înşelăciune demonică.

Mai mult decât toate ceea ce trebuie să ştim este că acest primitivism care a fost păgânismul a fost unul care pretindea că este:

- adevărata filosofie
- şi adevărata religie.

Ei bine acest lucru nu putea să meargă la nesfârşit. Adevărul trebuia să fie cunoscut şi el a ajuns să fie cunoscut de creştinii ortodocşi. Din această cunoaştere a adevărului creştin ortodox nu s-a născut numai religia şi teologia creştin ortodoxă ci la fel de bine şi filosofia creştin ortodoxă. În sens inițial filosofia creştin ortodoxă este complementară teologiei creştin ortodoxe. De ce? Fiindcă în timp ce teologia studiată existența lui Dumnezeu ei bine filosofia creştin ortodoxă ajunge să studieze înțelepciunea lui Dumnezeu Tatăl.[94]

Prin urmare ceea ce trebuie să ştim că sunt filosofi adevărați şi filosofi falşi. Iată ce spunea în acest sens gânditorul Andre Gide: "când un filosof îți răspunde nu mai ştii nici ce l-ai întrebat." Din aceasta trebuie să ştim că sunt mulți filosofi care de fapt sunt falşi filosofi. Se ştie de exemplu că sovieticii au fost unii care au vrut să creeze un fel de filosofie sovietică. Aceasta fiindcă ei au fost unii care au ajuns să creadă că comunismul este cu adevărat o mare filosofie. În acest sens trebuie să ştim că mai toate orânduirile politice au ajuns să aibă propriile lor filosofii. În acest sens vorbeşte în zilele noastre de o:

- o filosofie a democrației,
- o filosofie a feudalismului,
- o filosofie a socialismului,
- o filosofie a capitalismului.

Ei bine trebuie să ştim că acelaşi lucru l-au făcut şi sovieticii. Au fost mai mulți filosofi sovietici care au voit să facă din comunism o adevărată filosofie. Au reuşit? Nu. Aceasta fiindcă după cum ştim comunismul fiindcă a fost ateu a fost mai mult o filosofie sterilă fără mari semnificații şi implicații.[95]

Se spune că filosoful roman Cicero discuta cu un cunoscut de al său.

- Şi ce mai faci Cicero?
- Foarte bine. Şi tu?
- Şi eu.
- Mă bucur.
- Tot cu filosofia te ocupi?
- Da de ce.
- Nu ştiu ce te atrage filosofia.
- Cum să nu mă atragă.
- Adică?

---

[94]Gânditorul român Andrei Ijac spunea cât se poate de frumos: "sunt filosof, până la limita cu Dumnezeu, El este de nefilosofat." acest lucru ne spune că există o liumită a filosofiei. Este vorba de limita în care ne dăm seama că filosofia ne spune unele lucruri despre Dumnezeu dar ea nu ne spune totul despre Dumnezeu. Aceasta din două motive:
- filosofia nu îşi propune să fie teologie,
- şi nici teologia nu poate să cunoască totul despre Dumnezeu fiindcă Dumnezeu este infinit.
Prin urmare după cum am spus filosofia este mai mult o pregătire pentru:
- religie
- şi teologie.
Trebuie să ştim că nu se poate ca să ajungem să facem din filosofie mai mult decât este ea. Deşi au fost şi sunt mulți filosofi care au ajuns să absolutizeze filosofia în materie de religie şi teologie trebuie să ştim că ea nu poate suplinii lor lor.

[95]Peter Buncan, *Russian messianism: third Rome, Holy revolution, communism and after* (Routledge, 2000).

- Păi tu nu știi care este scopul filosofiei?
- Care este?
- Să te facă înțelept.
- Să ajungi la înțelepciune?
- Da, evident.
- Și ai ajuns la înțelepciune?
- Sunt pe cale.
- Studiezi de atâta vreme filosofia și spui că ești numai pe cale.
- Alții trebuie să spună despre mine că sunt filosof.
- De ce?
- Fiindcă un filosof trebuie să fie modest.
- Asta așa este.
- Vezi că ești de acord cu mine.
- Și ce probleme filosofice te preocupă în ultima perioadă din viață?
- Sunt mai multe dar este una care mă preocupă în mod special.
- Care?
- Datoria.
- Ce datorie?
- Obligația de a îți face datoria până la capăt.
- Da, înțeleg.
- Ce am remarcat este că există o lege a datoriei în lumea noastră.
- Cum așa?
- Uite când un om nu își face datoria față de familie, de țară, de locul de muncă conștiința îl mustră nu?
- Așa este.
- De ce?
- Hmm...să știi că nu știu.
- Fiindcă noi așa am fost creați.
- Adică?
- Dumnezeu ne-a creat cu conștiință a datoriei.
- Bine dar sunt și mulți care nu au conștiința datoriei.
- Sunt foarte puțini.
- Dar totuși sunt.
- Sunt unii fiindcă ei au ales să nu asculte de conștiința lor.
- Poate așa este.
- Sigur așa este.
- Și ce este această lege a datoriei de care vorbești tu?
- Este o lege care se manifestă cât se poate de clar atunci când se ridică problema omorului.
- Mai exact?
- Nu îț spune conștiința că nu este bine să ucizi?
- Da.
- Ei vezi când nu ucizi nu faci decât să îți faci datoria față de conștiință.
- Da, așa este.
- Legea datoriei este una care este răspândită peste toți și peste toate.
- Cum ți-ai dat seama?
- Orice om este conștient de datoria lui față de această lume.
- Da, este datoria împlinită bine cea care ne face să dormim liniștiți noaptea.
- Și această lege a datoriei este neschimbată.
- Crezi?
- Da. Orice om o simte la fel.
- Poate.
- Legea datoriei la fel de bine este veșnică.
- Adică?
- Va exista atâta vreme cât va exista această lume.

- Și nu poate să fie schimbată această lege a datoriei?
- Adică să dea senatul o contra lege împotriva ei?
- Așa ceva.
- Nu se poate.
- De ce?
- Fiindcă ea este susținută de Dumnezeu.
- Da, lucrurile se leagă.
- Bine dar dacă poporul se răzvrăteşte împotriva legii datoriei?
- Nici aceasta nu poate să o schimbe.
- De ce?
- Fiindcă poporul nu este mai presus de Dumnezeu.
- Prin urmare ceea ce spui tu este că ceea ce a fost rânduit de Dumnezeu nu mai poate să fie schimbat?
- Da. Poate cineva să îi poruncească soarelui să nu mai răsară?
- Nu, nu are cum.
- Ei bine, la fel este și cu legea datoriei.
- Am înțeles Cicero.
- Foarte bine.
- Mulțumesc de conversație.
- Pentru nimic.[96]

Avem aici un dialog care ne spune despre faptul că noi toții oamenii avem o datorie sau mai bine spus o menire în această lume de care în nici un fel trebuie să ştim că nu putem să facem abstracție. Ei bine trebuie ştim că și filosofii au o datorie.[97]

Filosofii sunt unii care după cum am arătat ne pregătesc calea pentru Hristos. Aceasta nu înseamnă că filosofia este un lucru inferior de care trebuie să ne ferim şi pe care trebuie să îl considerăm ca o cantitate neglijabilă. În nici un caz nu este vorba de aşa ceva. Ceea ce trebuie să ştim este că filosofia nu este numai o problemă intelectuală ci la fel de bine este o problemă de duh. Trebuie să fim în duhul lui Hristos (în Duhul Sfânt) pentru a ajunge să elaborăm o filosofie creştin ortodoxă.[98]

Prin urmare trebuie să fim conştienți că filosofia nu este pur şi simplu o problemă de înclinație. Pentru a fi un filosof creştin autentic trebuie să ştim că trebuie să fim unii care să avem mai multe calități. Aceste calități sunt unele care sunt necesare pentru a ajunge să elaborăm o filosofie creştin autentică. Iată de ce trebuie să ne dăm seama că un filosof creştin ortodox autentic are nevoie de mai multe lucruri:

- lectura Bibliei,
- lectura operelor sfinților părinți,
- asceză,
- nevoință,
- mersul la biserică,
- spovedanie,
- împărtășanie,
- a face pelerinaje pe la locuri sfinte,
- a deprinde ascultarea creştin ortodoxă,
- smerenia etc.

Am spus că filosoful creştin ortodox autentic este o persoană smerită fiindcă după cum ştim filosofia poate să aducă multă îngâmfare. Sfântul apostol Pavel era cât se poate de concludent în acest sens: "luați aminte să nu vă fure mințile cineva cu filozofia și cu deşarta înşelăciune din predania omenească, după înțelesurile cele slabe ale lumii și nu după Hristos." (Coloseni 2, 8). Chiar dacă un filosof este un om superior este bine să ştim că el nu trebuie să renunțe la smerenie.[99]

Este evident că oamenii sunt de mai multe categorii. Sunt foarte mulți oameni care sunt în căutare și care vor să găsească o filosofie care să le dea răspuns la toate întrebările existențiale care îi frământă. Ei bine trebuie

---

[96]Grigorie Comşa, *1000 de pilde pentru viața creştină* (Arad, 1929).
[97]Veronica Anton, *Timp și eternitate în filosofia greacă și în gândirea patristică* (Iași, 2018).
[98]Mxim Aghioritul, *Filosofia ascetică potrivit Sfintei Scripturi și sfinților părinți* (Galați, 2017).
[99]Sofian Boghiu, *Smerenia și dragostea: însușirile trăirii ortodoxe* (București, 2002).

să știm că atunci când suntem în căutări se poate spune că la un anumit nivel suntem în criză. Când omul este în criză el simte că:

- timpul îl presează,
- că trebuie să vină cu niște soluții viabile la problemele sale,
- că filosofia este o posibilitate care l-ar ajuta,
- că trebuie să își mențină deschise perspectivele.

Ei bine cei mai mulți dintre cei care se află în căutări trebuie să știm că vor un fel de super-filosofie. Este o filosofie care vine să le răspundă la toate întrebările. În acest sens filosoful roman antic Cicero spunea cât se poate de clar că nu este nimic oricât de absurd care să nu fi fost spus de filosofi.[100]

Ceea ce trebuie să știe cei care sunt în căutări este că fără doar și poate filosofia poate să ofere mai multe răspunsuri la problemele care îi preocupă însă filosofia nu poate să ofere toate răspunsurile la toate problemele din lume. Sunt mulți chiar și dintre filosofi care trebuie să fim conștienți că au ajuns:

- să supra-solicite,
- să supra-estimeze,
- să supra-evalueze

filosofia și ceea ce ne poate oferii ea. Trebuie să știm că în sens strict tehnic filosofia ne oferă înțelepciune. Ei bine unii devin fanatici ai filosofie și consideră că filosofia poate să ofere un răspuns bun la mai toate problemele care îl preocupă pe om. Vorbim aici de:

- probleme științifice,
- probleme artistice,
- probleme culturale,
- probleme ale civilizației,
- probleme religioase,
- probleme teologice etc.

După cum știm sunt mai mulți filosofie care consideră că nu trebuie să mai avem nevoie de religie și de teologie ci trebuie să fim unii care să e folosim numai de filosofie pentru a fi în legătură cu Dumnezeu. De ce? Fiindcă filosofia este una care își ridică problema existenței lui Dumnezeu.[101]

În viața publică trebuie să știm că sunt mulți care sunt unii care se consideră pe ei filosofi. Aceasta fiindcă este extrem de ușor să imiți un filosof. Este ușor să imiți un filosof dar este extrem de greu să fi chiar tu filosof. Acesta fiindcă trebuie să știm că nu oricine poate să ajungă filosof. Ei bine cei care se pretind mari filosofi sunt unii care:

- folosesc un limbaj sofisticat,
- au aerul unor oameni importanți,
- se consideră extrem de capabili,
- superiori celor din jur,
- sunt unii care trebuie să fie ascultați etc.

Ei bine trebuie să știm că ei nu sunt filosofi în adevăratul sens al cuvântului. Gânditorul român Vasile Ghica spunea cât se poate de clar: "țăranul nu poate fi considerat filosof, deoarece are limbajul prea clar."[102]

Afirmația de mai sus este una care ne spune că nu trebuie să ajungem la un fel de stereotip al filosofului. Adevărații filosofi sunt unii care sunt pe înțelesul celor mulți și nu este nevoie de un efort ieșit din comun pentru a ajunge să îi înțelegi. Prin urmare ceea ce trebuie să știm este că filosofia nu constă într-un:

- super-limbaj,
- super-concepte,
- super-afirmații filosofice,
- super-logică,

---

[100]Cicero,*De Divinatione,* II, 58.

[101]Să fie existența lui Dumnezeu numai o problemă filosofică? Vom vedea că nu. Trebuie să știm că existența lui Dumnezeu este o problemă teologică și religioasă care are mai multe implicații filosofice. Filosofii sunt liberi să filosofeze despre existența lui Dumnezeu dar certitudinea vine numai din teologie. De ce? Fiindcă este teologia cea care se bazeză pe revelație. Ei bine trebuie să știm că nu există nici un fel de reveație în filosofia. Nu există nici un fel de revelație fiindcă este bine să știm că ajungem să îl descoperim pe Dumnezeu numai filosofi. Este bine să știm că demersurile de a ajunge să Îl cunoaștem pe Dumnezeu în sens filosofic sunt unele care intră sub icidența științei și nu a teologiei. Aceasta fiindcă știința este un lucru care ține de filosofie. Este bine să avem lucrurile cât se poate de bine definite. Aceasta fiindcă după cum am spus lucrurile pot să fie confundate.

[102]Vasile Ghica,*În ghearele râsului*(București 2014).

- super-știință.

Aceasta fiindcă în sine filosofia este un lucru care merge pe simplitate și pe ceea ce este esențial. Iată de ce este bine să știm că filosofia este un lucru care ajunge să ne facă să fim unii care să ne dăm seama că trebuie să ajungem la:

- simplitate,
- la esențial,
- la claritate etc.

Toate aceste lucruri sunt unele care trebuie să știm că au ajuns să clarifice marile concepte filosofice ale lumii. Este bine să știm că filosofia este un lucru care dacă este explicată poate să fie înțeleasă mai de toată lumea. Ei bine se poate vedea că în zilele noastre filosofia a ajuns o afacere privată și sunt numai câțiva mari "inițiați" care pot să înțeleagă filosofia și să îi dea de înțeles. Aceasta fiindcă este bine să știm că în zilele noastre sunt mai mulți care consideră filosofia un lucru care este rezervat numai unei clase privilegiate și cei mulți sunt ignoranți. Este bine să știm că sunt mulți așa-ziși filosofi:

- scriu,
- vorbesc,
- discută,
- fac afirmații

ambigue fiindcă ei consideră că gloata nu este făcută pentru filosofie. Filosofia este într-un anume sens un privilegiu pe care îl au numai câțiva oameni. Concepția creștin ortodoxă este că oricine este interesat poate să ajungă la înțelepciune. Aceasta fiindcă este bine să știm că sensul filosofiei este unul care ne duce spre

- cunoaștere
- și experiență.

Filosofia nu este numai cunoaștere și la fel de bine experiență. Este bine să ajungem să avem mai multe cunoștințe pe care să fim capabili să le punem în practică. Aceasta fiindcă o filosofie poate să fie validă numai dacă are aplicabilitate practică.[103]

Este evident că sunt mulți care susțin că filosofia nu convinge ci mai mult seduce. Să fie filosofia un lucru care ajunge să seducă? Adevărul este că nu. Ajunge să ne seducă numai ceea ce este:

- efemer,
- perisabil,
- trecător,
- superficial,
- fără valoare.

În sine filosofia este una care ajunge să ne convingă și să ne facă să fim unii care ajungem să ne dăm seama de sensul și de rostul de a fi filosofi. Filosofia prin urmare este un lucru care ajunge să convingă de cele mai multe ori pe cale rațională. Omul se confruntă cu mai multe

- probleme
- și necazuri

și are nevoie de soluții la ele. Așa se face că se naște în el un imbold spre ceea ce este înțelept. Așa se poate spune că se naște filosofia.[104]

Este evident că trebuie să fim unii care să ajungem să facem distincția dintre:

- deșertăciune lumească
- și filosofia creștin ortodoxă.

---

[103]Cum am putea să denunim filosofia creștin ortodoxă? Se poate spune că filosofia creștin ortodoxă este o filosofie a iubirii agapice, adică a iubirii curate. Nu se poate să fi un filosof creștin ortodox dacă nu ai iubire agapică. De ce? Fiindcă Iisus a venit în această lume să aducă legea iubirii. Este această lege a iubirii care ajunge să fie una care să ne deschidă spre ceea ce este esențial în viață. Este greu să spui că poți să fi un filosof dacă ești un om

- al urii,
- al conflictului,
- al dezbinării,
- al războiului.

Aceasta fiindcă este bine să știm că filosofia este un lucur cât se poate de concret și ajunge să fie creștin ortodoxă numai când o raportăm la Hristos.

[104]Jacqueline Russ, *Metodele în filosofie* (Editura Univers Enciclopedic, 1999).

Filosofia creştin ortodoxă după cum am spus este orientată spre persoana Domnului Iisus Hristos. Fiindcă are această orientare trebuie să ştim că filosofia creştin ortodoxă este una care ajunge la:

- profunzime,
- seriozitate,
- morală,
- adâncime,
- deplinătate,
- totalitate.

Este evident că filosofia creştin ortodoxă este conştientă de faptul că Iisus nu a fost un simplu om și un simplu profet ci mai mult că a fost Fiul lui Dumnezeu făcut om pentru mântuirea noastră. Prin urmare de la Hristos filosoful creştin ortodox învață să vadă partea pozitivă a lucrurilor. Aceasta fiindcă după cum putem să ne dăm seama sunt mai multe lucruri rele și negative în lumea noastră. Ei bine Iisus ne-a învățat că există un conflict dintre bine și rău în lumea noastră dar noi trebuie să fim de partea binelui. Aceasta fiindcă Dumnezeu este de partea binelui şi El ne va ajuta în această încăierare de forțe dintre bine şi rău. Gânditorul Thomas Dewar spunea în acest sens că: "un filosof este un om care se poate uita la un pahar gol cu un zâmbet." Acest lucru vine să ne spună că atunci când suntem confruntați cu:

- probleme
- sau dileme

este bine să ajungem să ne punem încrederea în Dumnezeu Tatăl. Aceasta fiindcă filosoful creştin ortodox ştie că el este un om care are încredere în Dumnezeu care este Tatăl nostru. Ar fi de interes aici o filosofie care să evidențieze cum este privit Dumnezeu Tatăl de filosofie în general. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că există anumite implicații şi de ordin filosofic atunci când ajungem să devenim conştienți că Dumnezeu este Tatăl nostru. Este evident că unii dintre noi au mari îndoieli nu numai filosofice ci la fel de bine și de credință. Iată ce spunea în acest sens gânditorul român Vasile Ghica: "cultiv îndoiala chiar când lucrurile sunt clare. Și mă simt mai filosof."

Afirmația de mai sus este una care ne spune că îndoiala este un lucru care ajunge să fie ceva care ne face să fim cât se poate de sceptici cu ceea ce are loc în jurul nostru. Este bine să ştim că scepticismul de fapt s-a născut din filosofie. Scepticismul a fost unul care a apărut în Grecia antică și susținea că ceea ce pot oamenii simții cu turpul poate să fie înşelător. Iată de ce îndoiala este bună.[105]

Este evident că un filosof creştin ortodox are mai multe calități care evident că îl facă să fie remarcat. Care sunt aceste calități?

1. Moralitatea,
2. Seriozitatea,
3. Evlavia,
4. Știința,
5. Curiozitatea,
6. Capacitatea de a investiga,
7. Integritatea etc.

Toate aceste lucruri sunt unele care este bine să ştim că sunt unele pe care un filosof creştin ortodox se cuvine să le aibă şi dacă nu are să le cultive.[106]

Se spune că doi istorici discutau probleme de istorie.

- Și ce mai faci?
- Bine. Tu?
- Și eu.
- Mă bucur.
- Ce mai studiat?
- Multe, multe.

---

[105]A fi sceptic nu te face automat un filosof. Ceea ce trebuie să ştim este că un filosof tinde să fie extrem de sceptic în probleme de credință. Aceasta fiindcă este bine să ştim că filosoful este unul care la fel ca Toma necredinciosul ajunge să se îndoiască de ceea ce cei credincioşi iau ca fiind adevărat. Este evident că sunt mai mulți filosofi care privesc religia şi teologia cu ochi critici. Aceasta fiindcă ei sunt unii care vor să ajungă să vadă lucrurile în profunzimea lor. Ei bine după ce au trecut de testul îndoielii adevărul este că cei mai mulți filosofi sunt cât se poate de devotați şi credincioşi lui Hristos şi Bisericii.

[106]Alain Graf, Christine le Brihan, *Lexic de filosofie* (Editura Institutul European, 2000).

- Păi spune-mi și mie.
- Chiar vrei?
- Da. Cum să nu.
- Bine îți voi spune.
- Am citit zilele astea mai multe lucruri din istoria antică.
- Și ce ai descoperit?
- Am descoperit o similaritate între doi mari istorici antici.
- Despre cine este vorba?
- Despre istoricii Suetoniu și Filon.
- Sunt familiar cu ei.
- Sigur că ești.
- Și ce spun ei?
- Suetoniu spune un lucru care m-a pus pe gânduri.
- Ce anume?
- Este vorba de împăratul roman Tiberiu.
- Vorbește Suetoniu despre el?
- Da, destul de bine.
- Și ce anume spune?
- Spune că Tiberiu a fost un împărat foarte crud.
- Iisus parcă a trăit în timpul lui nu?
- Da, dar nu s-au cunoscut.
- Asta așa este.
- Poate și fiindcă Iisus a trăit în Israel.
- Și Tiberiu l-a Roma.
- Ceea ce nu știi tu este că Tiberiu a făcut mai multe crime în domnia lui.
- Nu știam.
- Știi acum.
- Și ce consecințe a avut?
- Au avut consecințe grave.
- De ce?
- Suetoniu spune că Tiberiu era permanent mustrat de conștiința lui.
- Și cum se manifesta?
- Se manifesta în așa fel că Tiberiu de mai multe ori își dorea moartea.
- Da, mi se pare logic.
- Sigur că este logic.
- Nu știam că Tiberiu a fost un criminal.
- A dat ordin să fie uciși mulți oameni.
- Și Cum își dorea moartea?
- Și Suetoniu spune că la un moment dat Tiberiu ar fi spus: "zeii pot să mă nimicească pentru că simt că zi de zi mă apropii de moarte."
- Deci totuși avea conștiință Tiberiu.
- Sigur că avea.
- Deși era păgân.
- Și păgânii aveau conștiință.
- Cum așa?
- Sfântul Pavel spune cât se poate de frumos că: păgânii care nu au lege din fire fac ale legii.
- Așa este.
- Ei și un alt caz care mi-a atras atenția vine de la istoricul antic Filo.
- Ce spune el?
- Ei bine Filo a fost unul care a vrut să știe care au fost cei mai mari criminali ai antichității.
- Și care au fost ei?
- Au fost mai mulți dar unul s-a remarcat în mod particular.
- Cine anume?

- Un criminal pe nume Flaccus.
- Aşa şi?
- Ei bine Flaccus a crezut că dacă va lua mai multe vieţi conştiinţa nu îl va mustra.
- Şi nu a fost aşa?
- Nu.
- De ce?
- Fiindcă Flaccus la un moment dat a fost auzit spunând: „mor înainte de vreme, multe chinuri de moarte sufăr înainte de a veni ultima, cea mai grozavă."
- Chiar aşa de tare îl mustra conştiinţa?
- Se pare că da.
- Să ştii că discuţia cu tine a fost extrem de folositoare.
- De ce?
- Fiindcă mi-a spus cât de bine este să ajungi să trăieşti cu conştiinţa împăcată.
- Adevărul este că noi nu prea luăm în seamă conştiinţa.
- Fiindcă credem că nu este importantă.
- Dar ea este totuşi importantă.
- Sigur că este.[107]

Avem aici o relatare care ne spune că în nici un fel nu trebuie să subestimăm conştiinţa omului. Este bine să ştim că conştiinţa este una care ajunge să se manifeste şi în sens filosofic. Este conştiinţa cea care ne face conştiinţei că trebuie să urmăm înţelepciunea şi să trecem peste nebunie.[108]

Este evident după cum am spus că este posibil ca să ajungem să fim sceptici cu privire la înţelepciune. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că înţelepciunea este un lucru care trebuie să fie testat şi nu acceptat fără de nici o probă. Scepticismul după cum am spus este parte din filosofie. Se consideră că primii filosofi sceptici au fost Phyrron din Elis şi Timon din Phlius. După ei au mai venit şi alţi sceptici:
- Sextus Empiricus,
- Agrippa,
- Enesidem etc.

Creştinismul ortodox nu neagă faptul că a fi sceptici în probleme de credinţă nu este un permis. Filosoful este liber să fie sceptic cu privire la creştinismul ortodox, dar odată ce s-a convins de veridicitatea lui, el trebuie să fie un mărturisitor al lui Hristos.[109]

Sfinţii părinţi ai creştinismului ortodox sunt unii care ne spun că creştinismul ortodox este filosofia filosofiilor. Aceasta fiindcă el ne face să fim în legătură cu Hristos. Aşa se face că există posibilitatea pentru filosofi să îşi dea seama de cine este Hristos. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că Hristos vine în întâmpinarea filosofilor şi ajunge să îi conducă spre adevărata înţelepciune. Prin urmare în sens creştin ortodox înţelepciunea:
- iasă,
- vine,
- purcede,
- emană

din Hristos. Nu trebuie să ne fie ruşine să mărturisim că creştinismul ortodox este filosofia filosofiilor fiindcă avem în Hristos pe Fiul lui Dumnezeu făcut om. Acesta este punctul dintre care trebuie să înceapă orice filosofie. Hristos este piatra din capul unchiului a filosofiei de după El.[110]

CAPITOLUL 6

ANTI-FILOSOFIA SAU PESEUDOFILOSOFIA DEMONICĂ: NIHILISMUL

[107]Grigorie Comşa, *1000 de pilde pentru viaţa creştină* (Arad, 1929).
[108]Proclu Nicău, *Conştiinţă spunemi tu* (Putna, 2016).
[109]După cum am putut vedea un astfel de caz a fost şi cu Sfântul Iustin Martirul şi Filosoful. Sfântul Iustina trecut pe la mai multe şcoli de filosofie. În cele din urmă va ajunge să se convertească la creştinism fiindcă a găsit în Hristos adevărata înţelepciune. Cazul Sfântului Iustin Martirul şi Filosoful este unul aproape uitat în zilele noastre. Aceasta fiindcă oamenii de azi nu mai vor să ştie despre adevăraţii filsofi creştini au trecutului. Este evident că trebuie să fim deschişi cu filosofii din trecut.
[110]Nicolae Turcan, *Credinţa ca filosofie: marginalii la gândirea Tradiţiei* (Editura Limes, 2011).

Am ajuns într-un punct nevralgic al cărții noastre. Aceasta fiindcă am ajuns să vorbim despre nihilism. Ce este nihilismul credem că știu mai toți filosofii. Termenul de nihilism este unul de proveniență latină. Nihil în latină însemnă nimic. Prin urmare nihilismul este filosofia nimicului. Poate să existe o filosofie a nimicului? Ei bine trebuie să știm că din punct de vedere creștin ortodox în nici un fel nu se poate vorbii de o filosofie a nimicului. Filosofia nihilistă este una care susține:

- regresia,
- pornirea,
- revenirea,

la starea inițială de mai înainte de creația lui Dumnezeu: nimicul. Nihiliștii spun că de fapt nimicul este mai bun decât ființa fiindcă ființa umană este una care trece prin:

- suferință,
- durere,
- necazuri,
- moarte

în cele din urmă. Decât toate aceste lucruri - nimicul spun nihiliștii - că este o alternativă mai bună. Iată ce spunea în acest sens filosoful ateu Albert Camus: "dacă credem în nimic, dacă nimicul are un sens și dacă putem să nu mai afirmăm nici o valoare, atunci totul este posibil și nimicul nu mai are nici o importanță." Vedem aici germenii unei doctrine demonice care este nihilismul. Este bine să știm că demonii sunt unii care la fel de bine pot să sugereze nu numai păcate ci la fel de bine idei:

- filosofice
- sau politice.

Aceasta fiindcă trebuie să știm că nihilismul este o doctrină demonică. Omul trebuie să ajungă să se piardă în nimic și prin urmare ceea ce contează în această viață este:

- distrugerea,
- negația,
- negativul,
- răul
- demonicul

în cele din urmă.[111]

Primul mare nihilist al lumii a fost germanul Friedrich Nietzsche. Ceea ce știm despre el este că el a fost cel care a lansat idea că Dumnezeu este mort (Got ist tot). Nietzsche s-a considerat pe sine un filosof dar dacă este să îl privim după standardele cele mai rezonabile ale filosofiei vom vedea că el nu poate să fie denumit un filosof în adevăratul sens al cuvântului. Nu are cum să fie un filosof o persoană care nu crede în Dumnezeu. De ce? Trebuie să ne întrebăm cea mai rudimentară întrebare: este înțelept să nu crezi în Dumnezeu? Sfântul psalmist David spunea așa: zis-a cel nebun într-un inima sa: nu este Dumnezeu. Prin urmare este nebunie să nu crezi în Dumnezeu. Nu este de mirare că Nietzsche și-a terminat viața într-un azil de nebuni. Aceasta fiindcă "filosofia" pe care a promovat-o a ajuns să îl nebunească. Acest lucru trebuie să fie un avertisment serios pentru cei care simpatizează cu Nietzsche și nihiliștii. Iată ce spunea Nietzsche la un moment dat: "este o mare înșelăciune a filosofilor și a moraliștilor să creadă că pot scăpa de decadență prin faptul că se opun ei. Acest lucru este dincolo de voința lor; și totuși deși nu își dau seama acum își vor da seama mai apoi că ei au fost de fapt cei mai mari promotori ai decadenței."[112]

Este bine să știm că Nietzsche a fost cel mai mare "profet" al nihilismului. El a fost cel care a ajuns să susțină că el este:

- antihrist,

---

[111]Este evident că nihilismul nu este o filosofie în adevăratul sens al cuvântului. Aceasta fiindcă nu poate să fie o filosofie ceva care susține că nimicul este sensul vieții. Nimicul este o non-entitate ori se pare că nihiliștii uită să se include pe sine în această non-entitate. Se știe de nihilistul român Cioran că recomanda altora sinciderea dar el nu s-a sinucis și din câte ne spun contemporanii lui el era cât se poate de atent cu sine și persoana lui. Prin urmare trebuie să știm că pentru nihiliști nu Dumnezeu este sensul vieții ci nimicul. În acest sens nihiliștii nu cred în Dumnezeu și sunt atei militanți. Acest fapt ne spune că în nici un fel nu se poate vorbii de o adevărată filosofie a nihilismului. De ce? Fiindcă nihilismul este unul care neagă ceea cee este fundametal filosofiei: înțelepciunea. Ce înțelepciune mai poate să fie în nimic? Adevărul este că nici una. Iată de ce trebuie să știm că nihilismul nu este o filosofie în adevăratul sens al cuvântului.

[112]Friedrich Nietzsche, *Voința de putere* (Editura Antet Revolutions, 2010).

Şi că:
- cultul zei păgâni antici trebuie să fie reînviat.

Prin urmare ceea ce a voit Nietzsche a fost să fie eliminaţi 2000 de ani de filosofie creştin ortodoxă sau în mare de filosofie creştină şi filosofii să ajungă să susţină o filosofie a păgânismului sau mai bine spus a neopăgânismului. Prin urmare Nietzsche a fost un adept al:
- ateimsului,
- haosului,
- păgânismului,
- decadenţei,
- distrugerii,
- a demonicului.

Mai poate să fie numit un asemenea om filosof? Bunul simţ ne spune că nu dar din nefericire Nietzsche are destui de mulţi adepţi şi în zilele noastre. Unul dintre cei mai mari adepţi ai lui Nietzsche a fost marele dictator german Adolf Hitler. Idea lui Hitler a unei rase ariene care este o rasă superioară şi care este menită să conducă lumea (rasa ariană era identică cu rasa germană) a fost de fapt o preluare din doctrina lui Nietzsche a supra-omului (ubermensch). Supra-omul era după Nietzsche un om care:
- nu mai vrea nevoie de Dumnezeu,
- nu mai era "dependent" de Dumnezeu,
- putea să trăiască fără Dumnezeu,
- era liber de Dumnezeu,
- şi în cele din urmă a ajuns să Îl detroneze pe Dumnezeu.

După cum putem să vedem nihiliştii şi mai ales Nietzsche au fost cât se poate de sensibili la idea de Dumnezeu. S-a voit înlocuirea lui Dumnezeu sau mai bine spus "detronarea" lui Dumnezeu.[113] Ei bine noi creştinii ortodocşi ştim din Vechiul Testament că şi diavolul a voit acelaşi lucru. Să ne aducem aici aminte de cele două texte fundamentale din Biblie care vorbesc despre căderea diavolului: "cum ai căzut tu din ceruri, stea strălucitoare, fecior al dimineţii! Cum ai fost aruncat la pământ, tu, biruitor de neamuri!Tu care ziceai în cugetul tău: "Ridica-mă-voi în ceruri şi mai presus de stelele Dumnezeului celui puternic voi aşeza jilţul meu! În muntele cel sfânt voi pune sălaşul meu, în fundurile laturei celei de miazănoapte.Sui-mă-voi deasupra norilor şi asemenea cu Cel Preaînalt voi fi".Şi acum, tu te pogori în iad, în cele mai de jos ale adâncului!Cei ce te văd îşi întorc privirea în spre tine şi se uită cu luare aminte zicând: "Oare acesta este omul de care tremura pământul şi împărăţiile se cutremurau?"Oare acesta este cel ce prefăcea lumea în pustiu şi cetăţile le dobora şi nu da drumul robilor săi?"" (Isaia 14, 12,-17).

Al doilea text biblic care ne vorbeşte cât se poate de clar despre căderea diavolului este de la Sfântul prooroc Iezechil: "tu te aflai în Eden, în grădina lui Dumnezeu; hainele tale erau împodobite cu tot felul de pietre scumpe: cu rubine, topaze şi diamante, cu crisolit, onix şi iaspis, cu safir, smarald, carbuncul şi aur; toate erau pregătite şi aşezate cu iscusinţă în cuibuleţe şi puse pe tine în ziua în care ai fost făcut.Tu erai heruvimul pus ca să ocroteşti; te aşezasem pe muntele cel sfânt al lui Dumnezeu, şi umblai prin mijlocul pietrelor celor de foc. Fost-ai fără prihană în căile tale din ziua facerii tale şi până s-a încuibat în tine nelegiuirea. Din pricina întinderii negoţului tău, lăuntrul tău s-a umplut de nedreptate şi ai păcătuit, şi Eu te-am izgonit pe tine, heruvim ocrotitor, din pietrele cele scânteietoare şi te-am aruncat din muntele lui Dumnezeu, ca pe un necurat. Din pricina frumuseţii tale s-a îngâmfat inima ta, şi pentru trufia ta ţi-ai pierdut înţelepciunea. De aceea te-am aruncat la pământ şi te voi da înaintea regilor spre batjocură. Prin mulţimea nelegiuirilor tale, săvârşite în negoţul tău nedrept, ţi-ai pângărit altarele tale; şi Eu voi scoate din mijlocul tău foc, care te va şi mistui; şi te voi preface în cenuşă pe pământ înaintea ochilor tuturor celor ce te văd. Toţi cei ce te cunosc între popoare se vor mira de tine, vei ajunge o groază şi în veci nu vei mai fi." (Iezechil 28, 13.19).

Avem aici două texte pe care orice filosof creştin ortodox ar trebuii să le ştie şi nu numai orice filosof creştin ortodox ci orice filosof în general. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că răspunsul lui Dumnezeu la cei care nu ascultă de El nu este întoarcerea în nimic după cum spunea Nietzsche ci intrarea în iad. Iadul este anti-fiinţa, deci un stadiu inferior decât nimicul. Iadul este ceea ce nihiliştii nu vor să recunoască că există. Ei cred că nu există viaţă de apoi, ci numai nimicul după moarte.[114]

[113]John Marmysz, *Laughing at nothing: humos as response to nihilism* (New York, 2003).
[114]Sfântul Siluan Atonitul, *Între iadul deznădejdii şi iadul smereniei* (Alba Iulia, 1993).

Nietzsche a fost cel care în secolul al XIX-lea anunțat moartea lui Dumnezeu. Deși mai toată gândirea (dar nu filosofia) lui Nietzsche este centrată pe idea morții lui Dumnezeu, este bine să știm că aici vom da numai două dintre principalele texte în care Nietzsche vorbește explicit de moartea lui Dumnezeu

1. "Dumnezeu a murit! Dumnezeu rămâne mort! Și noi l-am ucis! Cum să ne consolăm noi, ucigașii ucigașilor? Cel mai sfânt și mai puternic din tot ce-a avut lumea până acum și-a pierdut sângele sub cuțitele noastre - cine ne spală de acest sânge? Cu ce apă ne-am putea curăța? Ce ispășiri, ce jocuri sfinte va trebuie să inventăm? Nu este oare dimensiunea acestei fapte prea mare pentru noi? Nu trebuie să devenim noi înșine zei pentru a părea cel puțin demni de ea?"[115]

2. "Când Zarathustra auzi aceasta, îl salută pe sfânt zicându-i: „O, câte n-aș avea să le aduc! Dar lasă-mă să plec cât pot mai iute, ca nu cumva să-ți iau ceva!" Așa se despărțiră, moșneagul și bărbatul, râzând, și amândoi râdeau ca doi copii.Dar Zarathustra, când rămase iarăși singur, grăi astfel în sinea sa: „Să fie oare cu putință?! Acest prea sfânt moșneag încă n-a auzit, acolo în pădurea lui, că Dumnezeu e mort!"[116]

Avem aici de fapt două texte care trebuie să știm că stabilesc toată agenda nihilsimului din toate timpurile. Trebuie să știm că lui Nietzsche i s-au alăturat și alți adepți ai nihilismului. După cum am spus premiza de bază a acestei cărți este că nihilismul nu este o filosofie ci o anti-filosofie sau mai bine spus o pseudofilosofie. Dintre cei mai cunoscuți nihiliști alții decât Nietzsche amintim:

- Teodor Adorno,
- Jean Baudrillard,
- Emil Cioran,
- Ahmad Fardid,
- Michael Allen Gilespie,
- Giacomo Leopardi,
- Alan Pratt,
- Dennis J. Schmidt,
- Leo Strauss,
- Dimitris Varoulakis etc.

Este bine să știm că în secolul al XIX-lea Nietzsche a fost mai mult un pionier în materie de nihilism. Apogeul nihilismului avea să fie începutul secolului al XX-lea sau mai bine spus secolul al XX-lea în totalitatea lui.

Este foarte bine să avem stabilită o anumită etică a filosofiei creștin ortodoxe. Aceasta fiindcă nu oricine își spune că este

- filosof
- și că face filosofie

ajunge să fie filosof cu adevărat. Lucrurile sunt cât se poate de clare și nu trebuie să le complicăm. În acest sens se ridică întrebarea: poți să fi ateu și să fi și filosof în același timp? În sens creștin ortodox este bine să știm că filosofia este un lucru care trebuie să respecte anumite exigențe. În sens creștin ortodox nu poate să fie un adevărat filosof o persoană care nu crede în Dumnezeu și respinge în mod sistematic credința în Dumnezeu. Ei bine nihiliștii fac acest lucru și totuși ei sunt considerați de marea masă de oameni ca filosofi. Aici după cum am spus trebuie să știm că trebuie să facem distincția fundamentală dintre.

- filosofie
- și pseudofilosofie.

Aceasta fiindcă este ușor ca să fii de exemplu un gunoier și să te numești pe tine filosof. Orice om are libertatea de a se numii pe sine filosof dar acest lucru nu înseamnă că el este filosof în sens adevărat. Prin urmare după cum am spus omul care respinge existența lui Dumnezeu și nu crede în Dumnezeu nu are cum să fie un filosof adevărat. Aceasta fiindcă nu există nici un fel de înțelepciune în a nega pe Dumnezeu.[117]

Istoricul antic Plutarh ne spune în scrierile sale o poveste mai puțin cunoscută. Se spune că în vechime a trăit un anumit Dassius. Într-o zi el s-a certat cu tatăl său.

- Nu te mai supor bâtrânule!
- Dar eu te mai suport pe tine?

---

[115]Nietzsche,*Știința voioasă,* secțiunea 125, traducere de Simion Dănilă.

[116]Nietzsche, *Așa grăit-a Zarathustra*, traducere de Ștefan Augustin Doinaș.

[117]J. T. Mawson, *Belief in God: an introduction to the philosophy of religion* (Oxford, 2005).

- Cine te crezi tu mă?
- Eu? Sunt tatăl tău netotule.
- Și creză că asta rezolvă totul?
- Trebuie să asculți de mine.
- Asta să o crezi tu.
- Ești un bartard și nu te mai recunosc ca fiul meu.
- Ba nu. Eu nu te mai recunosc ca tatăl meu.
- Și ce este cu asta mă?
- Crezi că îmi este frică de tine bătrân și moșneag ce ești?
- Ție nu îți este frică nici de Dumnezeu.
- Seamăn cu cel care m-a făcut.
- Eu te-am făcut bine, tu te-ai stricat.
- De parcă tu nu ai fi contribuit cu nimic la asta?
- Cine ești tu mă?
- Sunt cineva?
- Și ce poți să îmi faci tu mie?
- Vrei să îți arăt ce pot să îți fac?
- Da. Ia să te văd.

Se spune că Dassius nebunul a scos cuțitul și l-a junghiat pe tatăl său.

- Ce ai făcut nebunule? A spus tatăl.
- Ce plănuiam de mult.
- Vai. Simt că nu mai pot respira.

Sângele curgea șuvoi din gâtul tatălui.

- Așa îți trebuie.
- Cu ultimele puteri tatăl a mai apucat să spună:
- Să te pedepsească Dumnezeu.

După aceasta a murit.

- Să crezi tu că mă pedepsește Dumnezeu.

Un moment Dassius s-a panicat.

- Ce voi face acum cu cadavrul?

A stat un moment după care s-a luminat:

- Stiu ce voi face. Voi da foc cadavrului și cenușa o voi arunca în râu.

Zis și făcut. Dassius a dat foc cadavrului și a aruncat cenușa în rău.

- Acum nimeni nu mai știe nimic de tatăl meu.

La câteva zile după acest incident lumea a început să îl întrebe pe Dassius:

- Dassius unde este tatăl tău?
- De ce mă întrebați pe mine?
- Păi pe cine să întrebăm?
- Pe el.
- Dar nu l-a mai văzut nimeni de câteva zile?
- Ați fost la el acasă?
- A fost și nu răspunde nimeni.

Ei bine dispariția tatălui lui Dassius a fost considerată un fel de moarte suspectă. Nimeni nu știa ce s-a întâmplat cu el. Mulți au crezut că s-a înecat și a fost dus de ape.

- Ce proști sunt. Cine va crede că chiar fiul și-a ucis tatăl?

Timpul a trecut fără probleme pentru Dassius până într-o zi când s-a întâmplat ceva ciudat. Ce s-a întâmplat? Dintr-o dată Dassius nu mai putea asculta ciripitul păsărilor. De ce? Fiindcă i se părea că ele ciripesc moartea tatălui său.

- Cirip, cirip ciripcip...de ce l-ai ucis pe tatăl tău? i se părea lui Dassius că spun păsările.
- Plecați de aici nenorocitelor și lăsați-mă în pace.

Păsările parcă nu încetau să îl mustre.

- Lasă că vă voi venii vouă de hac, a spus Dassius.

El s-a dus și a distrus cuiburile la toate păsările din jurul casei sale.

- Să vă văd acum dacă mai vorbiți cu mine.

Evident că glasul pe care îl auzea Dassius era numai în mintea lui. Într-o zi Dassius era cu mai mulți cunoscuți de ai săi afară în natură. Era o zi frumoasă cu soare și fără de nici un nor pe cer.

- Și Dassius ce mai știi de tatăl tău?
- Sincer nimic.
- Cum se poate să fi dispărut așa fără de urmă?
- Asta mă întreb și eu.
- Dar tu ce crezi că s-a întâmplat?
- Mai multă lume crede s-a înecat și a fost dus de ape.
- Cum să se înece?
- O fi făcută baie în râu.
- Poate.
- Așa zic și eu.

În tot acest timp niște păsări au început să ciripească în apropiere de Dassius și cunoscuții săi. Pe cum ciripeau din nou Dassisus a putut să distingă din ciripitul păsărilor un glas care îi spunea:

- Cirip cirip Dassius de ce l-ai ucis pe tatăl tău?
- Plecați de aici nenorocitelor....de ce spune-ți că eu l-am ucis pe tatăl meu?
- Dassisus ce este? Au spus cunoscuții.
- Păsările parcă îmi spun că eu l-am ucis pe tatăl meu.
- Cum așa?
- Uite așa.

Dassius s-a schimbat dintr-o dată la față.

- Dassisus ce este cu tine?
- Voi chiar credeți că dacă niște părăsi ciripesc eu l-au ucis pe tată meu?
- Nu am spus asta.
- Foarte bine.
- Dassius ceva nu este în regulă.
- Faceți păsările acelea să nu mai ciripească.
- De ce?
- Fiindcă nu le mai suport.

Cunoscuții lui Dassisus au putut să își dea seama din comportamentul ciudat și bizar al lui Dassius că el este cel care și-a ucis tatăl. Au fost chemate autoritățile și în cele din urmă Dassius a recunoscut:

- Pentru liniștea conștiinței mele, da eu sunt cel care l-am ucis pe tatăl meu.[118]

Avem aici o poveste din antichitate care ne spune că indiferent ce rău am face la un anumit moment Dumnezeu va pedepsi într-un fel sau altul răul pe care îl face un om.[119] La fel de bine povestea lui Plutarh de mai sus ne spune cât de mare este

- tupeismul și
- nesimțirea

nihiliștilor de a se considera pe sine ca veritabili filosofi. Marele nihilist francezo-român Cioran spunea la un moment dat: "cred în mântuirea umanității, în viitorul cianurii." Este bine să știm că prin filosofii nihiliști vorbește diavolul și toți demonii iadului care au fost primii care au voit moartea lui Dumnezeu. Iată că oameni ca Nietzsche sau Cioran au ajuns să fie un fel de canale prin care ideologia demonică a ajuns să se răspândească în lumea noastră. În nici un caz nu putem să stăm cu mâinile în sân în fața acestei ideologii demonice care este nihilismul. Acesta este și motivul pentru care am ales un capitol special în această carte pentru a vorbii despre nihilism. Iată ce spunea în acest sens gânditorul creștin ortodox Serafim Rose: "ateismul, ateismul adevărat și *existențial* care arde de ură împotriva unui Dumnezeu aparent nedrept și nemilostiv, este un stadiu spiritual; este o încercare reală de a te lupta cu singurul adevăratul Dumnezeu. Prin faptul că Nietzsche s-a numit pe sine Antihrist nu a făcut decât să își dovedească foamea de Hristos."[120]

---

[118]Grigorie Comșa, *1000 de pilde pentru viața creștină* (Arad, 1929).
[119]Constatin C. Pavel, *Problema răului la fericitul Augustin* (București, 1996).
[120]Serafim Rose, *Nihilismul: rădăcina Revoluției în epoca modernă* (București, 2013).

Este evident că nihilismul este un curent care este cât se poate de înrudit cu ateismul. Aceasta fiindcă viziunea nihilistă asupra lui Dumnezeu este una atee. Nihilistul și ateul al multe puncte în comun dar nu sunt deplin identici. Aceasta fiindcă trebuie să ştim că nihilistul este unul care crede că ateismul lui este o formă de:

- sublimă
- și înaltă

filosofie. Ei bine în aceste rânduri am voit să vorbim mai pe larg despre faptul că trebuie să ştim că nihilismul nu are cum să fie o filosofie. De ce? Fiindcă nu are cum să fie:

- înțelepciune,
- cunoaştere,
- experiență înălțătoare

în nimic. Nu are cum să existe o filosofie a nimicului fiindcă în sine aceste lucru este imposibil. În acest sens nu greşim dacă spunem că nihiliştii sunt:

- epave umane,
- oameni demonizați,
- oameni fără demnitate,
- mincinoşi
- și înșelători.

În mai multe scrieri nihiliste Se pot citii blasfemii și cuvinte de batjocură la adresa lui Dumnezeu. Aceasta fiindcă nihiliştii sunt unii care sunt în stare de:

- conflict
- și război

cu Dumnezeu. Acest război pe care nihiliştii îl duc cu Dumnezeu trebuie să ştim că este unul demonic. Numai demonii sunt duşmanii lui Dumnezeu și unii care luptă împotriva Lui. Ei bine la fel fac și nihiliştii. Unul dintre lucrurile pe care îl promovează nihiliştii este lipsa de sens. Ni se spune de gânditorii nihilişti că:

- viața,
- lumea,
- existența,
- ființa

sunt lucruri fără de sens şi care nu au nici un fel de rost. Ei bine lucrurile sunt clar demonice în nihilist. Jean Paul Sartre spunea în acest sens că: "tot ceea ce există este născut fără nici un motiv, se prelungeşte pe sine din slăbiciune și moare din întâmplare." Avem aici o viziune cât se poate de nihilistă a vieții și a existenței.[121]

Este cum va demonic să ajungi să susții moartea lui Dumnezeu din moment ce Dumnezeu este veşnic și nemuritor. Totuşi nihiliştii o fac. Prin faptul că ei fac acest lucru trebuie să înțelegem că nihiliştii sunt unii care sunt duşmani ai lui Dumnezeu. Poate să fie o filosofie viabilă din duşmănia împotriva lui Dumnezeu? Fără doar și poate că nu. Moartea lui Dumnezeu este un lucru pe care mai toți nihiliştii ajung să îl susțină și să îl promoveze în lume. Aceasta fiindcă ei cred că această moarte a lui Dumnezeu este o adevărată filosofie. Ei bine trebuie să ştim că în nici un fel nu se poate vorbii de filosofie în cazul celor care susțin moartea lui Dumnezeu. Aceasta fiindcă este o nebunie să susținem acest lucru. Iată ce spunea nihilistul Philliph Mainlander: "acum avem dreptul să dăm acestei ființe binecunoscutul nume, care a desemnat întotdeauna ceea ce nici o putere a imaginației, nici un zbor al celei mai îndrăznețe fantezii, nici o gândire abstractă oricât de profundă, nici o minte devotată intenționat, nici un spirit entuziasmat și extaziat nu a atins vreodată: *Dumnezeu*. Dar această unitate

[121]Este de amintit aici că nihiliştii le spun adpților lor că viața și ființa nu au nici un sens dar în realitate ei continuă să trăiască foarte liniștiți. Sunt mai mulți nihilişti care deși le spune adepților lor că nu se merită să trăiască e bine ei sunt destul de interesați de viața lor. Prin urmare este foarte uşor să le propovăduieşti altora lipsa de sens în timp ce tu ai un sens în viață. Lipsa de sens a vieții este de fapt un gând pe care demonii vor să îl implementeze adânc în noi. Uneori ei reuşesc și atunci se ajunge la sinucidere. Înțelegem că pentru a ajunge să te sinucizi nu trebuie să fi neapărat un nihilist. În timp ce în Hristos găsim sensul vieții noastre este bine să ştim că diavolul ne oferă:
- lipsa de sens,
- distrugerea,
- viața fără de rost,
- anihilarea persoanei,
- iadul
în cele din urmă.

primordială *a fost*; ea nu mai *este*. Prin schimbarea esenței sale, ea a fost complet sfărâmată într-o lume a pluralității. *Dumnezeu a murit și moartea lui a fost viața lumii*."[122]

Ca să ajungem să înțelegem bine nihilismul este bine să știm că trebuie să fim:

- ancorați,
- prinși,
- legați
- deprinși

în credință. Aceasta fiindcă este creştinismul ortodox care ne spune că omul nu este singur în această lume. Omul este o ființă care cât trăieşte în această lume este în zona de interferență dintre:

- îngeri
- și diavoli.

Prin urmare omul este unul care ajunge să ducă o viață ce pendulează între îngeri și diavoli. Este evident că trebuie să ajungem să ne dăm seama că îngerii și diavolii au agende separate. Diavolii sunt cei care ne atrag spre:

- rău,
- păcat,
- viciu,
- distrugere,
- nihilism.

Sunt unii care studiază nihilismul și sunt convinși că el a început odată cu Nietzsche. Ei bine răspunsul creştin ortodox este mult mai amplu la această problemă. Nihilismul a început odată cu diavolii. Acesta fiindcă primii care au visat la moartea lui Dumnezeu au fost diavolii. Este evident că trebuie să avem lucrurile cât se poate de clare: nu numai nihiliştii sunt cei care visează la moartea lui Dumnezeu ci acest lucru a fost făcut cu mult timp înainte de ei de diavoli. Diavolii au fost izgoniți din rai fiindcă ei nu fost unii care au voit:

- detronarea,
- distrugerea,
- eradicarea,
- moartea

lui Dumnezeu. Acest lucru l-am evidențiat în rândurile de mai sus cânt am spus despre căderea diavolului din Biblie prin intermediul proorocilor Isaia și Iezechil. Ei bine se poate vedea că și în zilele noastre am ajuns să fim unii care să nu mai știm exact care este diferența dintre:

- demonism
- și nihilism.

Trebuie să știm că demonsimul și nihilismul sunt lucruri care propovăduiesc aceiași doctrină. Iată ce spunea Nietzsche în acest sens: "noi lupte. După ce Buddha a murit, ei încă i-au arătat în peşteri umbra lui timp de secole. Dumnezeu a murit, dar după cum sunt oamenii, vor exista peşteri în care milenii oamenii îi vor arăta umba Lui. Și noi - trebuie să înfângem această umbră a Lui la fel de bine."[123]

Aceste cuvinte sunt grave și ne arată până unde poate:

- cădea
- și decădea

omul. Aceasta fiindcă este cu adevărat demonic să ajungi să fi atât de învârtoșat împotriva lui Dumnezeu. Totuși trebuie să știm că Nietzsche a fost un asemenea om. La fel de bine în mai multe universități și centre culturale el ne este prezentat ca un mare:

- filosof,
- gânditor,
- medidator,
- formator de conștiințe,
- deschizător de drumuri etc.

În acest context este bine să știm că singurul drum pe care ni-l deschide Nietzsche și nihiliştii este drumul spre iad. De ce? Fiindcă nihilismul este total incompatibil cu creştinismul ortodox. Sunt mulț care au speculat cu privire la "moartea lui Dumnezeu" după cum este ea văzută de nihilişti. Aceasta fiindcă ei sunt unii care susțin că

---

[122]Philipp Mainländer,*Die Philosophie der Erlösung. Erster Band.*(Berlin 1876).
[123]Fridrich Nietzsche, *Știința voioasă* (Bucureşti, 2006).

de fapt moartea lui Dumnezeu este mai mult un fel de teologie apofatică. Ştim că sunt două feluri de a ne raporta la Dumnezeu în teologia creştin ortodoxă:

- calea katafatică (ce afirmă că Dumnezeu este plinătate a tot ceea ce se poate afirma despre El),
- și calea apofatică (ce afirmă că Dumnezeu este mai presus de tot ceea ce poate afirma omul despre El).

Ei bine ceea ce trebuie să ştim este că nihiliştii sunt departe de a propovădui o teologia apofatică. Aceasta fiindcă ei promovează.

- imoralitatea,
- distrugerea,
- necredința,
- ateismul,
- decadența,
- și moartea la propriu a lui Dumnezeu.[124]

Ceea ce ne spune nihilismul este faptul că filosofia poate să devină ciudată. Aceasta fiindcă într-un anume sens trebuie să ştim că filosofia trebuie să ne ducă la:

- înțelepciune,
- frumos,
- bine,
- adevăr,
- dreptate,
- la Dumnezeu

în cele din urmă. Ei bine este clar că în nihilism în nici un fel filosofia nu își mai atinge scopul. Scopul filosofiei este unul care trebuie să ştim că este unul care trebuie să ne ducă spre ceea ce este pozitiv, deci spre Dumnezeu. Ceea ce

- nu ne duce,
- nu ne orientează

spre Dumnezeu nu are cum să fie înțelepciune. Aceasta fiindcă după cum am spus adevărata înțelepciune iasă de la Dumnezeu. "Nebunul" lui Nietzsche ştie că oamenii L-au „ucis" pe Dumnezeu, că au ucis propria lor credinţă.De aceea este categoric greşit să-l consideri pe nihilistul modern, sub orice înfăţişare ar apărea, drept „agnostic". „Moartea lui Dumnezeu" nu s-a petrecut ca un soi de catastrofă cosmică, ci mai degrabă a fost dorită în mod activ de acesta – nu în mod direct, bineînţeles, ci prin simplul fapt că a preferat altceva decât pe Dumnezeul cel adevărat. Nici nihilistul nu este în mod real ateu.Este îndoielnic că un fenomen ca „ateismul" există într-adevăr, pentru că nimeni nu-L neagă pe Dumnezeul cel adevărat decât pentru a se dedica slujirii unui fals dumnezeu; …Anarhistul **Proudhon** (a cărui doctrină o vom analiza în capitolul următor) înţelege suficient de clar acest lucru şi se declară nu ateist, şi **„antiteist."**"[125]

Este evident că nihilsimul are multe lucruri în comun ateismul dar nu trebuie să confundăm aceste lucruri. Ateul este unul care nu susține că nimicul este sensul vieții omului. De mai multe ori ateii susțin că sensul vieții omului este:

- evoluția,
- progresul,
- avansarea tehnică,
- cuceririle ştiinţifice etc.

Toate aceste lucruri sunt unele care ne spun că trebuie să fim unii care să vedem lucrurile în perspectivă. Noi creştinii ortodocşi suntem unii care ştim că demonii sunt unii care luptă împotriva lui Dumnezeu. Ei bine se pare că nihiliştii sunt unii care fac voia demonilor. Este bine să ştim că demoni sunt unii care pot să se dea pe sine ca mari filosofi.[126] În acest sens demonii sunt unii se consideră pe sine ca fiind unii care dețin adevărata înțelepciune. Să fie nihilismul înțelepciune? Adevărul este că nu: ceea ce susțin demonii este nebunie și nu înțelepciune.[127]

---

[124]Ioan G. Savin, *Iconoclaşti şi apostaţi contemporani* (Bucureşti, 1932).

[125]Serafum Rose, *Nihilismul. Rădăcina revoluţiei în epoca modernă* (Bucureşti, 2013).

[126]Sunt mai multe tradiții care afirmă că există chiar și un înger al înțelepciunii. Acest înger este un înger care ajunge să inspire oamenii spre înțelepciune. Unii cred că acest înger este Arhanghelul Uriel. Totuşi acest lucru nu este sigur. Este clar că există un înger al înțelepciunii dar nu îi ştim numele. Poate că este mai bine aşa fiindcă aşa a rânduit Dumnezeu Tatăl.

[127]Mănăstirea Paraclitu, *Demonii și lucrările lor* (Galați, 2004).

Se spuse că într-o pădure un criminal tocmai a înfipt cuțitul într-o victimă.
- Așa îți trebuie, a spus el printre dinți.
Tocmai în acel moment trecea prin acea pădure un om care cânta:
- Gândește-te la ce ai să faci.
- Cine o fi cântând? Se întreba criminalul.
El a început să fugă:
- Să fug cât mai repede ca să nu fiu văzut.
Criminalul a luat-o la fugă. Totuși cântecul l-a pătruns.
- Gândește-te la ce o să faci, îl auzea de departe pe cântăreț.
Doua zi doi săteni din apropiere au mers prin acea pădure.
- Frumoasă zi, a spus primul.
- Așa este.
- Și ce aer curat este în această pădure.
- Păi da.
- Auzi dar ce este acolo?
- Unde?
- În partea aceea.
- Nu văd nimic.
- Cum să nu vezi.
- Îți spun că nu văd nimic.
- Pare un sac.
- A da, parcă se vede ceva.
- Ai să mergem să vedem.
- Ești sigur?
- Da. Sunt sigur.
- Dacă este o capcană?
- Nu este nici o capcană.
- Bine, dacă spui.
Cei doi săteni au ajuns la locul cu pricina.
- Nu se poate.
- Vai cine l-a ucis pe acest biet om?
Cei doi săteni au dat de omul junghiat în pădure. Era plin de sânge.
- Doamne dar câtă cruzime.
- Nu știm că în aceste păduri este un criminal.
- Nici eu.
- Și ce facem acum?
- Ce am putea face?
- Nu știu.
- Trebuie să mergem și să anunțăm autoritățile.
- Bine spus.
- Și cu cadavrul ce face?
- Îl lăsăm aici.
- Dacă se întâmplă ceva cu el?
- Ce să se întâmple?
- Dacă îl mănâncă animalele sălbatice?
- Dacă nu l-au mâncat până acum nu îl vor mânca nici de acum înainte.
- Bine hai să mergem la poliție.
Cei doi săteni au mers și au anunțat poliția.
- O crimă în pădure?
- Da domnule polițist.
- Bine vom merge acum să vedem despre ce este vorba.
În cele din urmă cadavrul a fost adus în sat. A fost anunțat și preotul satului.
- Părinte vă rugăm să veniți cu noi.
- De ce?

- Trebuie să faceți o înmormântare.
- Unde?
- La un om ucis.
- Ucis?
- Da.
- De cine?
- Nici noi nu știm.
- Dar cine este cel mort?
- Un om găsit în pădure.
- Vai, Doamne ferește!
- Veniți părinte?
- Cum să nu.

A fost adus preotul și a început slujba de înmormântare. Cadavrul nu a putut să fie identificat. A venit momentul predicii. Preotul a spus:

- Cine eşti şi unde te duceai, nu ştie nimeni. Necunoscut ai căzut de mână necunoscută. Ce limbă vorbeai, de ce religie erai, nu o ştie nimeni, afară de atotştiutorul Dumnezeu.

Întorcându-se apoi spre popor zise să-şi pună fiecare mâna pe inimă, şi să zică:

- Curaţi suntem noi de acest sânge. Cu faţa spre tine Doamne mărturisim că suntem nevinovaţi de moartea acestui om. Dreptatea nu va rămâne ascunsă, va ieşii în vileag. Ucigaşule ori pe unde vei fi, tu care ai ucis mişeleşte pe fratele tău, pumnul dreptăţii, atârnă asupra capului tău şi te va zdrobi. Întoarce-te cât mai e timp. Nu aduna nelegiuiri peste nelegiuiri, căci odată şi odată va suna glasul judecăţii şi atunci..”

Abia sfârşi preotul cuvintele aceste şi pe drumul ce trecea nu departe de cimitir pe sub pădure, se auzi iarăşi doina din noaptea grozavă cu refrenul ei:

- „Gândeşte te la ce ai să faci....”

S-a făcut liniște în mulțume. Dintr-o dată din mulțime a ieșit un tânăr care a mărturisit:

- Eu l-am ucis.

Conștiința l-a biruit.[128]

Avem aici o întâmplare depsre care este puterea conștiinței umane. Această întâmplare este una care ne spune că este cu adevărat de-a dreptul demonic să ajugi să fi nihilist și să nu ai nici o mustrare de conștiință. Aceasta fiindcă este bine să știm că nihiliștii la fel de bine și ei conștiință. Mai ales tinerii care sunt:

- melancolici
- și depresivi

sunt unii care sunt predispuși la nihilism. Sunt centre universitare în care nume ca:

- Nietzsche,
- Cioran
- sau Adorno

ajung să creeze adevărate obsesii. Aceasta fiindcă este bine să știm că tinerii sunt unii care nu vor să pășească pe calea credinței și de multe ori ajung să eşueze în nihilism.[129] Prin urmare ceea ce trebuie să știm este că în nici un fel nihilismul nu este o filosofie. El este o anti-filosofie sau mai bine spus o pseudofilosofie. Aceasta fiindcă după cum am spus el este unul care urmează demonilor. Filosofii nu trebuie să fie în nici un fel străini de lucrarea demonilor. Acesta fiindcă după cum ne spunea Baudelaire cea mai mare viclenia a demonilor este să ne facă să credem că ei nu există. Ei bine demoni sunt ființe care există și se poate vedea că ei sunt operativi în lucrarea lor. Una dintre lucrările demonilor este nihilismul. Aceasta fiindcă nihilismul este o doctrină pierzătoare de suflet. “Mai important este să observăm faptul că rândurile antiteismului nu sunt întărite doar de „ateii” activi sau pasivi, ci şi de mulţi dintre cei care se consideră „religioşi” şi adoră un oarecare „dumnezeu”. **Robespierre** a întemeiat un cult al „Fiinţei Supreme”, **Hitler** a recunoscut existenţa „unei forţe supreme”, a unui „dumnezeu din lăuntrul oamenilor” şi toate formele de vitalism nihilist prezintă un dumnezeu asemănător celui al lui Hitler.”[130]

---

[128]Grigorie Comșa, *1000 de pilde pentru viața creștină* (Arad, 1929).

[129]Emil Jurcan, *Satanismul în cadrul ocultimsului. O analiză creștină* (Alba Iulia, 2018 reeditare).

[130]“Cei mai mulţi nihilişti înţeleg, fireşte, această voinţă ca pe ceva pozitiv, sursa „independenţei” şi a „libertăţii”; dar limbajul prin care oameni ca **Bakunin** socotesc necesar să se exprime trădează, pentru oricine este pregătit să le ia în serios, originea mai profundă a acestor cuvinte.Refuzul nihilist al credinţei şi al instituţiilor creştine este, prin urmare, rezultatul nu atât al pierderii credinţei în ele şi în originea lor divină (deşi, neexistând un nihilism pur, acest scepticism este de asemenea prezent), cât mai degrabă o răzvrătire împotriva

Prin urmare nihilismul este unul care a ajuns să facă mai multe victime în lumea noastră. Aceasta fiindcă el este asemenea unui venin care ajunge să ne infecteze şi să ne otrăvească existenţa. Hitler trebuie să ştim că a fost nihilist deşi el a ajung să îşi camufleze nihilismul lui în ideologia nazistă. Este timpul să ne dăm seama de marele adevăr că nihilisimul nu este o filosofie ci

- o anti-filosofie,
- şi o pseudofilosofie.

CONCLUZII

Cartea noastră este una care pleacă de la marele adevăr că Hristos este:

- început,
- cuprins,
- sursă,
- totalitate

a înţelepciunii. Am vorbit în această carte că a devenit o adevărată modă ca mai toate religiile să aibă o anumită filosofie. Se vorbeşte mai noi de o:

- filosofie bahai,
- o filosofie neo-păgână,
- o filosofie yoga,
- o filosofie sectară,
- filosofie zen,
- o filosofie New Age etc.

Aceste lucruri sunt unele care ne noi creştinii ortodocşi nu ne pot lăsa indiferenţi. Nu ne pot lăsa indiferenţi fiindcă este bine să ştim că noi creştinii ortodocşi suntem unii care ştim că nu pot să existe mai multe filosofii religioase. Filosofia are un rol cât se poate de semnificativ în viaţa oamenilor care vor:

- profunzime,
- adâncime,
- sens,
- rost,
- şi înţelepciune.

Toate aceste lucruri fiindcă trebuie să ştim că sensul înţelepciunii este unul care ne face să dăm seama că nu putem să ne mulţumit cu:

- suprafaţa,
- superficialitatea

lumii ci trebuie să mergem în spre ceva mult mai profund. Prin urmare pentru a ajunge să nu fie furat de deşertăciunile lumii din jur ei bine filosoful trebuie să fie un om din interiorul Bisericii Creştin Ortodoxe. Este bine să ştim că din interiorul Bisericii Creştin Ortodoxe filosoful ajunge să se lege de valori:

- perene,
- spirituale,
- profunde,
- depline,
- totale.

Filosoful din interiorul Bisericii Creştin Ortodoxe este unul care se poate spune că este într-o stare doxologică. Aceasta fiindcă el ajunge să fie unul care ajunge să îşi dea seama de faptul că este multă înţelepciune în a fi un om bisericos. Auzim pe mai mulţi că sunt unii care i-au în derâdere pe cei care frecventează Biserica. De mai multe ori ei sunt calificaţi cu cuvinte urâte:

- fanatici,
- sfinţi pe pereţi,

autorităţii pe care acestea o reprezintă şi a supunerii pe care o poruncesc." Serafim Rose, *Nihilismul. Rădăcina revoluţiei în epoca modernă* (Bucureşti, 2013).

- obscurantiști,
- mistici bolnăvicioși,
- oameni retrograzi,
- oameni din Evul Mediu.

Toate aceste lucruri fiindcă omul de azi a ajuns să trăiască într-un climat secularizat. Ei bine acest climat secular ajunge să nu ne mai deschidă spre Dumnezeu. La fel de bine auzim în zilele noastre că sunt unii care vorbesc de o filosofie strict seculară. Este o filosofie care L-a eliminat pe Dumnezeu din vocabularul ei.[131]

Prin urmare filosoful din interiorul Bisericii Creştin Ortodoxe este un om care este familiar cu:

- dogma,
- credința,
- evlavia,
- iconografia
- și credința

creştin ortodoxă. Aceasta fiindcă ele sunt unele care trebuie să ştim că sunt baza filosofiei creştin ortodoxe. Este cu adevărată multă înțelepciune să ajungi să crezi în Hristos. Sunt unii care cred că în acest lucru nu este nici un fel de înțelepciune. Ei bine trebuie să ştim că ei se înșeală. Se înșeală fiindcă sunt unii care nu văd sensul credinței și a ceea ce este ea. Filosofia creştin ortodox se poate spune că este mediul de:

- dialog
- și de conversație

pe care Biserica îl face cu filosofia acestei lumii. În acest sens cuvintele lui Epictet sunt cât se poate de clare şi în zilele noastre: "nu te declara pretutindeni filosof şi nu flecări într-una, în faţa celor simpli despre principiile filosofice. Ci săvârşeşte faptele tale, după aceste principii."[132]

Este foarte uşor să pretindem la mai multă lume înțelepciune fără ca noi să o oferim. Aceasta fiindcă este bine să ştim că oamenii sunt de multe ori duplicitari. Sunt unii care se denumesc pe ei cu mare emfază că sunt filosofi și uneori chiar scriu cărți de filosofie fără ca ei să fie creştini practicați. Am văzut că un astfel de caz a fost filosoful german Imanuel Kant. Ei bine trebuie să ştim că ortodoxia în nici un fel nu este de acord cu această practică. În sens creştin ortodox cuvintele și cărțile unui filosof:

- necredincios,
- ateu,
- fără interes față de Dumnezeu,
- sau nihilist

sunt fără de nici o valoare. Aceasta fiindcă este bine să ştim că trebuie să fim creştini ortodocşi pentru a ajunge să avem o filosofie funcțională sau mai bine spus o filosofie care să dea rezultate. Fiindcă filosofii au fost unii care nu s-au prea interesat de dogmele creştin ortodoxe trebuie să ştim că au apărut mai multe filosofii creştine. Aşa se face că în zilele noastre se vorbeşte de:

- o filosofie gnostică,
- o filosofie catolică,
- o filosofie catară,
- o filosofie protestantă,
- sau o filosofie neoprotestantă.

Toate aceste filosofii sunt unele care au proprii lor adepți și filosofi. Ei bine realitatea este alta. Pentru ca o filosofie să fie una care să ajungă fie veritabilă și adevărată trebuie să ştim că ea trebuie să fie una care să treacă proba ortodoxiei. A trece proba ortodoxiei trebuie să ştim că este un criteriu fundamental în a ajunge să fi un filosof creştin. Mai toți filosofii din zilele noastre sunt unii care se denumesc pe sine filosofi creştini. Ei se numesc pe sine filosofi creştini dar nu se numesc pe sine filosofi creştini ortodocşi. De ce? Fiindcă ei nu sunt interesați de ortodoxie. Ce este ortodoxia, trebuie să ştim că rămâne un fel de mit pentru cei mai mulți filosofi din zilele noastre. Este bine să ştim că chiar și dintre sfinți au fost mai mulți care au fost cât se poate de familiari cu filosofia timpului lor. Vom da aici numai 4 cazuri.

1. Sfântul Ioan Gură de Aur,
2. Sfântul Vasile cel Mare,

[131]Radu Teodorescu, *Secularismul: o ideologie fără Dumnezeu* (Cugir, 2017).
[132]Epictet,*Manualul*(Editura Seneca Lucius Ananaeus, 2016).

3. Sfântul Grigorie Teologul,

4. Și Sfântul Grigorie de Nyssa.

Toți acești sfinți care au trăit în secolul al IV-lea au fost unii care trebuie să ştim că au fost mari filosofi creştin ortodocşi. De fapt trebuie să ştim că începând cu secolul al IV-lea filosofia păgână va ajunge să se încreştineze. Aceasta fiindcă în acest secol va dispare Imperiul Roman şi se va naşte Imperiul Bizantin. La fel de bine în această întorsătură politică este bine să ştim că oamenii au simţit nevoia unei filosofii creştin ortodoxe.[133]

Apariția Imperiului Bizantine este momentul care va aduce cu sine apariția la mai mulți filosofi creştin ortodocşi bizantini. Dintre cei mai cunoscuți amintim pe:

1. Mihail Psellos,
2. Teodor Metochites,
3. George Pachimeres,
4. Ioan Italos,
5. Ioan Filopon,
6. Georgios Gemistos Plethon,
7. Nichifor Blemmydes etc.

Prin urmare se poate spune că una dintre filosofiile creştin ortodoxe care s-au născut imediat ce a apărut încreştinarea Imperiului Bizantin a fost filosofia bizantină. Ea a fost o filosofie profund creştin ortodoxă care a dat rezultate și care evident că a venit cu mai multe lucruri folositoare pentru omul de după Hristos. Filosoful creştin ortodox este un filosof care aspiră în special la două lucruri:

1. Unirea cu Hristos
2. Și propria mântuire.

Aceasta fiindcă este bine să ştim că filosoful creştin ortodox este unul care ajunge să îşi dea seama că el este o ființă cumva asimptotică (tinde spre un final pe care nu îl va cunoaşte niciodată). De ce spunem că filosoful este o ființă asimptotică? Vom da un indiciu prin a spune ceea ce a zis Kant: "ar fi o mare fanfaronadă dacă cineva s-ar numi pe sine însăși un filosof și ar pretinde că a ajuns să se asemene prototipului care nu există decât în Idee." Se poate vedea aici în afirmația lui Kant:

- o tendință,
- o înclinație,
- și o influență

platonică. Aceasta fiindcă după cum ştim Platon a fost cel care a vorbit de lumea ideilor care este o lume superioară față de lumea noastră. Ei bine filosofia creştin ortodoxă trebuie să ştim că în nici un fel nu susține o Lume a Ideilor ci mai multă că ea este una care trebuie să ştim că ajunge să fie una care ne face să ne împărtăşim cu Hristos. Trebuie să ne împărtăşim cu Hristos și din aceasta trebuie să ştim că se va naşte adevărata filosofie. Această filosofie este una care va ajunge să fie una care ne face să ne dăm seama de ceea ce înseamnă să trăim în Hristos. Trăirea în Hristos aduce mai multe lucruri dintre care una este filosofia creştin ortodoxă. Trebuie să ştim că viața în Hristos naşte mai multe lucruri:

- mistică,
- asceză,
- teologhisire,
- artă,
- civilizație,
- ştiință.[134]

Filosofia creştin ortodoxă trebuie să ştim că nu este un lucru care ajunge să se manifeste numai prin teorie ci mai mult ea este o trăire și o experimentare a lui Hristos. Este evident că se poate vorbii de un filosofi creştin ortodox ca de unul care ajunge să trăiască plenar viața în Hristos. Aceasta fiindcă după cum am spus trebuie să ştim unii care să ajungem să vedem lucrurile așa cum sunt ele. Nu trebuie să credem că teoria este superioară în filosofia creştin ortodoxă fiindcă ea nu este. Nu este în nici un fel fiindcă dacă filosoful creştin ortodox va ajunge

[133]Credem că nu este deloc întâmplător faptul că în secolul al VI-lea împăratul Iustinian cel Mare avea să ridice o catedrală în Constantinopol care va purta numele Sfintei Înțelepciuni a lui Hristos (Αγια Σοφια). Aceasta fiindcă elementul grec era unul care cerea o încreştinare a filolosofiei antice și o avenire a acestei filosofii spre Hristos. Este evident că în cele din urmă filosofia va ajunge să se încreştineze și va ajunge să fie să fie una care să fie extrem de producătoare în plan istoric.

[134]Dumitru Popescu, *Știință și teologie: preliminarii pentru un dialog* (Bucureşti, 2001).

să Îl ia pe Hristos în serios ei bine el va ajunge la o experiență mistică a lui Hristos. Este bine să știm că filosofia creștin ortodox este una care este deschisă spre experimentarea mistică a lui Hristos.[135]

Se spune că anul 1929 în luna iunie a fost anul în care în Anglia s-a dezbătut o problemă religioasă.

- Și ce vom dezbate azi? L-a întrebat un parlamentar pe altul din Camera Comunelor.
- Nu știi?
- Nu.
- Noul text al Cății de Rugăciuni anglicane.
- A da, acum îmi aduc aminte.
- Foarte bine.
- Și de ce se dezbate acest lucru?
- Fiindcă au fost mai mulți care au susținut că textul trebuie să fie adus la zi.
- A ba. Păi de ce nu este adus la zi?
- Fiindcă este foarte vechi.
- Bine vom vota.

După mai multe dezbateri în contradictoriu a venit și momentul votului.

- Sunteți gata să votați? A spus conducătorul Camerei Comunelor.
- Da, da.
- Bine. Cine este pentru noua Carte de Rugăciunii.

Au fost numărate voturile.

- Sunt 220 de voturi pentru.
- Bravo, au răspuns cei din sală.
- Și acum vor vota cei care sunt împotriva revizuirii.

Din nou au fost numărate voturile.

- Sunt 266 de voturi împotrivă.
- Nu se poate, s-au auzit glasuri din sală.
- Ba se poate, au răspuns alții.
- Liniște în sală, a răspuns conducătorul.

În sala comunelor s-a făcut liniște.

- Prin urmare se respinge revizuirea cărții de rugăciuni.
- Ura, ura, au răspuns mai toți cei din sală.

În 1929 prin ministru era Balwin.

- Domnule prim ministru se poate? A spus unul dintre apropiații lui Balwin.
- Da, ce este?
- Am o veste bună.
- Ce veste?
- Camera Comunelor a respins revizuirea cărții.
- Oh, foarte bine.
- Știu că asta v-ați dorit.
- Evident.
- Votul a fost cât se poate de detașat.
- Păi normal.
- Au fost 220 de voturi pentru și 266 împotrivă.
- De ce să se revizuiască ceva care nu are nevoie de nici o revizuire?
- Asta așa este domnule prim ministru Balwin.
- Noi englezii suntem un popor tradiționalist.
- Chiar că suntem.
- Cartea de rugăciuni nu trebuie să fie actualizată.
- Totuși sunt unii care susțin că nu este nici o problemă dacă o aducem la zi.
- Prostii.

Unul dintre miniștrii care au fost pentru actualizarea cărții de rugăciuni a fost ministrul de interne sir William Johnson Hicks.

---

[135]Nicolae Mladin, *Plelegi de mistică ortodoxă* (Editura Credința Strămoșească, 2006).

- Domnule ministru să știți că revizuirea cărții de rugăciuni a fost respinsă.
- Nu mă miră.
- De ce?
- Fiindcă sunt mulți care au mentalități închise.
- Și ce o să faceți acum?
- O să cer cuvântul în camera comunelor.
- Credeți că este bine.
- Cum să nu.
- Dar nu știți că prim ministrul este împotriva revizuirii?
- Și ce am eu de a face cu prim ministrul Baldwin?
- Nu cumva să se supere.
- Fiecare dintre noi avem dreptul la propriile opinii.
- Cum credeți.

În cele din urmă Ministrul de Interne s-a dus în Camera Comunelor.

- Domnule conducător al Camerei Comunelor pot să i-au cuvântul?
- Depinde.
- De ce?
- Despre ce voiți să vorbiți?
- Despre revizuirea textului Cărții de Rugăciune Anglicane.
- Dar s-a votat deja.
- Totuși eu mai am unele lucruri de adăugat.
- Bine, aveți cuvântul.

Ministrul de interne a luat cuvântul. Printre altele el a spus:

- Îmi pare foarte rău că mă găsesc în conflict în această chestiune vitală cu şeful şi prietenul meu respectat, primul ministru: dar cartea în discuţiune nu va aduce pacea în Biserică. Eu nu pledez pentru viaţa partizanilor mei. Eu pledez pentru viaţa generaţiilor viitoare, pentru aceea a Bisericii, pentru aceea a Angliei.
- Ei asta este bună, a spus un deputat către altul.
- Ce anume?
- Ministrul de Interne s-a poziționat împotriva primului ministru.
- Da așa este.
- Ce prostie.
- De ce?
- Fiindcă îl poate costa funcția.
- Nu cred asta.
- De ce?
- Eu cred că Ministru de Interne trebuie să fie admirat.
- De ce?
- Pentru curajul lui.
- Ce curaj?
- Păi a avut curaj să se opună propriului prim ministru.
- Asta așa este.
- Ei vezi.[136]

Avem aici o întâmplare care ne spune că nu trebuie să ne teme pentru convingerile şi crezurile noastre în nici un fel față de cei mai mari decât noi. Sunt mulți filosofi care adevărul este că le este frică să facă filosofie creştin ortodoxă fiindcă ci pot vedea că ea nu este populară în lumea din jur.[137] Prin urmare trebuie să știm că filosofia nu este în nici un fel un test de popularitate. Aceasta fiindcă de mai multe ori creștinii și filosofii creștin ortodocși au fost persecutați.[138]

[136]Grigorie Comşa, *1000 de pilde pentru viaţa creştină* (Arad, 1929).
[137]Aristotel, *Etica nicomahică* (Editura Antet Revolutions, 2003).
[138]Marie Francoise Beslez, *Perecuțiile în antichitate. Victime, martiri, eroi* (Editura Artemis, 2007).

Ceea ce trebuie să ştim este că filosofii creştin ortodocşi trebuie să aibă mai multă încredere în sine atunci când fac filosofie creştin ortodoxă şi să işi dea seama că ei de fapt fac un lucru bun.[139] Trăim vremuri în care oamenii au ajuns să se îndrepte din ce în ce mai mult spre filosofia interioară. Fie că vorbim de:

- materialism,
- secularism,
- hedonism,
- ateism
- sau nihilism

ei bine se poate vedea că aceste filosofii (sau mai bine spus pseudofilosofii) au ajuns să aibă din ce în ce mai mulţi adepţi şi din ce în ce mai mulţi care să ne promoveze. De ce să nu fie şi filosofia creştin ortodoxă promovată? De ce să nu fie promovat adevărul? Aceasta fiindcă dacă este să vorbim în sens creştin ortodox nu trebuie să avem nici o îndoială că creştinismul ortodox şi filosofia creştin ortodoxă este una care deţine adevărul. Cartea noastră este mai mult decât orice un îndemn către toţi filosofii de azi să nu se teamă să devină filosofi creştin ortodocşi fiindcă nu au nimic de pierdut.[140]

---

[139]Charles Pepin, *Încrederea în sine. O filosofie* (Editura Trei, 2019).
[140]Nikolai Berdiaev, *Spirit și libertate. Încercare de filosofie creștină* (Editura Paideia, 2009).